



การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
A STUDY OF MANAGERIAL MODEL ON BANPACHA
SAMANERA PROJECT IN THE SUMMER

พระครูประโชติพัชรพงศ์ (นัฐพงษ์ วิสุทฺธ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗



การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

พระครูประโชติพัชรพงศ์ (นัฐพงษ์ วิสุทโธ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



A STUDY OF MANAGERIAL MODEL ON BANPACHA
SAMANERA PROJECT IN THE SUMMER

Phrakru Prachotipatcharapong (Nadthapong Wisutho)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfilment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

ประธานกรรมการ
(พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร.)

กรรมการ
(พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร.)

กรรมการ
(พระครูพิพิธจารุธรรม, ดร.)

กรรมการ
(ผศ.ดร.ไพศาล สรรสวัสดิ์สุทธิ)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระครูสิริรัตนานุวัตร, รศ.ดร.

พระครูพิพิธจารุธรรม, ดร.

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูประโชติพัชรพงศ์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ผู้วิจัย : พระครูประโชติพัชรพงศ์ (นัฐพงศ์ วิสุทโธ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูสิริรัตนานุวัตร, ป.ธ.๕, พธ.บ., พธ.ม., Dh.D.

: พระครูพิพิธจารุธรรม, พธ.บ., กศ.ม., ศน.ด.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๒) ศึกษาความคาดหวังต่อการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๓) เพื่อวางแผนทางพัฒนาโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนให้เหมาะกับวัดขนาดเล็ก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือกลุ่มสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒๐๐ รูป โดยวิธีการเจาะจงทั้งหมดที่ยังคงอยู่ในระหว่างบรรพชาในขณะเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยแบ่งเป็นสามส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน แบ่งออกเป็นสามด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคารสถานที่ ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และด้านการบริหารจัดการโครงการ ส่วนที่ ๓ คือข้อคิดเห็นและคำแนะนำ ลักษณะปลายเปิด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยการหาค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าฐานนิยม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระบบการศึกษาหลักชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ส่วนน้อยอยู่ในชั้นมัธยมศึกษา ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่ อยู่ในเกณฑ์ดีมาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ๓.๖๑ ฐานนิยม ๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๒๒) จุดเด่นที่จุดของวัดคือความปลอดภัย ในขณะที่จุดที่ควรปรับปรุงคือความคับแคบของอาคารสถานที่และห้องน้ำ ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอยู่

ในเกณฑ์ดี (ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ๓.๙๖ ฐานนิยม ๔ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๙๖) วัดสว่างราษฎร์สามัคคีสามารถดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้มากที่สุด ในขณะที่เนื้อหากิจกรรมจะต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทสังคมมากขึ้น ด้านการบริหารจัดการโครงการ อยู่ในเกณฑ์ดีมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ๓.๙๘ ฐานนิยม ๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๐๒) โดยมีการชี้แจงรายละเอียดให้กับผู้ปกครองรวมถึงมีระยะเวลาการเตรียมตัวให้กับผู้ปกครองและเยาวชนอย่างเพียงพอ

ทำให้ทราบได้ว่า โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ จาก ๓ ด้านที่ศึกษา พบว่าวัดดำเนินรูปแบบการบริหารจัดการโครงการได้ดีที่สุด รองลงมาคือด้านรูปแบบกิจกรรม สำหรับด้านที่ต้องปรับปรุงคือสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคารสถานที่

Dissertation Title : A Study of Managerial Model on Banpacha Samanera Project
in The Summer

Researcher : Phrakru Prachotipatcharapong (Nattapong Visuddho)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

Dissertation Title : Phrakru Sirirattananuwat, Pali 5, B.A., M.A., Ph.D.

: Phrakru PipitJarudham, B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : February 23, 2015

Abstract

The main objectives of this research were i) to study the management of Banpacha Samanera project in the summer ii) the expectations of a novice to Banpacha Samanera project in the summer iii) to crate guidelines for small temple to drive project. The samples whom gathered in this study were 200 novices in Banpacha Samanera project in the summer at Wat Sawanggrassamakkee located in Phetchabun, being drawn by purposive sampling technique during the ordering information. The tool for data collection was a questionnaire, divided into three parts: part 1 is general information of the respondents, the second is attitude towards the project divided into three areas: the environment and building on the activity, the patterns of Banpacha Samanera project in the summer and the project management. The last are the comments and suggestions provided open-ended nature. Analyzed by statistical software. Parameter including frequency, percentage, arithmetic average, mode and standard deviation (SD).

The findings of research were concluded as follows: Most respondents was in line of primary school grade 4 – 6 while the minority role in secondary school. Most parents were farmers. Environment and Place of Wat Sawanggrassamakkee judged on favorable ($\bar{x} = 3.61$, mode = 5 sd. = 1.22). In this point, securities were top of range but space was not sufficiency. The activity patterns of project were

concluded on good ($\bar{x} = 3.96$, mode = 4 sd. = 0.96). Objectives were reached mostly while outdoor activities will be added in the future. Finally, the Project of Managements were classified to good as well ($\bar{x} = 3.98$, mode = 5 sd. = 1.02). The project provided sufficient period before enrolled.

The research would know that the project of Wat Sawangsamakkee in 3 sides is found that the model of management is good followed by the activity planning and environment of building and place respectively.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ๑. พระครูสิริรัตนานวัตร, รศ.ดร. และ ๒. พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร. ที่กรุณาเสียสละเวลาในการตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาและระเบียบวิธีด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยรวมทั้งช่วยแนะนำแก้ไขให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี และขออนุโมทนาขอบใจ คุณภวเดช สันทับศาล เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา ที่ช่วยตรวจแก้ไขรูปแบบวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องตามระเบียบบัณฑิตวิทยาลัย

ขอขอบคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ที่ได้กรุณาถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย และขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าหน้าที่การเงิน เจ้าหน้าที่ทะเบียนของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาที่เป็นห่วงเป็นใยและรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนการสอนของคณาจารย์ให้ทราบโดยตลอด

งานวิจัยแม้จะมีชื่อผู้วิจัยเพียงหนึ่ง แต่ในการดำเนินงานต้องอาศัยผู้ให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาหรือแม้แต่ให้กำลังใจจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถระบุชื่อในกิตติกรรมประกาศได้ทั้งหมด จึงขอให้ท่านได้โปรดทราบว่า ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณ และขอสำนึกในน้ำใจอันงดงามของท่านไว้ในความทรงจำตลอดไป

ด้วยผลบุญแห่งคุณความดีใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระรัตนตรัย กล่าวคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และบุญกุศลที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ขอเป็นปัจจัยให้บิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ ตลอดจนมิตรสหาย หรือผู้มีอุปการะต่อผู้วิจัย จงมีแต่ความสุข ความเจริญ คิดหวังสิ่งใดขอให้สมปรารถนาโดยทั่วกัน

พระครูประโชติพัชรพงศ์ (นัฐพงศ์ วิสุทฺโธ)

๒๕ มกราคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ แผนผังแนวคิดในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีความคาดหวัง	๖
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีความพึงพอใจ	๑๔
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม	๒๖
๒.๔ การบรรพชาสามเณร	๓๕
๒.๕ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๔๐
๒.๖ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๐
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๔
๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	๕๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๕
๓.๔ เก็บรวบรวมข้อมูล	๕๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๙
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๙
๔.๒ การศึกษารูปแบบกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๗๐
๔.๓ แนวทางการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดโฆษา ตำบลห้วยไร่ อำเภอลำสัก	๗๗
๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๗๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๘๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๓
บรรณานุกรม	๘๖
ภาคผนวก	๙๐
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๙๒
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๙๓
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๙๗
ภาคผนวก ง คุณภาพเครื่องมือการวิจัย	๑๐๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๑

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จำแนกตามสถานภาพ	๗๐
ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี (n = ๕๑)	๗๒
ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่	๗๓
ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๗๕
ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ด้านการบริหารจัดการโครงการ	๗๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ในช่วงห้าทศวรรษที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามหากพิจารณาความเติบโตเชิงความยั่งยืน เรายังขาดภาวะสมดุล มีปัญหาสำคัญที่จะต้องดูแลแก้ไข บางเรื่องก็อยู่ในขั้นวิกฤต อันมีเหตุทั้งที่เกิดจากสภาพภายในสังคมเราเองและจากการคล้อยตามกระแสวิวัฒนาการของโลกยุคปัจจุบัน ผลจากวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้อัตราการว่างงานสูงขึ้นทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม และมีปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ตามมามากมาย เช่น ความยากจน ยาเสพติด อาชญากรรม ครอบครัวแตกแยก^๑ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแบบเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรมจากชนบทสู่เมืองของไทย ได้ก่อให้เกิดปัญหาชีวิตและปัญหาด้านสังคมมากมายเราจะสังเกตได้ว่าครอบครัวไทยในยุคก่อนเป็นครอบครัวขยาย ในครัวเรือนหนึ่งจะมีพ่อแม่ปู่ย่าตายายอยู่ด้วยกัน ลูกหลานที่ออกเรือนใหม่ก็นิยมต่อเติมที่อยู่อาศัยได้ขยายคาเดียวกันหรือสร้างเรือนหออยู่ใกล้ชิดติดกัน ทำให้ระบบการเลี้ยงดูครอบครัวขยายมีความมั่นคง เต็มไปด้วยครอบครัวที่อบอุ่นและเด็กๆ จะเติบโตขึ้นท่ามกลางบุคคล สภาพแวดล้อมที่มากประสบการณ์ชีวิต^๒

แต่สภาพสังคมไทยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก สถานการณ์โลกปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนยุ่งเหยิง มีปัญหามาก มีความยุ่งยากเพิ่มขึ้นทั้งทางภายในและภายนอก ภายในหมายถึงปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ภายในหมายถึงปัญหาความขัดแย้งทางจิตใจ ความตึงเครียดทางอารมณ์ไม่สามารถตกลงใจหรือตัดสินใจแน่นอนว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไร ระหว่างการดำเนินชีวิตในสภาพที่บีบคั้นของสิ่งแวดล้อมภายนอก สังคมเร่งเร้ามุ่งเข้าไปหาวัตถุเกียรติยศเพื่อยกฐานะทางสังคมของตนให้เด่นขึ้น^๓ ผลจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาในระยะที่ผ่านมาโดยภาพรวมทำให้ประเทศไทยมีความเจริญมากขึ้น คนไทยมีวัตถุบริโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น มีรายมากขึ้นมีการศึกษาดีขึ้น และได้รับบริการด้านสุขภาพดีขึ้น แต่ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคม และมีแนวโน้มจะแผ่กว้างออกไปทุกขณะ กล่าวคือประชาชนมีความต้องการบริโภค

^๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ -๒๕๔๙ ฉบับสรุป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทพริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๑.

^๒ พระสุทธิชัย เจนการ, การประเมินความเหมาะสมของโครงการพัฒนาเยาวชน, ภาคนิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^๓ พระธรรมปิฎก, ชีวิตในสังคมและเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๐.

มากขึ้นทำให้ต้องทำงานหนักและมีการแข่งขันสูงออกไปประกอบอาชีพมากขึ้นทำให้มีเวลาในครอบครัวน้อยลง ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่บุตรหลาน โดยปล่อยให้เป็นที่ของครูในสถานศึกษา คนจึงมีคุณธรรมจริยธรรมน้อยลง ความเห็นแก่ตัวมากขึ้นนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม ความซับซ้อนของพฤติกรรมกระทำความผิดก็มีมากขึ้น^๔ ในการศึกษาและจริยธรรมจะนำบทบาทให้สำเร็จนั้น จุดสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องให้ความสนใจมากก็คือ เรื่องเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของชาติเป็นอนาคตของสังคม เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้าจึงขอแปลง่าย ๆ ว่า “เด็กเป็นผู้รองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ” หรือ “เด็กทั้งหลายคือผู้รองรับมนุษยชาติ” อันนี้เราคงยอมรับกันว่าถ้าไม่มีเด็ก ๆ แล้วมนุษยชาติก็อยู่ไม่ได้ แต่ถ้าเด็กนั้นจะเป็นที่รองรับมนุษยชาติไว้ได้เป็นอย่างดี ก็ต้องให้เด็กมีคุณภาพ^๕ การที่เด็กจะมีคุณภาพนั้นสิ่งหนึ่งที่สำคัญก็จะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งมาจากบ่อเกิดที่สำคัญคือหลักพระศาสนา เมื่อศาสนาเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนแล้วจะดำเนินการอย่างไรในการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีศาสนาและจริยธรรมเพื่อจะพัฒนาชีวิตให้เจริญเติบโตขึ้นท่ามกลางบรรยากาศที่พร้อมไปด้วยศาสนาและจริยธรรม โดยที่ทั่วทั้งคนแวดล้อมและตัวเด็กนั้นต่างก็เป็นคนมีศาสนาและจริยธรรมด้วยกัน^๖

วัดจึงเป็นแหล่งการศึกษาและเป็นที่พึ่งของสังคมไทย ประชาชนนับถือพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำและเป็นที่พึ่งทางใจ แต่ต่อมาเมื่อรัฐได้เข้ามาจัดระบบการศึกษาใหม่และแยกสถานศึกษาซึ่งแต่เดิมอยู่ในวัดออกไปนอกวัด ทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ได้ลดน้อยลงไป อย่างไรก็ตามวัดและพระสงฆ์ก็ยังได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาสังคมไทย โดยเฉพาะการพัฒนาเด็กและเยาวชนในการกล่อมเกล่าและขัดเกล่าอุปนิสัยของเด็กและเยาวชน อันจะทำให้เยาวชนมีจิตใจสำนึกที่ดีงาม ไม่ก่อปัญหาสังคม อาชญากรรม และปัญหายาเสพติด วัดและพระสงฆ์จึงได้แสดงบทบาทที่เคยมีมาก่อนให้ปรากฏในสังคมร่วมกับสถาบันอื่น ๆ โดยการจัดโครงการต่าง ๆ ต่อเนื่องตลอดปี อาทิ โครงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมแผนกบาลี โครงการสร้างคุณภาพชีวิต “ค่ายคุณธรรม” โครงการเพื่อเยาวชน “ค่ายพุทธบุตร” และในช่วงปิดภาคเรียน ได้มีโครงการสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งของเด็กและเยาวชน ในการใช้เวลาว่างในช่วงปิดภาคเรียนให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม และเป็นการเผยแผ่ธรรมเชิงรุก เพื่อให้เด็กได้ซึมซับถึงสิ่งที่ดีงาม จนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ เพื่อมิให้สิ่งดีงามทางจิตใจและการกระทำของคนไทยอันมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาสูญหายไปจากคนไทย การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เกิดขึ้นด้วยความสำนึกเพื่อช่วยคนไทย ช่วยชาติให้เจริญก้าวหน้าตามหลักศีลธรรม ซึ่งมีระเบียบวิธีและแนวทางปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้การบรรพชาเป็นเรื่องสะดวกและง่ายต่อการปฏิบัติ นับเป็นคุณความดีของบรรพบุรุษที่ได้อธิษฐานสืบต่อกันมาให้นานมาปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

^๔สุภางค์ จันทราธิษ และคณะ, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานบริการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๓๐๖.

^๕พระธรรมปิฎก, ศาสนาและเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^๖พระครูปลัดศีลวัฒน์, คุณธรรมจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นโครงการหนึ่งที่ต้องการให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในช่วงปิดภาคเรียน เพื่อได้ศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิบัติกิจทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเกิดผลให้เยาวชนที่บรรพชามีจิตใจสงบเยือกเย็น มีสมาธิทั้งการทำงานและการเรียน ซึ่งจะเกิดผลดีแก่ตัวเยาวชนเอง ที่วัดของผู้ศึกษาเองและวัดในเขตตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ทุกๆ ปี จะมีเยาวชนจำนวนหนึ่งใช้เวลาว่างในช่วงปิดภาคเรียนเข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและมีจำนวนมากขึ้นทุกปี จากการสอบถามทั่วไปพบว่าเยาวชนต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ไม่อยากเป็นภาระของบิดามารดา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ปกครองบิดามารดาเห็นด้วยกับโครงการนี้ ในการศึกษาพระพุทธศาสนาจะทำให้เยาวชนเป็นคนที่มีเหตุผล อารมณ์เยือกเย็น มีสมาธิในการเรียนหนังสือ มีคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีเยาวชนที่เข้าร่วมบรรพชาเป็นสามเณรเพิ่มขึ้นทุกปี มีการขยายเขตออกไปมากขึ้น แต่วัดยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อคุณภาพบุตรหลานที่ผ่านการบรรพชาตามโครงการที่ดำเนินการไปแล้วว่ามีคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครองหรือไม่

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษารูปแบบโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ศึกษาสภาพและรูปแบบการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อนำไปเทียบกับข้อคาดหวังของผู้ปกครอง หาความแตกต่างระหว่างความคาดหวังและสภาพความเป็นจริง เพื่อปรับปรุงแก้ไขการบริหารโครงการให้เกิดความพึงพอใจและเป็นที่ยอมรับความมีคุณภาพของบุตรหลานที่ผ่านการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความคาดหวังต่อการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๑.๒.๓ เพื่อวางแผนทางการพัฒนาโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนให้เหมาะกับวัดขนาดเล็ก

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ต้องการทราบสภาพการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๑.๓.๒ ต้องการทราบความคาดหวังต่อการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๑.๓.๓ ต้องการทราบแนวทางการพัฒนาโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในวัดขนาดเล็ก

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาไว้ ๓ ด้าน คือ สภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ ด้านรูปแบบกิจกรรมของโครงการ และด้านบริหารจัดการโครงการ และศึกษาวัดต้นแบบของการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ผู้เยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งแต่วัดได้เริ่มโครงการ ประมาณ ๔๐๐ คน กลุ่มตัวอย่างคือ สามเณรที่บรรพชาในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประจำปี ๒๕๕๕ ถึงปี ๒๕๕๗ จำนวน ๔ ปี รวมสามเณร จำนวน ๒๐๐ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่วันที่ ๒ มกราคม ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์ที่ผู้วิจัยได้ใช้เพื่อให้ความหมายเป็นที่เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้นิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

๑.๕.๑ สามเณร หมายถึง ผู้เข้าบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี

๑.๕.๒ พุทธศาสนิกชน หมายถึง บุคคลที่ส่งบุตรหลานหรือเด็กในความปกครอง เข้าบวชสามเณรภาคฤดูร้อน

๑.๕.๓ ความคิดเห็น หมายถึง ความเห็นของสามเณรที่ต้องการให้มีหรือให้เกิดกับโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

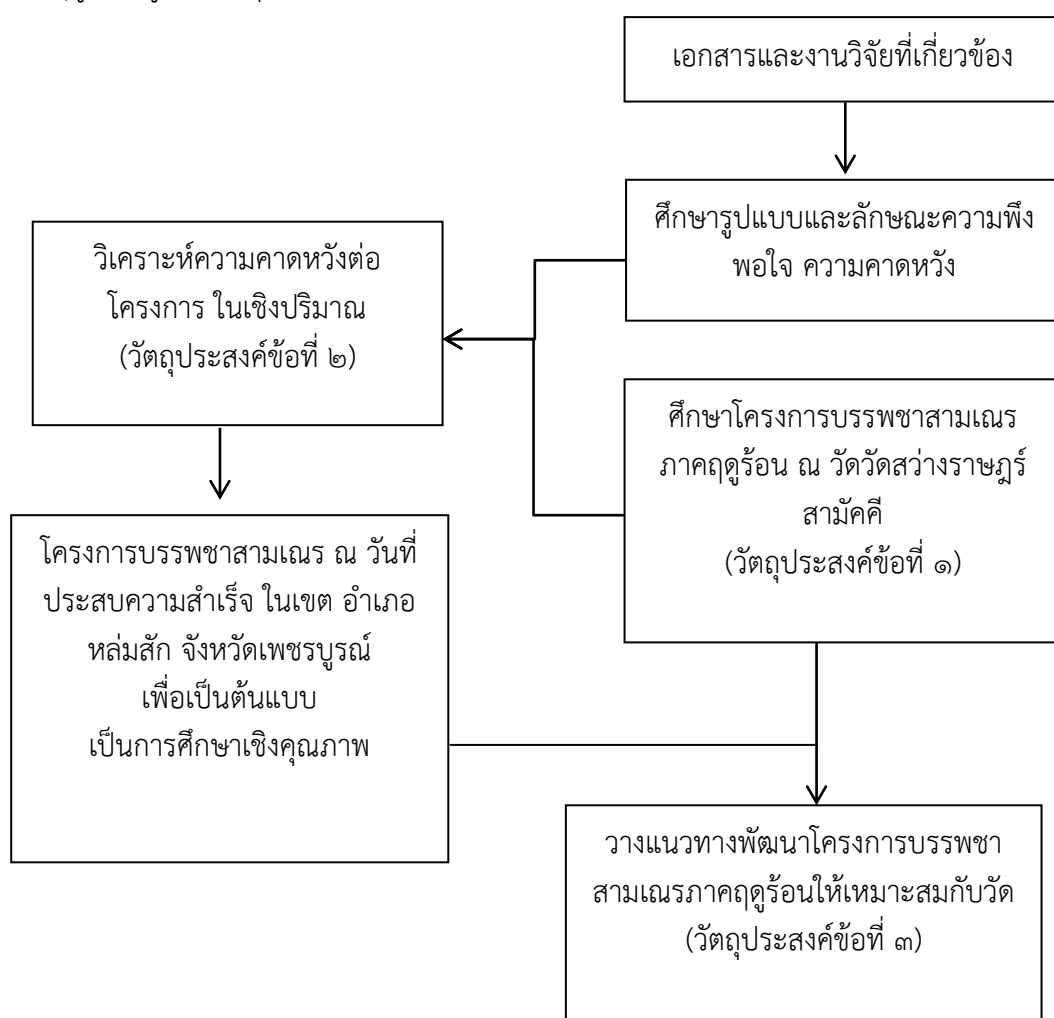
๑.๕.๔ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง การนำเยาวชนที่เข้ามาสมัครในโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน แล้วรักษาศีล ๑๐ ซ้อยู่ในระเบียบวินัยของสามเณรและประพฤติปฏิบัติตามกิจกรรมฝึกอบรมของโครงการ

๑.๕.๕ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเยาวชนชายในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงวันที่ ๒ เมษายน ถึงวันที่ ๑ พฤษภาคม ของทุกปี

๑.๕.๖ ความคาดหวัง หมายถึง ความคาดหวังที่มีต่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๖ แผนผังแนวคิดในการวิจัย

แผนผังแนวคิดในการวิจัย เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนผัง ดังนี้



๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงสภาพการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ของ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงความคาดหวังของสามเณรที่มีต่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๑.๗.๓ ได้แนวทางในการพัฒนาโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสำหรับวัดขนาดเล็ก

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดขึ้นเพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างในช่วงหยุดเรียน ระหว่างภาคการศึกษาให้เกิดประโยชน์ เยาวชนในวัยนี้ พ่อแม่ ผู้ปกครองจะเป็นผู้ส่งให้เยาวชน บรรพชา ดังนั้นผู้ปกครองจึงมีส่วนสำคัญต่อการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ผู้ปกครองมีความ คาดหวังต่าง ๆ นานา ต่อการบวชเรียนของสามเณร ดังนั้นรูปแบบและสภาพของการบรรพชา สามเณร ตลอดจนความรู้ทางธรรม จริยธรรม การอบรมขัดเกลาระหว่างบรรพชา จึงเห็นเหตุปัจจัย หนึ่งที่จะตอบความคาดหวังของผู้ปกครอง ทฤษฎีแห่งการคาดหวังจึงถูกนำมาเป็นแนวทางในการ วิเคราะห์ การที่ผู้ปกครองจะทราบว่าบุตรหลานเมื่อจบจากการบรรพชาสามเณรแล้ว เป็นอย่างไร จำเป็นต้องมีการสังเกตพฤติกรรมว่าเปลี่ยนไปหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการมีสัมมาคาราวะ หรือประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นคนดี มีความขยันอดทน เปลี่ยนจากเดิมหรือไม่ จุดนี้เองทฤษฎีการเปลี่ยนพฤติกรรมจะ สามารถตอบโจทย์ได้ นอกเหนือจากพฤติกรรมของผู้อยู่ภายใต้อำนาจปกครองแล้ว สามเณรยังควร ได้รับความรู้ทางธรรม การเรียนรู้ในช่วงบรรพชาสามเณรนั้น ย่อมต่างจากการเรียนรู้ในห้องเรียน เพราะผู้สอนเป็นพระสงฆ์ การแต่งกายและบรรยากาศการเรียนรู้ย่อมต่างกรรมต่างวาระกันไป ดังนั้น จะได้ศึกษาถึงทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้เยาว์ บุคลากรเข้ากับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งสององค์ ปัจจัยนี้ล้วนเป็นเหตุแห่งการสนองความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อบุตรหลานที่ตนส่งไปบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี ความคาดหวัง
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี ความพึงพอใจ
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
- ๒.๔ การบรรพชาสามเณร
- ๒.๕ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๒.๖ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี ความคาดหวัง

ในงานวิจัยนี้ใช้หลักความคาดหวังของผู้ปกครอง เพื่อพิจารณาถึงสภาพและรูปแบบการ บวชเรียน ดังนี้แล้ว ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมความหมาย แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการคาดหวังไว้ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของความคาดหวัง

บุคคลที่มีความหวังหลายสิ่งหลายอย่างซึ่งเกิดจากการที่สังคมหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ ถ่ายทอดค่านิยมทางสังคม ซึ่งการที่บุคคลตัดสินใจกระทำการใดก็เพื่อให้บรรลุสิ่งที่คาดหวังไว้ เช่น

พฤติกรรมการณ์เรียนของนักเรียน ความคาดหวังจึงเป็นลักษณะทางจิตวิทยา ซึ่งมีได้จำเพาะเจาะจงที่การกระทำอย่างเดียว แต่จะรวมไปถึงแรงจูงใจ ความเชื่อ ความรู้สึก ทศนคติและค่านิยมอีกด้วย จากการศึกษาพบว่า มีผู้ให้การแสดงออกจะแตกต่างกันออกไปจากกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งแต่ละบุคคลถูกคาดหวังให้กระทำในระบบ มีหลายท่านให้ความหมายความคาดหวังไว้ ดังนี้

ซิลล์ (Sill)^๑ ให้ความหมายว่า ความคาดหวัง หมายถึงการกระทำหรือคุณสมบัติต่างๆ ซึ่งผู้อยู่ในตำแหน่งนั้นควรจะ มี ผู้ได้ตำแหน่งไม่เพียงแต่แสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความคาดหวังของคนอื่น ๆ ในสังคมทั่วไปยังต้องแสดงบทบาทซึ่งจะทำให้การครอบครองตำแหน่งของตนเองอยู่ตลอดไป การที่จะแสดงบทบาทให้ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับความต้องการของบุคคลนั้น

เมอเรย์ (Murray)^๒ ให้ความหมายของความคาดหวัง หมายถึง ระดับผลงานที่บุคคลกำหนดว่าจะทำได้ เพื่อให้บุคคลทำงานที่ตนเองเคยทำและความคาดหวังนั้นเป็นระดับที่บุคคลปรารถนาจะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการทำงานแต่ละครั้ง และเขาได้กล่าวถึงบทบาทที่คาดหวัง (Role expectation) ว่าหมายถึง ความคิดเห็นที่มีต่อบุคคลซึ่งอยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ทั้งกระทำหรือไม่กระทำ ดังนั้น บทบาทที่คาดหวังจะออกมาในรูปของการกระทำที่บุคคลคิดว่าควรทำตามสิทธิหรือหน้าที่ในตำแหน่งนั้นๆ ที่ตนครอบครองอยู่

ชีษณุกร พรภาณวิชัย^๓ กล่าวถึงความคาดหวัง หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น การรับรู้ การตีความ หรือการคาดการณ์ต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่ยังไม่เกิดขึ้นของบุคคลอื่นที่คาดหวังในบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน โดยคาดหวังให้บุคคลนั้นประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองต้องการหรือคาดหวังเอาไว้

ไพบูลย์ เทวรักษ์ และสิริวรรณ อัสกุล^๔ ได้กล่าวไว้ว่า ความคาดหวังทางบวกคือ เมื่อบุคคลต้องอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องทำบางสิ่งให้สำเร็จ ความหวังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงาน เป็นการยากที่จะกระตุ้นตนเองให้มีความหมายและอดทน ในการกระทำสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะประสบความสำเร็จ

^๑Sill, D.L., *Introductuional Encyclopedia of the Social Sciences*, (New York: The MaMillan Co. , ๑๙๖๘, p.๒๓๐-๒๖๑.

^๒อ้างใน สุพัตรา คงคำ, “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐ – ๑๑.

^๓ชีษณุกร พรภาณวิชัย, “ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษาจังหวัดแพร่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

^๔ไพบูลย์ เทวรักษ์ และสิริวรรณ อัสกุล, “การปฏิบัติตามบทบาทที่เป็นจริงและที่คาดหวังของอาจารย์ที่ปรึกษาในทัศนะคติของนักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคลำปาง”, *การค้นคว้าอิสระ* (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒) , หน้า ๓๓.

ดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ความคาดหวังหมายถึง สิ่งที่เราคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต หรือ สิ่งที่จะต้องพบเจอต่อไป ความคาดหวังอาจเกิดขึ้นได้หลายความคาดหวังในเวลาเดียวกันได้ และคนๆ เดียวกันอาจคาดหวังในแต่ละสิ่งแตกต่างกันออกไปได้

จากการศึกษาพบว่า การแสดงออกจะแตกต่างกันไปจากกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งแต่ละบุคคลถูกคาดหวังในการกระทำซึ่งอาจประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลวก็ได้ ทั้งนี้ประเภทของความคาดหวังมีทั้งในทางบวกและทางลบ ในระยะสั้นและระยะยาว ความคาดหวังที่เกิดจากตนเอง และความคาดหวังที่เกิดโดยผู้อื่น ความคาดหวังเป็นตัวกระตุ้นหรือสิ่งเร้าให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ความคาดหวังทางบวกเป็นไปในทางที่ดีมักก่อให้เกิดความพยายาม ความคาดหวังด้านลบนั้นทำให้เกิดความวิตกกังวล ขาดความสมดุลในชีวิต ลักษณะของความคาดหวัง เป็นลักษณะของแต่ละบุคคลซึ่งมีประสบการณ์จากภูมิหลัง มีสภาพแวดล้อมต่างกัน ทำให้มีทัศนคติและค่านิยมต่างกัน ซึ่งส่งผลให้การแสดงออกแตกต่างกันออกไปด้วย มีหลายท่านให้ความหมายลักษณะของความคาดหวังไว้ ดังนี้

สุพัตรา คงขำ^๕ ได้กล่าวถึงลักษณะของความคาดหวังไว้ว่า

๑. ขึ้นอยู่กับลักษณะความแตกต่างของแต่ละบุคคลและสภาพแวดล้อม ความคาดหวังและการแสดงออกจึงแตกต่างกัน เพราะความคิดความต้องการของแต่ละบุคคล

๒. ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมา และผลตอบแทนหรือความพอใจที่จะได้ หรือโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทน

๓. ขึ้นอยู่กับการประเมินความเป็นไปได้ เพราะความคาดหวังเป็นความรู้สึกนึกคิดและการคาดการณ์ของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งนั้น ๆ อาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ จะเป็นการประเมินค่าโดยมีมาตรฐานของตนเองเป็นเครื่องวัดแต่ละบุคคล ซึ่งการประเมินค่าในแต่ละคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นชนิดเดียวกันก็อาจจะแตกต่างกันได้ โดยขึ้นอยู่กับภูมิหลังประสบการณ์ความสนใจการให้คุณค่าแก่สิ่งนั้น ๆ ของแต่ละบุคคล

ดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองเป็นความคาดหวังที่มุ่งหวัง หรือคาดการณ์ต่อตนเอง หรือบุคคลอื่นให้กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ถึงเป้าหมายที่ตนปรารถนาหรือต้องการให้ เป็นไปให้ได้ ความคาดหวังของผู้ปกครองในพฤติกรรมกรรมการเรียนก็คือการคาดหวังให้เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนไปในทางที่ดี ได้รับการเรียนรู้อย่างเต็มที่ มีความพร้อมในการเรียนระดับต่อไป พัฒนาการของความคาดหวังเริ่มต้นจากวัยเด็กได้พัฒนาระดับของความคาดหวังก่อนที่จะเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งมักจะคิดว่าเขาควรจะเป็นอย่างไรในอนาคต ความคาดหวังอาจสอดคล้องกับความจริงก็ได้ มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

^๕สุพัตรา คงขำ, “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕) , หน้า ๒๗.

เฮอร์ล็อก (Hurlock)^๖ ได้กล่าวไว้ว่า ความคาดหวังของบุคคลได้พัฒนามาจาก ๒ หลักการ

๑. การฝึกฝนในวัยต้น (Early Training) ก่อนเข้าสู่วัยรุ่นบิดามารดาฝึกฝนให้ลูกได้รับความสำเร็จในตนเอง โดยบิดามารดาจะตั้งความหวังไว้ว่าลูกควรจะได้ทำได้น้อยเพียงใด และจะสอนให้ลูกลงมือทำ

๒. ความทะเยอทะยานของบิดามารดา (Parental Ambitions) บิดามารดามักจะใฝ่ฝันหรือหวังให้ลูกเป็นอะไร ตั้งแต่เด็กยังไม่คลอด บิดามารดามักจะตัดสินใจไว้เลยว่าลูกควรจบการศึกษาในระดับใด เรียนได้ดีเพียงใด ประกอบอาชีพอะไร สถานภาพทางสังคมระดับใดและควรมีกิจกรรมอะไรมาช่วยส่งเสริมความสามารถของลูก บิดามารดามีความทะเยอทะยานอยากให้ลูกเป็นไปตามความคาดหวังของตัวเองของบิดามารดาเอง ทำไปโดยไม่ได้พิจารณาถึงความสามารถของลูกว่าจะทำได้หรือไม่

โกลเดนสัน (Goldenson)^๗ ได้ทำการศึกษาพบว่า บิดามารดาจะหวังให้ลูกมีในสิ่งที่ตนเองไม่เคยมีมาก่อน เช่น เงิน รถยนต์ เพื่อน การศึกษาที่ดีหรือกิจกรรมที่จะทำให้มีชื่อเสียง ความคาดหวังของบิดามารดาบางคนเกิดจากการแข่งขันกับบิดามารดาคนอื่น ๆ อยากให้ลูกของตนดีกว่าลูกของคนอื่น นอกจากนี้ยังมาจากประสบการณ์ส่วนตัว การมองเห็นคุณค่าหรือการได้รับผลตอบแทนในอาชีพที่ดีมีผลทำให้บิดามารดาอยากให้ลูกประกอบอาชีพนั้น ๆ

๑. ความคาดหวังจากบุคคลภายนอก (Expectation of Significant Outsiders) ความคาดหวังของเด็กจะได้รับอิทธิพลจากบุคคลที่เด็กคิดว่าสำคัญ เช่น ครู เพื่อน

๒. การแข่งขันกับเพื่อน (Competition with Others) ความคาดหวังบางอย่างมีพื้นฐานมาจากการอยากชนะคนอื่น จึงมีการเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นทั้งในระดับเดียวกัน และสูงหรือต่ำกว่า เช่น เปรียบเทียบความสามารถทางการเรียน

๓. วัฒนธรรมจารีตประเพณี (Cultural Traditions) ในสังคมประชาธิปไตย เชื่อว่าเด็กมีศักยภาพในการคิดและการกระทำ ซึ่งมีในสังคมอเมริกัน ในขณะที่สังคมอื่น ๆ ยังจำกัดขอบเขตทำให้เด็กไม่สามารถแสดงออกในสิ่งที่ต้องการ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ การที่เด็กถูกสกัดกั้นทำให้ไม่มีความมั่นใจ ระดับความมุ่งหวังก็จะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

๔. สื่อมวลชน (Mass Media) สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความคาดหวังของวัยรุ่น รวมทั้งการรับเอาแบบอย่างของบุคคลในอุดมคติ แสตรก (Strahg) ศึกษาพบว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความคาดหวังระยะยาวมากกว่าความคาดหวังระยะสั้น

๕. ประสบการณ์ (Past Experiences) ถ้าบุคคลมีประสบการณ์จำกัด จะทำให้ไม่สามารถประเมินความสามารถที่แท้จริงของตนได้ถูกต้อง ในด้านความคาดหวังทางอาชีพ ประสบการณ์เป็นสิ่งตัดสินความคาดหวังว่าจะได้รับผลสำเร็จเพียงใด หรือจะหลีกเลี่ยงความล้มเหลวที่เคยเกิดขึ้นในอดีต

^๖ อังโน วิไลวรรณ วิทยารธรรมธัช, “การศึกษาความคาดหวังของบิดามารดาต่อพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษาตามการรับรู้ของนักเรียน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๓), หน้า ๙๑.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

๖. ความสนใจและค่านิยม (Interests and Values) ความสนใจมีอิทธิพลเหนือความคาดหวังอยู่ ๒ ประการคือ

- ความสนใจหรือสิ่งที่ตัดสินใจว่าความคาดหวังนั้นพัฒนาขึ้นอย่างไร
- ความสนใจเป็นสิ่งที่บอกถึงระดับความคาดหวัง

ถ้าในสังคมนั้นมีค่านิยมหรือให้ความสำคัญต่อสิ่งที่บุคคลสนใจมากพอ ความคาดหวังจะสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันถ้าสังคมไม่ยอมรับสิ่งที่บุคคลสนใจ ความคาดหวังของเขาก็จะอ่อนลง

ดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า พัฒนาการของความคาดหวังของบุคคลเกิดจากแรงผลักดันและการฝึกฝนตนเองให้มีความมุ่งมั่นตั้งแต่เด็กโดยมีผู้ปกครองเป็นตัวอย่างอยากให้ลูกตัวเองมีประสบการณ์มากๆ เพื่อชีวิตจะมีความสุข ความสำเร็จ ไม่ก่อให้เกิดความล้มเหลวในอนาคต

๒.๑.๒ ลักษณะความคาดหวัง

รัตนา สุขนิพนธ์^๑ ได้กล่าวว่า ความคาดหวัง (Expectation) คือทัศนคติที่เกี่ยวกับความคาดหวังหรือความปรารถนาที่ผู้บริโภคคาดหวังว่าจะได้รับการบริการนั้น ๆ องค์ประกอบของความคาดหวัง (The Component of Customer Expectation) ได้แก่

๑. บริการที่พึงประสงค์ (Desired Service) เป็นสิ่งที่ลูกค้าคาดหวังว่าจะได้รับหรือปรารถนาที่จะได้รับซึ่งระดับของความปรารถนานั้นขึ้นอยู่กับความต้องการส่วนบุคคล และความเชื่อของลูกค้าที่มีต่อบริการที่ได้รับ

๒. บริการที่เพียงพอ (Adequate Service) ระดับที่ต่ำสุดของการบริการที่ลูกค้าจะยอมรับได้โดยไม่เกิดความรู้สึกไม่พอใจ ซึ่งความคาดหวังระดับนี้เกิดจากการรับรู้ของผู้บริโภคต่อทางเลือกของผู้ให้บริการอื่น ๆ

๓. บริการที่คาดการณ์ (Predicted Service) ระดับการให้บริการที่ลูกค้าคาดว่าจะได้รับจากผู้ให้บริการ ในขณะที่ลูกค้าพบปะกับผู้ให้บริการที่คาดการณ์นี้ มีผลกระทบโดยตรงต่อการกำหนดระดับการบริการที่พึงประสงค์

๒.๑.๓ ทฤษฎีความคาดหวัง

ทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวัง เช่น บิตามารดาอาจมีความคาดหวังกับบุตรของตน ว่าจะต้องเรียนเก่ง เรียนให้สูงบรรลุปเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ซึ่งมีนักทฤษฎีหลายท่านให้ความเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังไว้ ดังนี้

^๑รัตนา สุขนิพนธ์, “ความคาดหวังและการรับรู้ที่มีผลต่อความพึงพอใจในบริการร้านข้างรีสอร์ทของนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป”, สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖).

๒.๑.๓.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

แบนดูรา (Bandura)^๙ ศึกษาแนวความคิดที่เรียกว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กล่าวว่า ความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของมนุษย์ที่มีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมหรือไม่นั้น มีสองชนิด ความคาดหวังเกี่ยวกับผลกระทบ เป็นการประมาณบุคคลว่าพฤติกรรมใดนำไปสู่ผลกระทบใด และความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตน เป็นการประมาณความสามารถของตน ในการกระทำพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ผลกระทบที่คาดหวังไว้ แบนดูราได้เสนอองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความคาดหวังของตน ดังนี้

๑. ความสำเร็จในการทำงาน (Performance Accomplishment) เป็นประสบการณ์ตรง จึงมีผลต่อความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลอย่างมาก ความสำเร็จในการทำงานจะเป็นตัวเพิ่มความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของบุคคล และการไม่ประสบผลสำเร็จในการทำงานหลายครั้งซ้ำกัน จะเป็นตัวลดความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตน ในกรณีที่ความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถเกิดจากการประสบความสำเร็จหลายครั้ง จะเป็นแรงเสริมในการทำงานต่อไป แม้งานจะยากเพียงใด บุคคลจะเพิ่มความพยายามเพื่อให้งานนั้นสำเร็จ

๒. การได้เห็นประสบการณ์ผู้อื่น (Vicarious Experienced) เป็นสิ่งแนะหรือตัวแบบที่บุคคลนำมาพิจารณาความสามารถของตน เมื่อบุคคลสังเกตเห็นผู้อื่น ๆ ได้รับความสำเร็จในการทำงานบางอย่างโดยไม่มีผลเสียหายนานัก ทำให้เกิดความคาดหวังว่าตนก็สามารถทำงานนั้นได้ ถ้าตั้งใจและพยายาม

๓. การพูดชักจูงจากผู้อื่น (Verbal Persuasion) เป็นการรับเอาคำแนะนำชักจูงของผู้อื่นมาเป็นข้อมูลเพื่อพิจารณาความสามารถของตน ทำให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่นว่าตนมีความสามารถที่จะทำงานได้สำเร็จ ถึงแม้ว่าจะเคยทำงานไม่สำเร็จแล้ว เป็นการเพิ่มกำลังใจและความมั่นใจ

๔. ความตื่นตัวทางอารมณ์ (Emotional Arousal) บุคคลจะรับรู้ว่าตนตื่นเต้นเมื่อมีความวิตกกังวลหรือความกลัวจากอาการกระตุ้นของร่างกาย ในสภาวะที่ร่างกายถูกกระตุ้นมากเกินไปจะทำให้การงานได้ผลไม่ดี หากบุคคลรับรู้ว่ามีวิตกกังวลในระดับสูง บุคคลจะคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนในการทำงานนั้นในระดับต่ำ

๒.๑.๓.๒ ทฤษฎีสัมัยใหม่

ทฤษฎีสัมัยใหม่ เช่น บิดามารดาจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ความคาดหวังของบิดามารดาต้องการให้บุตรจบการศึกษาอย่างน้อยก็เทียบเท่ากับบิดามารดา ซึ่งมีนักทฤษฎีหลายท่านให้ความเห็นเกี่ยวกับทฤษฎีสัมัยใหม่ ดังนี้

^๙ Bandura, Albert, *Social Learning Theory*, (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall 1977), pp. 81-83.

ทวิชัย วิริยะโกศล^{๑๐} ผู้เสนอแนวความคิดคือ บาลบริดจ์ (Baldrige) เป็นทฤษฎีอธิบายถึงอิทธิพลของความคาดหวังทางการศึกษาดังนี้

๑. ทฤษฎีแบบอย่าง (Modeling Theory) คือการที่เด็กนำตัวแบบมากำหนดเป็นแนวทางดำเนินชีวิต เช่น บิดามารดาจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ความคาดหวังทางการศึกษาอย่างน้อยก็เทียบเท่าของบิดามารดา สอดคล้องกับการวิจัยที่พบว่า บิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีแนวโน้มกระตุ้นให้ลูกมีความคาดหวังต่อการศึกษาสูงด้วย

๒. ทฤษฎีแห่งโอกาส (Opportunity Theory) คือการที่ลูกจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีความสามารถและโอกาสที่ดี เช่น บิดามารดามีฐานะทางเศรษฐกิจดี อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ครอบครัวขนาดเล็ก มีเพศที่เหมาะสม บิดามารดาจะคาดหวังและส่งเสริมลูกมากกว่าบิดามารดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ อยู่ชนบทและมีครอบครัวใหญ่

ดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ทฤษฎีสมัยใหม่ขึ้นอยู่กับแบบอย่างของบิดามารดาและโอกาสที่ดี ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี รวมทั้งขนาดครอบครัวเล็กจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ลูกมีความหวังสูง

๒.๑.๓.๓ ทฤษฎีความคาดหวังของวรูม

ต้นกำเนิดแห่งแนวคิดนี้คือ เอ็ดเวิร์ด โทลแมน (Edward Tolman) แต่ผู้ที่ได้เผยแพร่และสร้างทฤษฎี คือ วิกเตอร์ เอช วรูม (Victor H. Vroom) ชาวแคนาดาเป็นศาสตราจารย์ด้านการวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับจิตวิทยาของพฤติกรรมในองค์กรโดยเฉพาะเรื่องภาวะผู้นำ และสมรรถนะการตัดสินใจ ท่านได้แต่งหนังสือในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ “เรื่องงานและการกระตุ้น (Work and Motivation)” ได้รับการยอมรับกันอย่างแพร่หลาย และหนังสือเกี่ยวกับผู้นำและผู้บริหารเรื่อง “ผู้บริหารกับการตัดสินใจและผู้บริหารสมัยใหม่ (Leadership and Decision Making and The New Leadership)” ได้ถูกอ้างอิงอย่างมากมายในการศึกษาและการพัฒนาของพฤติกรรมองค์กรในประเทศแคนาดา^{๑๑}

วรูม ได้เสนอทฤษฎีความคาดหวังในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยเสนอรูปแบบของความคาดหวังในการทำงานซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในการอธิบายกระบวนการจูงใจของมนุษย์ในการทำงาน โดย วรูม มีความเห็นว่าการที่จะจูงใจให้พนักงานทำงานเพิ่มขึ้นนั้น จะต้องเข้าใจกระบวนการทางความคิดและการรับรู้ของบุคคลก่อน โดยปกติเมื่อคนจะทำงานเพิ่มขึ้นจากระดับปกติเขาจะคิดว่าเขาจะได้อะไรจากการกระทำนั้น หรือคาดคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นเมื่อเขาได้แสดงพฤติกรรมบางอย่าง ในกรณีของการทำงาน พนักงานจะเพิ่มความพยายามมากขึ้นเมื่อเขาคิดว่าการกระทำนั้นนำไปสู่ผลลัพธ์บางประการที่เขาพึงพอใจ เช่น เมื่อทำงานหนักขึ้นผลการปฏิบัติงานของเขาอยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้น ทำให้เขาได้รับการพิจารณาเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งและได้ค่าจ้างเพิ่มขึ้น ค่าจ้างกับตำแหน่งเป็นผลของการ

^{๑๐} ทวิชัย วิริยะโกศล, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เขตการศึกษา ๑”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑).

^{๑๑} Vroom, W.H., *Working and Motivation*, (New York: John Wiley and Sons, Inc, 1964), p. 99.

ทำงานหนักและเป็นรางวัลที่เขาต้องการ เพราะทำให้เขารู้สึกว่าได้รับการยกย่องจากผู้อื่นมากขึ้น แต่ถ้าเขาคิดว่าแม้เขาจะทำงานหนักขึ้นเท่าไรก็ตาม หัวหน้าของเขาก็ไม่เคยสนใจดูแลยกย่องเขา จึงเป็นไปได้ที่เขาจะได้รับการพิจารณาเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เขาก็ไม่เห็นความจำเป็นของการทำงานเพิ่มขึ้น ความรุนแรงของพฤติกรรมที่จะทำงานขึ้นอยู่กับความคาดหวังที่จะกระทำตามความคาดหวังนั้น รวมถึงความตั้งใจของผลลัพธ์ที่จะได้รับซึ่งจะมีเรื่องของการตั้งใจ การเชื่อมโยงรางวัลกับผลงาน และการเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับความพยายาม โดยทฤษฎีนี้จะเน้นเรื่องของการจ่ายและการให้รางวัลตอบแทน เน้นในเรื่องพฤติกรรมที่คาดหวังเอาไว้ต่อเรื่องผลงาน ผลรางวัลและผลลัพธ์ของความพึงพอใจต่อเป้าหมายจะเป็นตัวกำหนดระดับของความพยายามของพนักงาน

รวมได้เสนอรูปแบบของความคาดหวังในการทำงานเรียกว่า VIE Theory ดังนี้

V = Valance หมายถึงระดับความรุนแรงของความต้องการของบุคคลในเป้าหมายรางวัล คือคุณค่า

I = Instrumentality หมายถึงความเป็นเครื่องมือของผลลัพธ์ (Outcomes) หรือรางวัล ระดับที่ ๑ ที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ ๒ หรือรางวัลอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นการรับรู้ในความสัมพันธ์ของผลลัพธ์ที่ได้ (เชื่อมโยงรางวัลกับผลงาน)

E = Expectancy ได้แก่ ความคาดหวังถึงความเป็นไปได้ของการได้ซึ่งผลลัพธ์หรือรางวัล ที่ต้องการเมื่อแสดงพฤติกรรมบางอย่าง (การเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับความพยายาม)

ตามหลักทฤษฎีความคาดหวังจะแย้งว่า ผู้บริหารจะต้องพยายามเข้าไปแทรกแซงสถานการณ์การทำงาน เพื่อให้บุคคลเกิดความคาดหวังในการทำงาน คุณลักษณะที่ใช้เป็นเครื่องมือ และคุณค่าจากผลลัพธ์สูงสุด ซึ่งจะสนับสนุนต่อวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนี้

๑. สร้างความคาดหวังโดยมีแรงดึงดูด ซึ่งผู้บริหารจะต้องคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถ ให้การอบรมพวกเขา ให้การสนับสนุนพวกเขาด้วยทรัพยากรที่จำเป็น และระบุเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน

๒. ให้เกิดความเชื่อมโยงรางวัลกับผลงานโดยผู้บริหารควรกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผลการปฏิบัติงานกับรางวัลให้ชัดเจนและเน้นย้ำในความสัมพันธ์เหล่านี้ โดยการให้รางวัลเมื่อบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จ

๓. ให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับความพยายามซึ่งเป็นคุณค่าจากผลลัพธ์ที่เขาได้รับ ผู้บริหารควรทราบถึงความต้องการของแต่ละบุคคล และพยายามปรับการให้รางวัลเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของพนักงาน เพื่อให้เขาจะได้รู้สึกถึงคุณค่าของผลลัพธ์ที่เขาได้รับจากความพยายามของเขา

รางวัลแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. รางวัลภายนอก (Extrinsic rewards) เป็นรางวัลที่นอกเหนือจากการทำงาน เช่น การเพิ่มค่าตอบแทน การเลื่อนตำแหน่ง หรือผลประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ (Schermerhorn, Hunt and Osborn ๒๐๐๓: ๑๑๘) หรือเป็นผลลัพธ์ของการทำงานซึ่งมีคุณค่าเชิงบวกที่ให้กับบุคคลในการทำงาน

๒. รางวัลภายใน (Intrinsic rewards) เป็นรางวัลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงาน ประกอบด้วย ความรับผิดชอบ ความท้าทาย หรือเป็นผลลัพธ์ของการทำงานที่มีคุณค่าเชิงบวก ซึ่งบุคคลได้รับ

โดยตรงจากผลลัพธ์ของการทำงาน ตัวอย่างเช่น ความรู้สึกของความสำเร็จในการปฏิบัติงานด้วยความท้าทาย

แม้ว่าทฤษฎีของวรูมนี้จะเน้นเรื่องความคาดหวังในการทำงาน ในฐานะผู้ปฏิบัติงานที่คาดหวังต่ออนาคตของงานนั้น แต่ก็อาจนำมาปรับใช้กับความคาดหวังของผู้ปกครองหรือสามเณรผู้บรรพชาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้ คือ ความคาดหวังจากรางวัลภายใน เป็นความคาดหวังเรื่องของความท้าทาย ความสำเร็จของงาน ซึ่งผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานเข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จะได้มีความคาดหวังว่า บุตรหลานที่ได้บรรพชาแล้ว จะมีกิริยามารยาท หรือความตระหนักรู้ และความรู้ความเข้าใจในด้านธรรมะมากขึ้น

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี ความพึงพอใจ

เมื่อเกิดความคาดหวังขึ้นแล้ว การจะสรุปได้ว่าบุคคลเข้าถึงความคาดหวัง ทั้งจากตนเอง และผู้อื่นที่ได้ตั้งระดับความคาดหวังไว้ หากเมื่อประสบผลระดับหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าพึงพอใจในผลที่เกิดขึ้นแม้จะมีได้เป็นไปตามที่คาดหวังก็ตาม ระดับความพึงพอใจมีหลายชั้น ความพึงพอใจกับความต้องการมีส่วนที่สอดคล้องประสานกันจนมีอาจแยกจากกันได้

๒.๒.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า พึงพอใจ หมายถึง รัก ชอบใจ และพึงใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ

อุทัยพรรณ สุดใจ^{๑๒} ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาจจะเป็นไปในเชิงประเมินค่า ว่าความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ

สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์^{๑๓} ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกส่วนตัวที่รู้สึกเป็นสุขหรือยินดีที่ได้รับการตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ขาดหายไป หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สมดุล ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่จะแสดงออกของบุคคล ซึ่งมีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมใดๆ นั้น

^{๑๒} อุทัยพรรณ สุดใจ, “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการให้บริการขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์สังคมประยุกต์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^{๑๓} สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์, “ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาณผกผันในจังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

คณิต ดวงหัตถ์^{๑๔} ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือพอใจของบุคคลที่มีต่อการทำงานและองค์ประกอบหรือสิ่งจูงใจอื่น ๆ ถ้างานที่ทำหรือองค์ประกอบเหล่านั้นตอบสนองความต้องการของบุคคลได้ บุคคลนั้นจะเกิดความพึงพอใจในงานขึ้นจะอุทิศเวลาแรงกาย แรงใจรวมทั้งสติปัญญาให้แก่งานของตนให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

มนีวรรณ ฉัตรอุทัย^{๑๕} แรงจูงใจเกิดจากปรารถนาที่จะตอบสนองความต้องการซึ่งเป็นสิ่งที่ยังขาดอยู่ และสภาพที่ขาดไปนั้นทำให้มนุษย์ค้นคว้าแสวงหาหนทางที่จะระงับความต้องการ ความต้องการที่ว่านี้มีแตกต่างกันไป บ้างต้องการความสำเร็จ การได้รับความรักหรือการยอมรับ การครอบครองอำนาจ เงินทอง หรือความมั่นคงในหน้าที่การงาน เป็นต้น

เดอเซนโซและร็อบบินส์ (DeCenzo and Robbins)^{๑๖} เสนอแนวคิดสืบเนื่องต่อไปถึงสภาวะเมื่อความต้องการของมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนอง (Deprivation) ว่าสามารถนำไปสู่แรงกดดันที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ กล่าวคือ แรงกดดันที่พึงประสงค์ (Function Tension) จะนำไปสู่การเกิดแรงจูงใจ หรือความปรารถนาที่จะตอบสนองความต้องการ และใช้ความพยายามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น โดยที่ความพยายามดังกล่าวอาจไม่ปรากฏผลออกมาเป็นกิริยาอาการหรือรูปธรรมที่สังเกตเห็นได้ทันที อย่างไรก็ตามหากผลของการกระทำสามารถตอบสนองความต้องการได้แล้ว แรงกดดันที่พึงประสงค์จะมีระดับลดลงจนถึงจุดที่เกิดความสงบ ขณะเดียวกันเมื่อความต้องการไม่ได้รับการตอบสนองก็อาจนำไปสู่แรงกดดันที่ไม่พึงประสงค์ (Dysfunction Tension) คือ เมื่อความพยายามใดๆ ก็ตาม ไม่สามารถช่วยบรรเทาสภาพความรู้สึกที่ว่าไม่พยายามมากสักเพียงใด โอกาสที่จะประสบความสำเร็จจะมีน้อยมาก ทำให้บุคคลนั้นอยู่ในลักษณะขาดความพยายาม

ทวีพงษ์ หินคำ^{๑๗} ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่าเป็นความชอบของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งสามารถลดความตึงเครียดและตอบสนองตามความต้องการของบุคคลได้ทำให้เกิดความพึงพอใจต่อสิ่งนั้น

ธนิยา ปัญญาแก้ว^{๑๘} ได้ให้ความหมายว่า สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจเกี่ยวกับลักษณะของงาน ปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่ความพอใจในงานที่ทำ ได้แก่ ความสำเร็จ การยกย่อง ลักษณะงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า เมื่อปัจจัยเหล่านี้มีอยู่ต่ำกว่า จะทำให้เกิดความไม่พอใจในงานที่ทำ

^{๑๔} คณิต ดวงหัตถ์, “สุขภาพจิตกับความพึงพอใจในงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน ในเขตเมืองและเขตชนบท ของจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

^{๑๕} มณีวรรณ ฉัตรอุทัย, “The people champion แนวคิดและหลักการบริหารคนเพื่อผลงาน”, (กรุงเทพมหานคร: วี เจ พรินติ้ง, ๒๕๕๒), หน้า ๘๒.

^{๑๖} David A. DeCenzo, Stephen P. Robbins, *Human Resource Management*, (United State of America: John Wiley & Sons, Inc., 2007) p. 359.

^{๑๗} ทวีพงษ์ หินคำ, *ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานสุขาภิบาลริมใต้ จังหวัดเชียงใหม่*, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗.

^{๑๘} ธนิยา ปัญญาแก้ว, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของข้าราชการครูในจังหวัดเชียงใหม่”, *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑).

ถ้าหากงานให้ความก้าวหน้า ความท้าทาย ความรับผิดชอบ ความสำเร็จและการยกย่องแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว พวกเขาจะพอใจและมีแรงจูงใจในการทำงานเป็นอย่างมาก

วิทย์ เทียงบุรณธรรม ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความพอใจ การทำให้พอใจ ความสนใจ ความสนใจ ความพอใจ ความสนใจ การชดเชย การไถ่บาป การแก้แค้นสิ่งที่ชดเชย

วิรุฬ พรรณเทวี^{๑๙} ให้ความหมายไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดี จะมีความพึงพอใจมาก แต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อย

กาญจนา อรุณสุขขุจิ กล่าวว่า ความพึงพอใจของมนุษย์ เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่า บุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน และต้องมีสิ่งที่ตรงต่อความต้องการของบุคคล จึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นการสร้างสิ่งเร้าจึงเป็นแรงจูงใจของบุคคลนั้นให้เกิดความพึงพอใจในงานนั้น

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปความหมายของความพึงพอใจได้ว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลในทางบวก ความชอบ ความสบายใจ ความสุขใจต่อสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ หรือเป็นความรู้สึกที่พอใจต่อสิ่งที่ทำให้เกิดความชอบ ความสบายใจ และเป็นความรู้สึกที่บรรลุถึงความต้องการ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเป็นเรื่องของความรู้สึกที่มีต่องานที่ปฏิบัติอยู่และความพึงพอใจจะส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตามความรู้สึกของแต่ละบุคคลไม่มีวันสิ้นสุด เปลี่ยนแปลงได้เสมอ ตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อม บุคคลจึงมีโอกาที่จะไม่พึงพอใจในสิ่งที่เคยพึงพอใจมาแล้ว ฉะนั้นผู้บริหารจำเป็นจะต้องสำรวจตรวจสอบความพึงพอใจในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรตลอดไป ทั้งนี้เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงานที่ตั้งไว้

๒.๒.๒ ทฤษฎีความต้องการและความพึงพอใจ

ความพึงพอใจและความต้องการมักจะถูกกล่าวถึงพร้อม ๆ กัน มีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างมาก ทฤษฎีหลายทฤษฎีมักจะพูดถึงเรื่องความต้องการและความพึงพอใจไปพร้อมกัน ทฤษฎีที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการวิจัยมีดังนี้

^{๑๙} วิรุฬ พรรณเทวี, “ความพึงพอใจของประชาชนของการให้บริการของหน่วยงานกระทรวงมหาดไทย ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒).

๒.๒.๒.๑ ทฤษฎีความพึงพอใจของเบอร์นาร์ด

เบอร์นาร์ด (Barnard, 1968, pp. 142 – 149) ได้กล่าวถึงสิ่งจูงใจที่ใช้เป็นเครื่องกระตุ้นบุคคลให้เกิดความพึงพอใจในงานไว้ ๘ ประการ คือ

๑. สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ ได้แก่ เงิน สิ่งของ หรือสภาวะทางกายที่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานเป็นการตอบแทน ขดเชย หรือเป็นรางวัลที่เขาได้ปฏิบัติงานให้แก่หน่วยงานนั้นมาเป็นอย่างดี

๒. สิ่งจูงใจที่เป็นโอกาสของบุคคลที่มีชีวิตอยู่ เป็นสิ่งจูงใจสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานมากกว่ารางวัลที่เป็นวัตถุ เพราะสิ่งจูงใจที่เป็นโอกาสนี้บุคคลจะได้รับแตกต่างกัน เช่น เกียรติภูมิ การใช้สิทธิพิเศษ เป็นต้น

๓. สภาพทางกายที่พึงปรารถนา หมายถึง สิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ได้แก่ สถานที่ทำงาน เครื่องมือการทำงาน สิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งอันก่อให้เกิดความสุขทางกายในการทำงาน

๔. ผลประโยชน์ทางอุดมคติ หมายถึง สมรรถภาพของหน่วยงานที่สนองความต้องการของบุคคลด้านความภาคภูมิใจที่ได้แสดงฝีมือ การได้มีโอกาสช่วยเหลือครอบครัวตนเองและผู้อื่น ทั้งได้แสดงความภักดีต่อหน่วยงาน

๕. ความดึงดูดใจในสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์อันมิตร ถ้าความสัมพันธ์เป็นไปด้วยดีจะทำให้เกิดความผูกพันและความพอใจที่จะร่วมงานกับหน่วยงาน

๖. การปรับสภาพการทำงานให้เหมาะสมกับวิธีการและทัศนคติของบุคคล หมายถึง การปรับปรุงตำแหน่งวิธีทำงานให้สอดคล้องกับความสามารถของบุคลากร

๗. โอกาสที่จะร่วมมือในการทำงาน หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในงานเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของหน่วยงาน มีความรู้สึกเท่าเทียมกันในหมู่ผู้ร่วมงานและมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน

๘. สภาพของการอยู่ร่วมกัน หมายถึง ความพอใจของบุคคลในด้านสังคมหรือความมั่นคงในการทำงาน

๒.๒.๒.๒ ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งกำหนดโดยนักจิตวิทยา ชื่อ มาสโลว์ (Abraham Maslow) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่มีการกล่าวขวัญอย่างแพร่หลาย มาสโลว์มองว่าความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นในระดับที่สูงขึ้นต่อไป^{๒๐}

^{๒๐} อารี พันธมณี, จิตวิทยาสร้างสรรค์ การเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร: ไยโหม, ๒๕๔๖) หน้า ๙๑ - ๑๐๐.

ลำดับที่ ๑ ความต้องการทางร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

ลำดับที่ ๒ ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (security or safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

ลำดับที่ ๓ ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (ความต้องการทางสังคม) (affiliation or acceptance needs) เป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

ลำดับที่ ๔ ความต้องการการยกย่อง (esteem needs) หรือความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

ลำดับที่ ๕ ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (self-actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

จากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ สามารถแบ่งความต้องการออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

ระดับแรก ความต้องการในระดับต่ำ (lower order needs) ประกอบด้วยความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง และความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ

ระดับสอง ความต้องการในระดับสูง (higher order needs) ประกอบด้วย ความต้องการการยกย่องและความต้องการความสำเร็จในชีวิต

ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ มีการเรียงลำดับขั้นความต้องการที่อยู่ในขั้นต่ำสุดจะต้องได้รับความพึงพอใจเสียก่อน บุคคลจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นตามลำดับ ดังจะอธิบายโดยละเอียดดังนี้

๑. ความต้องการทางร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีอำนาจมากที่สุดและสังเกตเห็นได้ชัดเจนที่สุดในบรรดาความต้องการทั้งหมด เป็นความต้องการที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ออกซิเจน การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ตลอดจนความต้องการที่จะถูกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัสแรงขับของร่างกายเหล่านี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับความอยู่รอดของร่างกายและของอินทรีย์

ในขั้นนี้จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการในขั้นที่สูงกว่า และถ้าบุคคลใดประสบความล้มเหลวที่จะสนองความต้องการพื้นฐานนี้ ก็จะไม่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้น กล่าวคือ ถ้าความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่ได้รับความพึงพอใจ บุคคลก็จะอยู่ภายใต้ความต้องการนั้นตลอดไป ซึ่งทำให้ความต้องการอื่น ๆ ไม่ปรากฏหรือกลายเป็นความต้องการระดับรองลงไป เช่น คนที่อดอยากหิวโหยเป็นเวลานานจะไม่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ต่อโลกได้ บุคคล

เช่นนี้จะหมกมุ่นอยู่กับการจัดหาบางสิ่งบางอย่างเพื่อให้มีอาหารไว้รับประทาน มาสโลว์อธิบายต่อไปว่าบุคคลเหล่านี้จะมีความรู้สึกเป็นสุขอย่างเต็มที่เมื่อมีอาหารเพียงพอสำหรับเขา และจะไม่ต้องกังวลสิ่งอื่นได้อีก ชีวิตของเขาถือว่าได้ว่าเป็นเรื่องของการรับประทานเป็นสำคัญ สิ่งอื่น ๆ จะไม่มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพ ความรัก ความรู้สึกต่อชุมชน การได้รับการยอมรับ และปรัชญาชีวิต บุคคลเช่นนี้มีชีวิตอยู่เพื่อที่จะรับประทานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ตัวอย่าง เช่น การขาดแคลนอาหารมีผลต่อพฤติกรรม

ได้มีการทดลองและการศึกษาชีวประวัติเพื่อแสดงว่า ความต้องการทางด้านร่างกายเป็นเรื่องสำคัญที่จะเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ และได้พบผลว่าเกิดความเสียหายอย่างรุนแรงของพฤติกรรมซึ่งมีสาเหตุจากการขาดอาหารหรือน้ำติดต่อกันเป็นเวลานาน ตัวอย่างคือ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในค่ายนาซี ซึ่งเป็นที่กักขังเชลย เชลยเหล่านั้นจะละทิ้งมาตรฐานทางศีลธรรมและค่านิยมต่าง ๆ ที่เขาเคยยึดถือภายใต้สภาพการณ์ปกติ เช่น ขโมยอาหารของคนอื่น หรือใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะได้รับอาหารเพิ่มขึ้น อีกตัวอย่างหนึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ เครื่องบินของสายการบินเปรูเวียน (Peruvian) ตกลงที่อ่าวอเมริกาใต้ผู้ที่รอดตายรวมทั้งพระภิกษุคาทอลิกอาศัยการมีชีวิตอยู่รอดโดยการกินซากศพของผู้ที่ตายจากเครื่องบินตก จากปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์เกิดความหิวขึ้นอย่างสูงสุด จะมีอิทธิพลเหนือระดับศีลธรรมจรรยา จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่ามนุษย์มีความต้องการทางด้านร่างกายเหนือความต้องการอื่น ๆ และแรงผลักดันของความต้อการนี้ได้เกิดขึ้นกับบุคคลก่อนความต้องการอื่น ๆ

๒. ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายได้รับความพึงพอใจแล้วบุคคลก็จะพัฒนาการไปสู่ขั้นใหม่ต่อไป ซึ่งขั้นนี้เรียกว่าความต้องการความปลอดภัยหรือความรู้สึกมั่นคง (safety or security) มาสโลว์กล่าวว่าความต้องการความปลอดภัยนี้จะสังเกตได้ง่ายในทารกและในเด็กเล็ก ๆ เนื่องจากทารกและเด็กเล็ก ๆ ต้องการความช่วยเหลือและต้องพึ่งพิงอาศัยผู้อื่น ตัวอย่าง ทารกจะรู้สึกกลัวเมื่อถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพังหรือเมื่อเขาได้ยินเสียงดัง ๆ หรือเห็นแสงสว่างมาก ๆ แต่ประสบการณ์และการเรียนรู้จะทำให้ความรู้สึกกลัวหมดไป ดังคำพูดที่ว่า “ฉันไม่กลัวเสียงฟ้าร้องและฟ้าแลบอีกต่อไปแล้ว เพราะฉันรู้ธรรมชาติในการเกิดของมัน” พลังความต้องการความปลอดภัยจะเห็นได้ชัดเจนเช่นกันเมื่อเด็กเกิดความเจ็บป่วย ตัวอย่าง เด็กที่ประสบอุบัติเหตุขาหักก็จะรู้สึกกลัวและอาจแสดงออกด้วยอาการผื่นร้ายและความต้องการที่จะได้รับความปกป้องคุ้มครองและการให้กำลังใจ” มาสโลว์กล่าวเพิ่มเติมว่าพ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกอย่างไม่กวัดขันแต่กลับตามใจมากเกินไป จะไม่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าได้รับความพึงพอใจจากความต้องการความปลอดภัย การให้นอนหรือให้กินไม่เป็นเวลา ไม่เพียงแต่ทำให้เด็กสับสนเท่านั้นแต่ยังทำให้เด็กรู้สึกไม่มั่นคงในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขา สัมพันธภาพของพ่อแม่ที่ไม่ดีต่อกัน เช่น ทะเลาะกันทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน พ่อแม่แยกกันอยู่ หย่า ตายจากไป สภาพการณ์เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อความรู้ที่ติดของเด็กทำให้เด็กรู้ว่าสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่มั่นคง ไม่สามารถคาดการณ์ได้และนำไปสู่ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความต้องการความปลอดภัยจะยังมีอิทธิพลต่อบุคคลแม้ว่าจะผ่านพ้นวัยเด็กไปแล้ว แม้ในบุคคลที่ทำงานในฐานะเป็นผู้คุ้มครอง เช่น ผู้รักษาเงิน นักบัญชี หรือทำงานเกี่ยวกับการประกันต่าง ๆ และผู้ที่ทำหน้าที่ให้การรักษายาบาลเพื่อความปลอดภัยของผู้อื่น เช่น แพทย์ พยาบาล แม้กระทั่งคนชราบุคคลทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเฝ้าหาความปลอดภัยด้วยกันทั้งสิ้น ศาสนาและปรัชญาที่มนุษย์ยึดถือทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เพราะทำให้บุคคลได้จัดระบบของตัวเองให้มีเหตุผลและวิถีทางที่ทำให้บุคคล

รู้สึก “ปลอดภัย” ความต้องการความปลอดภัยในเรื่องอื่น ๆ จะเกี่ยวข้องกับการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ เช่น สงคราม อาชญากรรม น้ำท่วม แผ่นดินไหว การจลาจล ความสับสนไม่เป็นระเบียบของสังคม และเหตุการณ์อื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกับสภาพเหล่านี้

มาสโลว์ ได้ให้ความคิดต่อไปว่าอาการโรคประสาทในผู้ใหญ่ โดยเฉพาะโรคประสาทชนิดย้ำคิดย้ำทำ (obsessive-compulsive neurotic) เป็นลักษณะเด่นชัดของการค้นหาความรู้สึกปลอดภัย ผู้ป่วยโรคประสาทจะแสดงพฤติกรรมว่าเขากำลังประสบเหตุการณ์ที่ร้ายกาจ และกำลังมีอันตรายต่าง ๆ เขาจึงต้องการมีใครสักคนที่ปกป้องคุ้มครองเขาและเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งเขาสามารถจะพึ่งพาอาศัยได้

๓. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (belongingness and love needs) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของเป็นความต้องการขั้นที่ ๓ ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกายและความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกภายในกลุ่มจะเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับบุคคล กล่าวคือ บุคคลจะรู้สึกเจ็บปวดมากเมื่อถูกทอดทิ้งไม่มีใครยอมรับ หรือถูกตัดออกจากสังคม ไม่มีเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจำนวนเพื่อน ๆ ญาติพี่น้อง สามียหรือนภรรยาหรือลูก ๆ ได้ลดน้อยลงไป นักเรียนที่เข้าโรงเรียนที่ห่างไกลบ้านจะเกิดความต้องการเป็นเจ้าของอย่างยิ่ง และจะแสวงหาอย่างมากที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

มาสโลว์คัดค้านกลุ่มฟรอยด์ (Freud) ที่ว่าความรักเป็นผลมาจากสัญชาตญาณทางเพศ (sublimation) สำหรับมาสโลว์ ความรักไม่ใช่สัญลักษณ์เรื่องเพศเขาอธิบายว่า ความรักที่แท้จริงจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดี ความสัมพันธ์ของความรักระหว่างคน ๒ คน จะรวมถึงความรู้สึกนับถือซึ่งกันและกัน การยกย่องและความไว้วางใจแก่กัน นอกจากนี้ มาสโลว์ยังย้ำว่าความต้องการความรักของคนจะเป็นความรักที่เป็นไปในลักษณะทั้งการรู้จักให้ความรักต่อผู้อื่นและรู้จักที่จะรับความรักจากผู้อื่น การได้รับความรักและได้รับการยอมรับจากผู้อื่นเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า บุคคลที่ขาดความรักก็จะรู้สึกว่าชีวิตไร้ค่ามีความรู้สึกอ้างว้างและเคียดแค้น กล่าวโดยสรุป มาสโลว์มีความเห็นว่าบุคคลต้องการความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการขาดสิ่งนี้มักจะเป็นสาเหตุให้เกิดความข้องคับใจและทำให้เกิดปัญหาการปรับตัวไม่ได้ และความยินดีในพฤติกรรมหรือความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจในลักษณะต่าง ๆ

สิ่งที่ควรสังเกตประการหนึ่ง ก็คือมีบุคคลจำนวนมากที่มีความลำบากใจที่จะเปิดเผยตัวเองเมื่อมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับเพศตรงข้าม เนื่องจากกลัวว่าจะถูกปฏิเสธ ความรู้สึกเช่นนี้ มาสโลว์กล่าวว่าเป็นความรู้สึกที่สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก การได้รับความรักหรือการขาดความรักในวัยเด็ก ย่อมมีผลกับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะและทัศนคติในเรื่องความรัก มาสโลว์เปรียบเทียบว่าความต้องการความรักก็เป็นเช่นเดียวกับรถยนต์ที่สร้างขึ้นมา โดยต้องการก๊าซหรือน้ำมันนั่นเอง

๔. ความต้องการได้รับการนับถือยกย่อง (self-esteem needs) เมื่อความต้องการได้รับความรักและการให้ความรักแก่ผู้อื่นเป็นไปอย่างมีเหตุผลและทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจแล้ว พลังผลักดันในขั้นที่ ๓ ก็จะลดลงและมีความต้องการในขั้นต่อไปมาแทนที่ กล่าวคือมนุษย์ต้องการที่จะ

ได้รับความนับถือยกย่องออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นความต้องการนับถือตนเอง (self-respect) ส่วนลักษณะที่ ๒ เป็นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (esteem from others)

๑) ความต้องการนับถือตนเอง (self-respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแข็งแรง มีความสามารถในตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และมีความเป็นอิสระ ทุกคนต้องการที่จะรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จ ในงานภาระกิจต่าง ๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง

๒) ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (esteem from others) คือ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับยกย่อง ได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ มีสถานภาพ มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน และเป็นที่ยอมรับ มีความต้องการที่จะได้รับความยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขากระทำซึ่งทำให้รู้สึกว่าคุณค่า ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง ก็เป็นเช่นเดียวกับธรรมชาติของลำดับขั้นในเรื่องความต้องการด้านแรงจูงใจตามทัศนะของมาสโลว์ในเรื่องอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตนั้นคือ บุคคลจะแสวงหาความต้องการได้รับการยกย่องก็เมื่อภายหลังจากความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของได้รับการตอบสนองความพึงพอใจของเขาแล้ว มาสโลว์กล่าวว่ามันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่บุคคลจะย้อนกลับจากระดับขั้นความต้องการ ในขั้นที่ ๔ กลับไปสู่ระดับขั้นที่ ๓ อีกถ้าความต้องการระดับขั้นที่ ๓ ซึ่งบุคคลได้รับไว้แล้วนั้นถูกกระทบกระเทือนหรือสูญสลายไปทันทีทันใด

ดังตัวอย่างที่มาสโลว์นำมาอ้างคือหญิงสาวคนหนึ่งซึ่งเธอคิดว่าการตอบสนองความต้องการความรักของเธอดำเนินไปได้ด้วยดี เธอจึงทุ่มเทและเอาใจใส่ในธุรกิจของเธอ เธอจึงประสบความสำเร็จเป็นนักธุรกิจที่มีชื่อเสียง ต่อมาสิ่งที่ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้นเมื่อสามีได้ผละจากเธอไป ในเหตุการณ์เช่นนี้ปรากฏว่าเธอวางมือจากธุรกิจต่าง ๆ ในการที่จะส่งเสริมให้เธอได้รับความยกย่องนับถือ และหันมาใช้ความพยายามที่จะเรียกร้องสามีให้กลับคืนมา ซึ่งการกระทำเช่นนี้ของเธอเป็นตัวอย่างของความต้องการความรักซึ่งครั้งหนึ่งเธอได้รับแล้ว และถ้าเธอได้รับความพึงพอใจในความรักโดยสามีหวนกลับคืนมาเธอก็จะกลับไปดำเนินชีวิตในโลกธุรกิจอีกครั้งหนึ่ง

ความพึงพอใจของความต้องการได้รับการยกย่องโดยทั่ว ๆ ไป เป็นความรู้สึกและทัศนคติของความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกว่าคุณค่า การมีพลังกำลัง การมีความสามารถ และความรู้สึกว่ามีชีวิตอยู่อย่างมีประโยชน์และเป็นบุคคลที่มีความจำเป็นต่อโลก ในทางตรงกันข้ามการขาดความรู้สึกต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ย่อมนำไปสู่ความรู้สึกและทัศนคติเป็นปมด้อยและความรู้สึกไม่พอเพียง เกิดความรู้สึกอ่อนแอและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการรับรู้ตนเองในทางนิเสธ (negative) ซึ่งอาจก่อให้เกิดความรู้สึกขลาดกลัว รู้สึกว่าคุณค่าตนเองไม่มีประโยชน์และสิ้นหวังในสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของชีวิต และประเมินตนเองต่ำกว่าชีวิตความเป็นอยู่กับการได้รับการยกย่องและยอมรับจากผู้อื่นอย่างจริงจัง มากกว่าการมีชื่อเสียงจากสถานภาพหรือการได้รับการประจบประแจง การได้รับความนับถือยกย่องเป็นผลมาจากความเพียรพยายามของบุคคล และความต้อการนี้อาจเกิดอันตรายขึ้นได้ถ้าบุคคลนั้นต้องการคำชมเชยจากผู้อื่นมากกว่าการยอมรับความจริง เป็นที่ยอมรับกันว่าการได้รับความนับถือยกย่อง มีพื้นฐานจากการกระทำของบุคคลมากกว่าการควบคุมจากภายนอก

๕. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (self-actualization needs) ลำดับขั้นสุดท้าย ถ้าความต้องการลำดับขั้นก่อน ๆ ได้ทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้น มาสโลว์อธิบายความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงว่าเป็นความปรารถนาในทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งบุคคลสามารถจะได้รับอย่างเหมาะสม บุคคลที่ประสบผลสำเร็จในขั้นสูงสุดนี้จะใช้พลังอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ท้าทาย ความสามารถและศักยภาพของเขาและมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงตนเอง พลังแรงขับของเขาจะกระทำพฤติกรรมตรงกับความสามารถของตน กล่าวโดยสรุปการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของบุคคล ที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ เช่น “นักดนตรีก็ต้องใช้ความสามารถทางด้านดนตรี ศิลปินก็ต้องวาดรูป กวีจะต้องเขียนโคลงกลอน ถ้าบุคคลเหล่านี้ได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ ก็เชื่อได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นคนที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง” ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะดำเนินไปอย่างง่ายหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติ โดยความเป็นจริงแล้ว มาสโลว์เชื่อว่าคนเรามักจะกลัวตัวเองในสิ่งเหล่านี้ “ด้านที่ดีที่สุดของเรา ความสามารถพิเศษของเรา สิ่งที่ดีงามที่สุดของเรา พลังความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์”

ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงมิได้มีแต่เฉพาะในศิลปินเท่านั้น คนทั่ว ๆ ไป เช่น นักกีฬา นักเรียน หรือแม้แต่กรรมกรก็สามารถจะมีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงได้ถ้าทุกคนสามารถทำในสิ่งที่ตนต้องการให้ดีที่สุด รูปแบบเฉพาะของการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะมีความแตกต่างกันอย่างกว้างขวางจาก คนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง กล่าวได้ว่าเป็นระดับความต้องการที่แสดงความแตกต่างระหว่างบุคคลอย่างยิ่ง ใหญ่ที่สุด

๒.๒.๒.๓ ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอริชเบิร์ก

เฟรเดอริก เฮอริชเบิร์ก (Frederic Herzberg, ๑๙๖๘)^{๒๑} พยายามหาคำตอบให้กับคำถามว่ามนุษย์ต้องการอะไรจากการทำงาน จึงทำการศึกษาระบบเจาะลึกเกี่ยวกับการทำงานของวิศวกรและนักบัญชี โดยสำรวจจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของสองอาชีพนี้ เพื่อหาว่าบุคคลเหล่านี้ให้ความสำคัญหรือให้คุณค่ากับสิ่งใดมากที่สุด การศึกษาเชิงสำรวจนี้ได้ทำการทดสอบซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ จนมั่นใจ และพบปัจจัยที่เป็นสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี

ผลการศึกษาทดลองเกี่ยวกับการจูงใจในการทำงาน สรุปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้วิศวกรและนักบัญชีเกิดความพึงพอใจและไม่พึงพอใจในการทำงานนั้นมีสององค์ประกอบ คือ^{๒๒}

๑. องค์ประกอบกระตุ้น (Motivation Factors) หรือปัจจัยจูงใจ มีลักษณะสัมพันธ์กับเรื่องของการงานโดยตรง เป็นสิ่งที่จูงใจบุคคลให้มีความตั้งใจในการทำงานและเกิดความพอใจในการทำงาน ปัจจัยนี้ได้แก่

^{๒๑} สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์กร; ทฤษฎีและการประยุกต์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๐.

^{๒๒} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิสิทธ์พัฒนา จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓๗/๓.

๑.๑ ความสำเร็จของงาน หมายถึง การที่บุคคลสามารถทำงานได้เสร็จสิ้นและประสบผลสำเร็จ

๑.๒ การได้การยอมรับนับถือ หมายถึง การที่บุคคลได้รับการยอมรับนับถือไม่ว่าจากกลุ่มเพื่อน ผู้บังคับบัญชา หรือจากกลุ่มบุคคลอื่น

๑.๓ ลักษณะของงาน หมายถึง ความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีของบุคคลที่มีต่อลักษณะของงาน

๑.๔ ความรับผิดชอบ หมายถึง ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานใหม่ๆ และมีอำนาจรับผิดชอบอย่างเต็มที่

๑.๕ ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในสถานะหรือตำแหน่งของบุคลากรในองค์กร

๒. องค์ประกอบค้ำจุน (Hygiene Factors) หรือปัจจัยค้ำจุน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานหรือส่วนประกอบของงาน ทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน กล่าวคือ หากขาดปัจจัยเหล่านี้จะทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน แต่แม้ว่าจะมีปัจจัยเหล่านี้อยู่ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นสิ่งจูงใจของผู้ปฏิบัติงาน ปัจจัยนี้ได้แก่

๒.๑ เงินเดือน หมายถึง ความพึงพอใจและไม่พึงพอใจในเงินเดือนหรืออัตราการเพิ่มเงินเดือน

๒.๒ โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต นอกจากจะหมายถึงการที่บุคคลได้รับการแต่งตั้งโยกย้ายตำแหน่งภายในองค์กรแล้ว ยังหมายถึงสถานการณ์ที่บุคคลสามารถได้รับความก้าวหน้าในทักษะหรือวิชาชีพของเขา ดังนั้นจึงหมายถึงการที่บุคคลได้รับสิ่งใหม่ ๆ ในการเพิ่มพูนทักษะที่จะช่วยเอื้อต่อวิชาชีพของเขา

๒.๓ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา หมายถึง การติดต่อไม่ว่าจะเป็นกิริยาหรือวาจาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

๒.๔ สถานะของอาชีพ หมายถึง ลักษณะของงานหรือสถานะที่เป็นองค์ประกอบทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกต่องาน เช่น การมีรถประจำตำแหน่ง เป็นต้น

๒.๕ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา หมายถึง การติดต่อพบปะกัน โดยกิริยาหรือวาจาแต่ไม่ได้รวมถึงการยอมรับนับถือ

๒.๖ นโยบายและการบริหารงานขององค์กร หมายถึง การจัดการและการบริหารงานขององค์กร

๒.๗ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน

๒.๘ สถานภาพการทำงาน ได้แก่ สถานภาพทางกายภาพที่เอื้อต่อความเป็นสุขในการทำงาน

๒.๙ ความเป็นส่วนตัว หมายถึง สถานการณ์ซึ่งลักษณะบางประการของงานส่งผลต่อชีวิตส่วนตัว ในลักษณะของผลงานนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่งต่องานของเขา

๒.๑๐ ความมั่นคงในงาน หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีความมั่นคงของงาน ความมั่นคงในองค์กร

๒.๑๑ วิธีการปกครองบังคับบัญชา หมายถึง ความรู้ความสามารถของผู้บังคับบัญชาในการดำเนินงานหรือความยุติธรรมในการบริหารงาน

๒.๒.๒.๔ ทฤษฎี ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's ERG Theory)

ทฤษฎีการจูงใจ ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แต่ไม่คำนึงถึงขั้นความต้องการว่าความต้องการใดเกิดขึ้นก่อนหรือหลังและความต้องการหลาย ๆ อย่างอาจเกิดขึ้นพร้อมกันได้ ความต้องการตามทฤษฎี ERG จะมีน้อยกว่าความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประการดังนี้^{๒๓}

๑. ความต้องการเพื่อความอยู่รอด (Existence needs (E)) เป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกายเพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้เช่นความต้องการอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยยารักษาโรค เป็นต้น เป็นความต้องการในระดับต่ำสุดและมีลักษณะเป็นรูปธรรมสูงสุด ประกอบด้วยความต้องการทางร่างกายบวกด้วยความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง ตามทฤษฎีของมาสโลว์ผู้บริหารสามารถตอบสนองความต้องการในด้านนี้ได้ด้วยการจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นธรรม มีสวัสดิการที่ดี มีเงินโบนัส รวมถึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกมั่นคงปลอดภัยจากการทำงาน ได้รับความยุติธรรมมีการทำสัญญาว่าจ้างการทำงาน เป็นต้น

๒. ความต้องการมีสัมพันธภาพ (Relatedness needs (R)) เป็นความต้องการที่จะให้และได้รับไมตรีจิตจากบุคคลที่แวดล้อมเป็นความต้องการที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมน้อยลง ประกอบด้วยความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (ความต้องการทางสังคม) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลภายนอกด้วย เช่นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม เป็นต้น

๓. ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth needs (G)) เป็นความต้องการในระดับสูงสุดของบุคคลซึ่งมีความเป็นรูปธรรมต่ำสุด ประกอบด้วยความต้องการการยกย่องบวกด้วยความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต ผู้บริหารควรสนับสนุนให้พนักงานพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยการพิจารณาเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งหรือมอบหมายให้รับผิดชอบต่องานกว้างขึ้นโดยมีหน้าที่การงานสูงขึ้นอันเป็นโอกาสที่พนักงานจะก้าวไปสู่ความสำเร็จ

ความแตกต่างของแนวคิดของอัลเดอร์เฟอร์กับมาสโลว์ที่สำคัญคือ อัลเดอร์เฟอร์ เสนอว่าความต้องการในแต่ละลำดับขั้นตามแนวคิด ERG Theory นั้นสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องเรียงลำดับ และสามารถเกิดขึ้นพร้อมๆ กันได้มากกว่าหนึ่งขั้น จึงสามารถอธิบายเรื่องที่บางคนที่มีแม้จะความต้องการในเรื่องของปัจจัย ๔ ยังไม่ถูกตอบสนองจนครบ แต่กลับมีความต้องการด้านการเติบโตอยู่มากได้ หากความต้องการไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ คนเราจะเกิดความสับสน (Frustration) แล้วก็จะหันกลับไปมีความต้องการในลำดับขั้นที่ต่ำกว่าแทน เช่น หากไม่ได้รับการตอบสนองในส่วนขอ

^{๒๓} Clayton P. Alderfer, *Existence, Relatedness and Growth*, (New York: Free Press, 1972), pp. 507-532.

การเจริญเติบโต (Growth) อย่างพอเพียง ก็จะหันไปมีความต้องการในการได้รับการยอมรับนับถือจากคนอื่น การได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น (Relatedness) แทน

๒.๒.๒.๕ ทฤษฎีความต้องการของแม็คเคลแลนด์ (McClelland's Theory of Needs)

เดวิด แม็คเคลแลนด์ (๑๙๖๑) ศึกษาเรื่องแรงจูงใจ แนวคิดแม็คเคลแลนด์คล้ายกับอัลเดอเฟอร์ตรงที่ได้แบ่งความต้องการเป็น ๓ กลุ่ม และเห็นว่าการเกิดขึ้นของความต้องการในแต่ละกลุ่มเป็นอิสระจากกัน กล่าวคือ สามารถเกิดความต้องการต่างกลุ่มขึ้นพร้อมกันได้ และเมื่อหากเกิดขึ้นพร้อมกันจะทำให้บุคคลนั้นมีแรงจูงใจที่สูงมาก ความต้องการตามทัศนะของแม็คเคลแลนด์ประกอบด้วย^{๒๔}

๑. ความต้องการความสำเร็จ (need for Achievement เขียนย่อว่า nAch) ผู้ที่มีความต้องการความสำเร็จสูง (nAch person) จะมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเลือกทำงานที่มีลักษณะท้าทายให้บังเกิดผลดี เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะเฉพาะตัวดังนี้

๑.๑ ชอบสถานการณ์ที่ทำให้ตนมีโอกาสได้รับผิดชอบต่อผลงานที่ออกมาโดยตรง จึงไม่ชอบงานบางอย่างที่สถานการณ์เอื้อให้เกิดความสำเร็จได้โดยบังเอิญ เพราะถือว่าทำให้ตนพลาดโอกาสที่จะเรียนรู้ในการที่จะสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง

๑.๒ ชอบตั้งเป้าหมายการทำงานในระดับที่ยากปานกลาง มีความเสี่ยงแต่อยู่ในวิสัยคาดว่าจะสำเร็จได้ ทั้งนี้เพราะเห็นว่า ความสำเร็จที่มาจากเป้าหมายง่าย ๆ ไม่มีประโยชน์อะไรขณะเดียวกัน ถ้ากำหนดเป้าหมายยากเกินไปก็อาจพบความสำเร็จได้น้อยมาก ความเสี่ยงต่อความสำเร็จจึงเป็นเครื่องจูงใจสำหรับผู้มีความต้องการความสำเร็จสูง

๑.๓ ต้องการได้ข้อมูลป้อนกลับจากการทำงานของตน ทั้งนี้เพราะต้องการใช้ข้อมูลป้อนกลับที่ได้เพื่อการปรับปรุงกลยุทธ์ที่จะให้บรรลุเป้าหมายเพื่อประกันความสำเร็จในคราวต่อไป รวมทั้งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จอีกด้วย

ผู้ที่มีความต้องการความสำเร็จสูงจะมุ่งแข่งขันกับตนเองและผู้อื่น เพื่อให้ได้ผลงานดีขึ้น มีความสนใจต่อการริเริ่มเป้าหมายที่แปลกใหม่และเป็นเป้าหมายระยะยาว โดยการกระทำดังกล่าวมิได้มุ่งหมายที่จะเอาใจใครหรือทำให้ใครเสียหาย แต่ที่แท้ก็เพื่อมุ่งตอบสนองแรงจูงใจภายในของตน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีความต้องการความสำเร็จสูงตามทฤษฎีนี้เป็นตัวอย่างของผู้ที่มีความต้องการที่จะได้ทำในสิ่งที่ตนปรารถนา (Self-actualization) และผู้ที่มีความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth needs) ในทฤษฎีของมาสโลว์และแอลเดอเฟอร์ตามลำดับ

๒. ความต้องการความรักใคร่ผูกพัน (Need for Affiliation เขียนย่อว่า nAff) ผู้ที่มีความต้องการด้านความรักใคร่ผูกพันสูง (nAff person) เป็นผู้ที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการสร้างและรักษามิตรภาพ ยึดมั่นต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กล่าวคือ เป็นคนที่รักใคร่ผูกพันต่อผู้อื่น และต้องการได้ผลตอบแทนทำนองเดียวกันจากผู้อื่น เป็นผู้มีความสามารถพิเศษในการสร้างเครือข่ายกับผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว เก่งในการติดต่อสื่อสารด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ เป็นคนที่ชอบหลีกเลี่ยง

^{๒๔} อำนวย แสงสว่าง, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๖), หน้า ๘๒.

ความขัดแย้งและแข่งขันกับผู้อื่น บางครั้งชอบผูกพันตนเองกับความต้องการของผู้อื่น ผู้มีความต้องการด้านความรักใคร่ผูกพัน ตามทฤษฎีนี้จึงตรงกับผู้มีความต้องการเป็นสมาชิกของสังคม (Belonging needs) และผู้มีความต้องการด้านความสัมพันธ์ (Relatedness needs) ของทฤษฎีมาสโลว์และทฤษฎีอาร์ทเจอร์ตามลำดับ

๓. ความต้องการมีอำนาจ (Need for Power เขียนย่อว่า nPow) ผู้ที่ต้องการมีอำนาจสูง (nPow person) มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ต้องการสร้างผลกระทบหรือสร้างความประทับใจต่อคนอื่น ผู้ที่ต้องการมีอำนาจสูงจะพยายามสร้างสถานการณ์หรือสภาวะแวดล้อมทางสังคมขึ้น เพื่อให้ตนสามารถใช้อิทธิพลควบคุมกำกับผู้อื่น บางครั้งผู้ที่ต้องการมีอำนาจสูงยอมที่จะอยู่ในตำแหน่งที่เสี่ยงอันตรายสูง ผูกพันกับการมีเกียรติศักดิ์ศรีของตน อย่างไรก็ตามความต้องการอำนาจสูงเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน ด้วยเหตุที่อำนาจสามารถใช้เพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บางคนต้องการมีอำนาจเพื่อใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ในขณะที่บางคนต้องการมีอำนาจเพื่อจะใช้ในการให้บริการแก่คนอื่น และทำประโยชน์แก่องค์กรได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความต้องการมีอำนาจสูงตามทฤษฎีนี้ ค่อนข้างใกล้เคียงกับความต้องการที่จะได้ทำดังใจปรารถนา (Self-actualization) ตามทฤษฎีของมาสโลว์มากที่สุด

แมคเคลลีแลนดะระมัดระวังไม่ด่วนสรุปว่า ความต้องการของบุคคลมีความสอดคล้องกับพฤติกรรม ทั้งนี้เพราะความต้องการเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในหลายปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรม โดยปัจจัยอื่นที่มีส่วนสำคัญร่วมอยู่ด้วย เช่น ค่านิยม อุปนิสัย และทักษะของบุคคล ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมอื่นที่ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ผู้ที่มีความต้องการด้านความสำเร็จสูง (High nAch) ไม่จำเป็นต้องมีแรงจูงใจสูงกว่าผู้ที่มีความต้องการด้านอื่นสูงเสมอไป ตัวอย่างเช่น ผู้ที่มีความต้องการด้านความรักใคร่ผูกพันสูง (High nAff) อาจมีผลงานเหนือกว่าผู้ที่มีความต้องการด้านความสำเร็จสูง (High nAch) เมื่อทำงานแบบทีม ซึ่งยึดเกณฑ์เรื่องมิตรภาพช่วยให้เกิดความร่วมมือที่ดี เป็นต้น

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

๒.๓.๑ ความหมาย

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

คิมเบล การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวรในพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการฝึกที่ได้รับการเสริมแรง

ฮิลการ์ด และ เบาเวอร์ (Hilgard & Bower, 1981) การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการฝึกทั้งนี้ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ ฤทธิ์ของยา หรือสารเคมี หรือปฏิกิริยาสะท้อนตามธรรมชาติของมนุษย์

คอนบาค (Cronbach) การเรียนรู้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลประสบมา

ประเด็นที่ ๒^๕ อุปรมัย การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงของบุคคลอันมีผลเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ โดยการเปลี่ยนเปลี่ยนนั้นเป็นเหตุทำให้บุคคลเผชิญสถานการณ์เดิมแตกต่างไปจากเดิม ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหมายถึงทั้งประสบการณ์ทางตรงและประสบการณ์ทางอ้อม

พจนานุกรมของเว็บสเตอร์ (Webster 's Third New International Dictionary) ให้ความหมายของการเรียนรู้ ว่าหมายถึง กระบวนการเพิ่มพูนและปรุงแต่งระบบความรู้ ทักษะ นิสัยหรือการแสดงออกต่าง ๆ อันมีผลมาจากสิ่งกระตุ้นอินทรีย์โดยผ่านประสบการณ์ การปฏิบัติหรือการฝึกฝน จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่าความรู้คือ การเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างถาวรอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การปฏิบัติและการฝึกฝน

๒.๓.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Social Cognitive Theory)

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเราส่วนใหญ่นั้น เกิดขึ้นจากการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบในสภาพแวดล้อม (Bandura, ๑๙๗๗) ตัวแบบในสภาพแวดล้อม สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิดด้วยกันคือ ตัวแบบที่เป็นชีวิตจริง (Live Model) เป็นตัวแบบที่คนเราเผชิญในชีวิตจริง เช่น พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ครู เพื่อน เป็นต้น ตัวแบบอีกชนิดหนึ่งคือ ตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Model) เป็นตัวแบบที่เราเห็นโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การ์ตูน นิยาย เป็นต้น ตัวแบบทั้ง ๒ ชนิด มีผลต่อการเรียนรู้ของคนเราไม่แตกต่างกัน เพียงแต่ตัวแบบสัญลักษณ์จะมีผลในวงกว้างกว่าเท่านั้น คำถามที่ตามมาคือ แล้วทำไมตัวแบบบางตัวมีอิทธิพลต่อคนบางคนมากกว่าอีกคน คำตอบอยู่ที่กระบวนการลอกเลียนแบบ ซึ่ง แบนดูราได้กล่าวว่า กระบวนการลอกเลียนแบบมีอยู่ด้วยกัน ๔ กระบวนการ คือ

๑. กระบวนการสนใจ (Attention Process) คือผู้สังเกตจะต้องมีความสนใจในตัวแบบเสียก่อน จึงจะมีความคิดอยากลอกเลียนแบบ ซึ่งตัวแบบจะต้องมีลักษณะเด่น มีชื่อเสียง น่าสนใจหรือมีลักษณะคล้ายกับผู้สังเกต อีกทั้งเป็นตัวแบบที่เมื่อแสดงออกแล้วจะได้รับการเสริมแรงหรือการลงโทษจะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ ตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรงจะทำให้ผู้สังเกตอยากทำตาม แต่ในทางกลับกันตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมแล้วถูกลงโทษ ผู้สังเกตก็จะไม่อยากจะลอกเลียนแบบพฤติกรรมนั้น นอกจากคุณลักษณะของตัวแบบแล้ว สภาพของผู้สังเกตก็มีผลต่อการให้ความสนใจในตัวแบบด้วย ถ้าผู้สังเกตอยู่ในสภาวะตื่นตัวก็จะสนใจในตัวแบบ แต่ถ้าเพลียง่วงนอนหรืออยู่ในสภาวะที่ไม่พร้อมจะรับรู้ ผู้สังเกตก็จะไม่สนใจตัวแบบ นอกจากนี้ผู้สังเกตจะต้องไม่ถูกสิ่งเร้าอื่น ๆ ดึงดูดความสนใจออกไปในขณะที่สังเกตตัวแบบอยู่

๒. กระบวนการจดจำ (Retention Process) เมื่อผู้สังเกตพฤติกรรมของตัวแบบแล้ว การที่จะเรียนรู้จากตัวแบบได้ดี ผู้สังเกตจะต้องสามารถจดจำพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกได้ ซึ่งการที่จะจดจำลักษณะของตัวแบบได้ดี ตัวแบบจะต้องเป็นสิ่งที่ผู้สังเกตมีความคุ้นเคย หรือไม่ผู้สังเกตก็ต้อง

^{๒๕} ประดิษฐ์ อุปรมัย, ชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา (มนุษย์กับการเรียนรู้), พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (นนทบุรี: ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๑.

พบเห็นบ่อยๆ จะช่วยให้กระบวนการจดจำเป็นไปได้ด้วยดี ควรจะต้องมีการชักจูงการแสดงออกจริงๆ หรือชักจูงในความคิดก็ได้

๓. กระบวนการทำตาม (Reproduction Process) นั่นคือหลังจากที่ผู้สังเกตจดจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดีแล้ว ก็จะเข้าสู่กระบวนการทำตามตัวแบบ กระบวนการนี้จะทำให้ได้ดีถ้ามีการให้ข้อมูลป้อนกลับ เมื่อลองทำตามพฤติกรรมของตัวแบบ อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับความสามารถเดิมที่ผู้สังเกตมีอยู่ เช่น การที่ผู้มีพื้นฐานทางด้านการเล่นเทนนิสเมื่อคูนักเทนนิสระดับโลกแข่งกันก็สามารถจดจำท่าทางต่าง ๆ ได้ง่าย และสามารถทำตามได้ง่ายกว่าผู้ที่ไม่มีพื้นฐานการเล่นเทนนิสมาก่อนเลย

๔. กระบวนการแรงจูงใจ (Motivation Process) เป็นการกระบวนการสุดท้ายที่จะทำให้ผู้สังเกตตัดสินใจจะทำตามพฤติกรรมของตัวแบบ นั่นคือผู้สังเกตจะพิจารณาดูว่าในสภาพการณ์ใดที่แสดงพฤติกรรมตามตัวแบบแล้วได้รับการเสริมแรง การที่คาดว่าจะได้รับเสริมแรงนี้เอง เป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบที่ตนเองลอกแบบมา นอกจากนี้ แบนดูรายยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) โดยที่เขาเชื่อว่าทุกคนจะมีการรับรู้ความสามารถของตนเองเฉพาะอย่างนั้น คือคนบางคนจะรู้ว่าตนเองมีความสามารถในเรื่องการพูดแต่อาจจะรู้ว่าตนเองไม่มีความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นมีผลต่อความกระทำในเรื่องใด ๆ คือถ้าคนเรามีการรับรู้ความสามารถของตนสูงในด้านใด จะทำให้เขาสามารถแสดงออก ในสิ่งนั้น ๆ ได้เต็มความสามารถของเขานั้นเอง การรับรู้ความสามารถของตนเองมีความสำคัญอย่างมากต่อการแสดงออกของบุคคลในชีวิตประจำวัน เพราะปัจจัยหนึ่งของความสำเร็จในการใช้ชีวิตของคนเราก็คือการรับรู้ความสามารถของตนเองนั่นเอง

๒.๓.๓ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขการกระทำ พัฒนาโดย บี.เอฟ.สกินเนอร์ (Burrhus F. Skinner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เน้นการกระทำที่บุคคลต้องลงมือกระทำเอง (Emitted Behavior) สกินเนอร์เชื่อว่าพฤติกรรมเกิดร่วมกันระหว่างตัวผู้แสดงพฤติกรรม (Genetic Endowment) และเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมในรูปผลกรรม (Consequences) ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เรียกว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเอง (Emitted Response) ซึ่งผู้แสดงพฤติกรรมแสดงเองและพฤติกรรมดังกล่าวถูกควบคุมโดยผลกรรม แนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขการกระทำมี ๒ แนวคิด ดังนี้

๑. แนวคิดในการให้แรงเสริม (Reinforcement) การให้แรงเสริมเป็นวิธีการปรับพฤติกรรมโดยอาศัยหลักการเรียนรู้ของสกินเนอร์ เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการให้แรงเสริมที่ว่า “การกระทำใด ๆ ที่ได้รับแรงเสริมการกระทำนั้น ๆ มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น แต่การกระทำใด ๆ ที่ไม่ได้รับแรงเสริม การกระทำนั้น ๆ มีแนวโน้มที่จะลดลงและหายไปในที่สุด” การให้แรงเสริมแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ การให้แรงเสริมบวกและการให้แรงเสริมลบ

๑.๑ การให้แรงเสริมบวก (Positive Reinforcement) หมายถึง การให้สิ่งเร้าที่ทำให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น หรือการให้สิ่งที่บุคคลพอใจสบายใจเมื่อบุคคลมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สิ่งที่ทำให้พฤติกรรมเพิ่มขึ้นเรียกว่า “ตัวแรงเสริมบวก” (Positive reinforcer) เช่น ขนม อาหาร คำชมเชย สิ่งเหล่านี้อาจจะเรียกว่า “รางวัล”

๑.๒ การให้แรงเสริมลบ (Negative Reinforcement) หมายถึงการเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมโดยการขจัดสิ่งเร้าที่บุคคลไม่พึงพอใจออกไป ทันทันทีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือการที่พฤติกรรมของบุคคลเพิ่มขึ้นเพราะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมานั้นสามารถถอดถอนสิ่งเร้าที่ไม่น่าพึงพอใจ (Aversive Stimulus) แรงเสริมเชิงลบกับการลงโทษ (Punishment) นั้น คล้ายกันแต่ไม่เหมือนกัน ถ้าพูดกันโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว การลงโทษเป็นการทำให้เจ็บปวด เช่นการเยียนตี ดุด่า แต่การให้แรงเสริมลบนั้นหมายถึงการที่คนพยายามขจัดสิ่งที่ทำให้เขาเจ็บปวดให้พ้นไป

๒. แนวคิดในการควบคุมตนเอง การควบคุมตนเองเป็นเทคนิคที่บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองด้วยการระงับการแสดงพฤติกรรมบางอย่างซึ่งให้ผลน่าพอใจในปัจจุบัน และแสดงพฤติกรรมบางอย่างเพื่อให้ได้รับผลที่น่าพอใจในอนาคต การควบคุมตนเองบนพื้นฐานการเรียนรู้ที่เกิดจากเงื่อนไขแห่งผลกรรม

ตามแนวคิดของสกินเนอร์ ซึ่งมีทัศนะว่า การควบคุมตนเองมีลักษณะเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ระหว่างพฤติกรรมและผลกรรมของตนเอง ผลกรรมทั้งทางบวกและลบที่เกิดจากพฤติกรรมทำให้เกิดพฤติกรรม ๒ ประเภท คือ ๑) พฤติกรรมที่ควบคุมพฤติกรรม (Controlling behavior) ๒) พฤติกรรมที่ถูกควบคุม (Controlled Behavior) โดยเน้นการควบคุมพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนที่เกี่ยวข้องกับความเจ็บปวดหรือความไม่สบายกาย การบังคับควบคุม กล้ามเนื้อแต่ไม่สนใจสิ่งที่อยู่ภายในตัวบุคคล การระงับพฤติกรรม (Restraint) อันเป็นวิธีการควบคุมตนเองจะได้ผลดีถ้าได้รับโทษหรือสิ่งที่ไม่พึงพอใจ ส่วนการเพิ่มพฤติกรรมจะได้ผลดีเมื่อได้รับผลกรรมที่พึงพอใจ

การควบคุมตนเองมีหลักในการพิจารณาพฤติกรรม คือ พิจารณาพฤติกรรม ๒ ลักษณะที่ตรงข้ามกัน ลักษณะแรกเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ซึ่งบุคคลมักจะกระทำในระดับสูง อีกลักษณะหนึ่งเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งบุคคลมักจะกระทำในระดับต่ำ การฝึกควบคุมตนเองนั้นมักจะใช้การลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่มีลักษณะตรงกันข้ามกันควบคู่ไปด้วย เช่น ลดพฤติกรรมชุกชกให้น้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็เพิ่มพฤติกรรมที่ตั้งใจเรียนไปด้วย แนวทางในการควบคุมตนเองมี ๒ แนวทางดังนี้

๒.๑ การควบคุมสิ่งเร้า คือ การเปลี่ยนแปลงสิ่งเร้าที่เคยกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้เป็นสิ่งเร้าใหม่มากระตุ้นให้บุคคลให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในสภาพการณ์ใหม่ที่เหมาะสม โดยหลักการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับพฤติกรรม ทำให้บุคคลเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เมื่อนำสิ่งเร้านั้นออกไปพฤติกรรมที่เป็นปัญหาก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อบุคคลเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการณ์ใหม่กับพฤติกรรมที่เหมาะสม บุคคลก็จะจัดสภาพการณ์สิ่งเร้าใหม่เพื่อให้ตนเองมีพฤติกรรมที่เหมาะสม การจัดสภาพการณ์สิ่งเร้าใหม่จึงเป็นการลดความแค้นของสัญญาณแนะที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือบุคคลอาจจะหลีกเลี่ยงสิ่งเร้าหรือสภาพการณ์ที่เป็นสัญญาณแนะพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

๒.๒ การควบคุมผลกรรม คือ การให้ผลกรรมตนเอง หลังจากบุคคลได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือพฤติกรรมเป้าหมาย โดยตนเองเป็นผู้วางเงื่อนไขผลกรรมแก่ตนเอง การเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์จะกระทำได้ด้วยการให้แรงเสริมแก่ตนเองหรือการลงโทษตนเองหลังจากเกิด

พฤติกรรม หรือการลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยการงดการเสริมแรงแก่ตนเอง หรือการลงโทษตนเอง วิธีการที่นิยมใช้ในการควบคุมตนเองส่วนใหญ่จะประกอบด้วยวิธีการหลายวิธีรวมกัน เป็นกระบวนการของการควบคุมตนเอง เช่น การตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมตนเอง การตั้งเกณฑ์มาตรฐานของตนเอง การประเมินตนเอง และการให้แรงเสริมตนเองการใช้วิธีการต่าง ๆ รวมกัน ย่อมก่อให้เกิดประสิทธิผลมากกว่าการใช้วิธีการเดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์และพฤติกรรมของบุคคลด้วยว่าควรจะใช้เทคนิคใดในสภาพการณ์ใด หรือพฤติกรรมใดจึงจะเหมาะสมการควบคุมตนเองให้มีประสิทธิผลมากขึ้น ผู้ที่ควบคุมตนเองจะต้องทราบพฤติกรรมเป้าหมาย บุคคลจะต้องตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง เป้าหมายจะเป็นเกณฑ์เชื่อมโยงไปถึงการให้แรงเสริมด้วยตนเอง เพื่อให้บุคคลรู้ว่าต้องแสดงพฤติกรรมใดในระดับใดจึงจะได้รับแรงเสริม การตั้งเป้าหมายจึงมีลักษณะเป็นการกำหนดเงื่อนไขการให้แรงเสริมตนเอง (Self-Determined Reinforcement) กระบวนการสำคัญที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเป้าหมายคือการเตือนตนเอง (Self-monitoring) ซึ่งประกอบด้วย การสังเกตพฤติกรรมตนเอง (Self-observation) ที่ช่วยให้บุคคลพิจารณาได้ว่าตนเองได้แสดงพฤติกรรมเป้าหมายหรือไม่และการบันทึกพฤติกรรมตนเอง (Self-Recording) ที่ทำให้บุคคลทราบทิศทางของพฤติกรรมและช่วยในการประเมินพฤติกรรมตนเอง (Self-evaluation)

๒.๓.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์

บรูเนอร์เป็นนักจิตวิทยาแนวพุทธิปัญญานิยมชาวอเมริกัน ผู้ที่ยอมรับหลักการของพียาเจต์ บรูเนอร์ใช้หลักพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของมนุษย์มาสร้างทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Approach) (สรวงศ์ไคว้ตระกูล, ๒๕๔๑; อ้างอิงจาก Bruner, ๑๙๖๐; ๑๙๖๖; ๑๙๗๑) บรูเนอร์เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การค้นพบ การแก้ปัญหา ครูเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมด้านข้อมูล วัตถุประสงค์ คำถามและตั้งความมุ่งหวังว่าผู้เรียนจะค้นพบคำตอบด้วยตนเอง บรูเนอร์เชื่อว่าการรับรู้ของมนุษย์เป็นสิ่งที่เลือกรับรู้ตามความสนใจที่มนุษย์มีต่อสิ่งที่จะเรียนรู้ การเรียนรู้จึงเกิดจากการค้นพบ โดยมีความอยากรู้อยากเห็นเป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมสำรวจสภาพแวดล้อม และเกิดการเรียนรู้ขึ้น วิธีการที่ผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือในการค้นพบความรู้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของผู้เรียน

ขั้นพัฒนาการที่บรูเนอร์เสนอมี ๓ ขั้น คือ เอ็นแอคทีฟ (Enactive) ไอคอนนิค (Iconic) และซิมโบลิค (Symbolic) ฉะนั้นวิธีการที่ผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือในการค้นพบความรู้จึงแบ่งเป็น ๓ วิธี

๑. เอ็นแอคทีฟ (Enactive Mode) เป็นวิธีที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยการสัมผัสจับต้องด้วยมือหรืออวัยวะของร่างกาย

๒. ไอคอนนิค (Iconic Mode) เป็นวิธีที่ผู้เรียนสร้างจินตนาการ หรือสร้างมโนภาพ (Imagery) ขึ้นในใจ โดยใช้รูปภาพแทนของจริง ไม่จำเป็นต้องสัมผัสของจริง

๓. ซิมโบลิค (Symbolic Mode) เป็นวิธีที่ผู้เรียนใช้สัญลักษณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือความคิดรวบยอดที่ซับซ้อน จึงสามารถที่จะสร้างสมมติฐาน และพิสูจน์สมมติฐานได้

บรูเนอร์กล่าวว่า แม้ผู้เรียนจะมีวิธีการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ ๓ วิธี โดยขึ้นอยู่กับวัยของผู้เรียนก็ตาม แต่ในชีวิตจริงไม่ได้หมายความว่าผู้ใหญ่จะพ้นจากความคิดขั้น เอ็นแอคทีฟ หรือไอคอน

นิก อย่างเด็ดขาด เพียงแต่ว่าผู้ใหญ่จะใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้มากขึ้น การเรียนรู้ทักษะบางอย่าง เช่นการขับรถ ผู้เรียนยังต้องลงมือกระทำ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ขั้นเอ็นแอกทีฟ

บรูเนอร์เห็นด้วยกับพือาเจต์ว่า คนเรามีโครงสร้างสติปัญญา (Cognitive Structure) มาตั้งแต่เกิด ในวัยทารกโครงสร้างสติปัญญายังไม่ซับซ้อนเพราะยังไม่พัฒนา ต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจะทำให้โครงสร้างสติปัญญามีการขยายและซับซ้อนขึ้น หน้าที่ของโรงเรียน คือ การช่วยเอื้อการขยายโครงสร้างสติปัญญาของผู้เรียน บรูเนอร์ได้ให้หลักการเกี่ยวกับการสอน คือ

๑. กระบวนการความคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่ ผู้สอนควรมีความเข้าใจกระบวนการคิดของผู้เรียนแต่ละวัย

๒. เน้นความสำคัญของผู้เรียน ถือว่าผู้เรียนจะสามารถควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองได้ (Self-Regulation) และเป็นผู้ที่จะริเริ่มลงมือกระทำ ผู้สอนมีหน้าที่จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้โดยการค้นพบ ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

๓. ในการสอนควรเริ่มจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนคุ้นเคย หรือประสบการณ์ใกล้เคียงไปหาประสบการณ์ไกลตัว (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑)

๒.๓.๕ ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)

เอ็ดเวิร์ดลีธอร์นไดค์ (Edward Lee Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกา เกิดวันที่ ๓๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๗๔ ที่เมืองวิลเลียมเบอร์รี่ (Williambury) รัฐแมสซาชูเซต (Massachusetts) และสิ้นชีวิตวันที่ ๙ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ ที่เมืองมอนโทร (Montrore) รัฐนิวยอร์ก (New York) เขาเริ่มการทดลองเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๙๘ เกี่ยวกับการใช้หีบกล (Puzzle-box) ทดลองการเรียนรู้จนมีชื่อเสียงหลังจากนั้นในปี ค.ศ. ๑๘๙๙ เขาได้สอนอยู่ที่วิทยาลัยครูในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ซึ่ง ณ ที่นั่นเขาได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ในการเรียนรู้ และธรรมชาติของภาษาอังกฤษทั้งของมนุษย์และสัตว์

ธอร์นไดค์ได้ให้กำเนิดทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับแพร่หลายตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๙๙ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดระยะเวลา ๔๑ ปีในการทำงานทางด้านการศึกษาที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เขาได้ทดลองทางด้านการเรียนรู้ต่าง ๆ ในห้องปฏิบัติการ และได้รวบรวมเป็นสถิติที่เชื่อถือได้ ผลงานต่าง ๆ ของเขาได้ส่งให้วิลเลียมเจมส์ (William James) เป็นผู้ตรวจสอบและวิจารณ์ตลอดมา ผลงานของเขารวบรวมได้ประมาณ ๕๐๗ ฉบับ ผลงานที่มีชื่อเสียงมาก คือ การทดลองการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองโดยการลองถูกลองผิด (Trial and error) ซึ่งมีการสร้างกล่องปัญหาหรือกล่องหีบกลขึ้น โดยเริ่มทดลองที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) และสำเร็จที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทม์ (New York Time) ในเดือนมกราคม ปี ค.ศ. ๑๙๓๔ โดยได้กล่าวยกย่องว่า ความสำเร็จของเขานั้นเป็นความสำเร็จครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของการเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่เดียว (But First and Last he is a Scientist)

ทฤษฎีของธอร์นไดค์เรียกว่าทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus - S) กับการตอบสนอง (Response - R) โดยมีหลัก

เบื้องต้นว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยที่การตอบสนองมักจะออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ จนกว่าจะพบรูปแบบที่ดีหรือเหมาะสมที่สุด เราเรียกการตอบสนองเช่นนี้ว่า การลองถูกลองผิด (Trial and error) นั่นคือ การเลือกตอบสนองของผู้เรียนรู้จะกระทำด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมากำหนดหรือชี้ช่องทางในการปฏิบัติให้ และเมื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้ว การตอบสนองหลายรูปแบบจะหายไป เหลือเพียงการตอบสนองรูปแบบเดียวที่เหมาะสมที่สุด และพยายามทำให้การตอบสนองเช่นนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่ต้องการให้เรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ

เพื่อสนับสนุนหลักการเรียนรู้ดังกล่าว ธอร์นไดค์ได้สร้างสถานการณ์ขึ้นในห้องทดลองเพื่อทดลองให้แมวเรียนรู้การเปิดประตูกรงของหีบกลหรือกรงปริศนาออกมากินอาหาร ด้วยการกีดกันเปิดประตู ซึ่งจากผลการทดลองพบว่า ในระยะแรกแมวจะแสดงพฤติกรรมเดาสุ่มเพื่อจะออกมาจากกรง ความสำเร็จครั้งแรกเกิดขึ้นโดยบังเอิญเพราะเท้าของแมวบังเอิญไปแตะเข้าที่คันทำให้ประตูเปิดออก แมวจึงวิ่งออกไปทางประตูเพื่อกินอาหาร ภายหลังพบว่ายิ่งทดลองซ้ำมากเท่าใดพฤติกรรมเดาสุ่มของแมวจะลดลง จนในที่สุดแมวเกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคันกับประตูกรงได้ เมื่อทำการทดลองซ้ำอีกต่อไปเรื่อย ๆ แมวเริ่มเกิดการเรียนรู้โดยการลองถูกลองผิดและรู้จักที่จะเลือกวิธีที่สะดวกและสั้นที่สุดในการแก้ปัญหาโดยทิ้งการกระทำอื่น ๆ ที่ไม่สะดวกและไม่เหมาะสมเสีย หลังจากการทดลองครบ ๑๐๐ ครั้ง ก็ทั้งระยะเวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ แล้วทดสอบซ้ำอีกโดยจับแมวตัวเดิมมาทำให้หิวแล้วจับใส่กรงปริศนาใหม่ คราวนี้พบว่าแมวใช้อุ้งเท้ากดคันออกมากินอาหารทางประตูที่เปิดออกได้ทันที

ดังนั้นจากการทดลองจึงสรุปได้ว่า แมวเรียนรู้วิธีการเปิดประตูโดยการกีดกันได้ด้วยตนเองจากการเดาสุ่มหรือแบบลองถูกลองผิดจนได้วิธีที่ถูกต้องที่สุด และพบว่ายิ่งใช้จำนวนครั้งการทดลองมากขึ้นเท่าใด ระยะเวลาที่ใช้ในการแก้ปัญหาคือเปิดประตูกรงออกมาได้ยิ่งน้อยลงเท่านั้น และจากผลการทดลองดังกล่าวสามารถสรุปเป็นกฎการเรียนรู้ (ทศนาเขมมณี, ๒๕๔๘: ๕๑) ได้ดังนี้ กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๑. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจ จะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

๒. กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นหากได้มีการนำไปใช้บ่อย ๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้

๓. กฎแห่งผลที่พึงพอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจจะไม่อยากเรียนรู้ ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

๒.๓.๖ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ เบนจามิน บลูม

Bloom's Taxonomy^{๒๖} กล่าวถึงการจำแนกการเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย โดยในแต่ละด้านจะมีการจำแนกระดับความสามารถจากต่ำสุดไปถึงสูงสุด เช่น ด้านพุทธิพิสัย เริ่มจากความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมิน นอกจากนี้ยังนำเสนอระดับความสามารถที่มีการปรับปรุงใหม่ตามแนวคิดของ Anderson and Krathwohl (๒๐๐๑) เป็นการจำ (Remembering) การเข้าใจ (Understanding) การประยุกต์ใช้ (Applying) การวิเคราะห์ (Analysing) การประเมินผล (Evaluating) และการสร้างสรรค์ (Creating) ด้านจิตพิสัย จำแนกเป็น การรับรู้, การตอบสนอง, การสร้างค่านิยม, การจัดระบบ และการสร้างคุณลักษณะจากค่านิยม ด้านทักษะพิสัย จำแนกเป็น ทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย, ทักษะการเคลื่อนไหวอวัยวะสองส่วนหรือมากกว่าพร้อม ๆ กัน, ทักษะการสื่อสารโดยใช้ท่าทาง และทักษะการแสดงพฤติกรรมทางการพูด

บลูมได้แบ่งการเรียนรู้เป็น ๖ ระดับ ได้แก่ ความรู้ที่เกิดจากความจำ (knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด ความเข้าใจ (Comprehend) การประยุกต์ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้ การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่าง ๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่ การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้ และตัดสินใจว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่นอน ทฤษฎีการเรียนรู้ เบนจามิน บลูมและคณะ (Bloom et al, ๑๙๕๖) จำแนกจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ด้านคือ

๑. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) พฤติกรรมด้านสมองเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางสติปัญญาพฤติกรรมทางพุทธิพิสัย ๖ ระดับ ได้แก่

๑.๑ ความรู้ความจำความสามารถในการเก็บรักษามวลประสบการณ์ต่าง ๆ จากการที่รับรู้ไว้ และระลึกสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการ เปรียบดังเทปบันทึกเสียงหรือวีดิทัศน์ที่สามารถเก็บเสียงและภาพของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สามารถเปิดฟังหรือดูภาพเหล่านั้นได้เมื่อต้องการ

๑.๒ ความเข้าใจเป็นความสามารถในการจับใจความสำคัญของสื่อ และสามารถแสดงออกมาในรูปของการแปลความ ตีความ คาดคะเน ขยายความ หรือ การกระทำอื่น ๆ

๑.๓ การนำความรู้ไปใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้

^{๒๖} Forehand, M. (2005). Bloom's taxonomy: Original and revised. In M. Orey (Ed.), *Emerging perspectives on learning, teaching, and technology*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://projects.coe.uga.edu/epltt/> [๑๕ ก.ค. ๕๗].

๑.๔ การวิเคราะห์ คือ ผู้เรียนสามารถคิด หรือแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนย่อย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ และมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถในการวิเคราะห์จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความคิดของแต่ละคน

๑.๕ การสังเคราะห์ คือ ความสามารถในการที่ผสมผสานส่วนย่อยๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีสมบูรณ์และดีกว่าเดิม อาจเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย การกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานชิ้นใหม่ หรือ อาจจะทำให้เกิดความคิดในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมขึ้นมาในรูปแบบ หรือ แนวคิดใหม่

๑.๖ การประเมินค่าเป็นความสามารถในการตัดสินใจ ตีราคา หรือ สรุปร่วมกับคุณค่าของสิ่งต่างๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นไปตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้นๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับก็ได้

๒. จิตพิสัย (Affective Domain) (พฤติกรรมด้านจิตใจ) ค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม พฤติกรรมด้านนี้อาจไม่เกิดขึ้นทันที ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และสอดแทรกสิ่งที่ดึงดูดอยู่ตลอดเวลา จะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนเปลี่ยนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้ ด้านจิตพิสัย จะประกอบด้วย พฤติกรรมย่อยๆ ๕ ระดับ ได้แก่

๒.๑ การรับรู้ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์ หรือสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นไปในลักษณะของการแปลความหมายของสิ่งเร้านั้นว่าคืออะไร แล้วจะแสดงออกมาในรูปของความรู้สึกที่เกิดขึ้น

๒.๒ การตอบสนอง เป็นการกระทำที่แสดงออกมาในรูปของความเต็มใจ ยินยอม และพอใจต่อสิ่งเร้านั้น ซึ่งเป็นการตอบสนองที่เกิดจากการเลือกสรรแล้ว

๒.๓ การเกิดค่านิยม การเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม การยอมรับนับถือในคุณค่านั้นๆ หรือปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนกลายเป็นความเชื่อ แล้วจึงเกิดทัศนคติที่ดีในสิ่งนั้น

๒.๔ การจัดระบบ การสร้างแนวคิด จัดระบบค่านิยมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ ถ้าเข้ากันได้ก็จะยึดถือต่อไป แต่ถ้าขัดกันอาจไม่ยอมรับ อาจจะยอมรับค่านิยมใหม่โดยยกเลิกค่านิยมเก่า

๒.๕ บุคลิกภาพ การนำค่านิยมที่ยึดถือมาแสดงพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว ให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม พฤติกรรมด้านนี้จะเกี่ยวกับความรู้สึกและจิตใจ ซึ่งจะเริ่มจากการได้รับรู้จากสิ่งแวดล้อม แล้วจึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ ขยายกลายเป็นความรู้สึกด้านต่าง ๆ จนกลายเป็นค่านิยม และยังพัฒนาต่อไปเป็นความคิด อุดมคติ ซึ่งจะเป็นการควบคุมทิศทางพฤติกรรมของคน คนจะรู้ตัวช่วยอย่างไรนั้น ก็เป็นผลมาจากพฤติกรรมด้านนี้

๓. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) (พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อประสาท) พฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรง โดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย ประกอบด้วย พฤติกรรมย่อยๆ ๕ ขั้น ดังนี้

๓.๑ การรับรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้รับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือ เป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ

๓.๒ กระทำตามแบบ หรือ เครื่องชี้แนะ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนพยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจและพยายามทำซ้ำ เพื่อที่จะให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจให้ได้ หรือสามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อแนะนำ

๓.๓ การหาความถูกต้อง พฤติกรรมสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องชี้แนะ เมื่อได้กระทำซ้ำแล้ว ก็พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติ

๓.๔ การกระทำอย่างต่อเนื่องหลังจากตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เป็นของตัวเอง จะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ย่างยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง คล่องแคล่วการที่ผู้เรียนเกิดทักษะได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

๓.๕ การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ พฤติกรรมที่ได้จากการฝึกอย่างต่อเนื่อง จนสามารถปฏิบัติได้คล่องแคล่วองไวโดยอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติซึ่งถือเป็นความสามารถของการปฏิบัติในระดับสูง

๒.๔ การบรรพชาสามเณร

๒.๔.๑ ความหมายของการบรรพชา

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตมช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต) อธิบายความหมายไว้ในพจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุด “คำวัด” ได้ให้ความหมายของคำว่า บรรพชา อ่านว่า บัน-พะ-ชา หรือ บับ-พะ-ชา แปลว่า การงดเว้นจากความชั่ว หมายถึง การเป็นนักรบข นั่นเอง เดิมทีนั้นหมายถึงการบวชเป็นนักรบขทั่วไป เช่น เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา สาวกบรรพชา และเรียกนักรบขว่าบรรพชิต แต่ในสมัยปัจจุบัน คำนี้ใช้เรียกเฉพาะการบวชเป็นสามเณรเท่านั้น

คำว่าบวชมาจากภาษาเขมรว่าบ๊วส ซึ่งมาจากคำในภาษาบาลีว่า "ปวชฺชติ" หรือป + วช แปลว่า ทิ้งไป เว้นทั่วคือ การละทิ้งบ้านเรือน ทรัพย์สมบัติ เว้นจากกาม เป็นการเว้นจากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เคยกระทำอยู่ในชีวิตของฆราวาสเพื่อไปปฏิบัติธรรม ประพฤติกายใจตามกฎเกณฑ์ทางศาสนา คำว่าบวชเป็นคำที่ใช้เรียกกันทั่วไป แต่ความหมายของการบวชนั้นแยกออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ การบวชเพื่อเป็น สามเณร เรียกว่า "การบรรพชา" ส่วนการบวชเพื่อเป็นพระภิกษุ เรียกว่า "การอุปสมบท"^{๒๗}

การบวชพระเรียกว่า อุปสมบท อ่านว่า อุ-ปะ-สม-บต หรือ อุบ-ปะ-สม-บต แปลว่า การเข้าถึง คือการบวช เป็นศัพท์ที่ใช้เฉพาะทางพระพุทธศาสนา โดยในปัจจุบันหมายถึงการบวชเป็นภิกษุและภิกษุณี เรียกเต็มๆ ว่า อุปสมบทกรรม หรือ อุปสัมปทา ซึ่งถือว่าเป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่ง เป็นพิธี

^{๒๗} นฤดี น้อยศิริ , “คู่มือการบวช”, (กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา), หน้า ๑๖.

การคัดเลือกบุคคลเข้ามาเป็นศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงวางหลักเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติไว้รัดกุม และละเอียดมาก เพื่อให้ได้ศาสนทายาทที่ดี ไว้สืบสานพระพุทธศาสนา

เนกขัมมะ หรือ เนกขัม แปลว่า การออก การออกบวช ความไม่มีกิเลส ใช้ว่า เนกขัม ก็มี หรือเรียกว่า บวชเนกขัมมะ ก็มี นอกจากนี้ยังหมายถึง การละเหี่ยวเรื่อนออกไปเป็นนักบวช การละชีวิตทางโลกไปสู่ชีวิตอันบริสุทธิ์ เป็นการปลดปล่อยตนจากโลกวิสัย ไปบำเพ็ญเพียรเพื่อความปลอดจากราคะและตัณหา ปกติแล้วใช้เรียกการออกบวชของนักบวชทุกประเภท โดยใช้ได้ทั้งชายและหญิง

บรรพชา แปลว่า การงดเว้นจากความชั่วหมายถึงการบวชเป็น "นักบวช" เดิมคำว่า "บรรพชา" หมายถึง การบวชของนักบวชชายที่มีอายุยังไม่ถึงที่จะอุปสมบท เช่น เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกบรรพชา สาวกบรรพชา และเรียกนักบวชเช่นนั้นว่า บรรพชิตแต่ในสมัยปัจจุบันคำว่า บรรพชานี้ใช้เรียกเฉพาะการบวชเป็นสามเณรเท่านั้น

ผู้ที่บวชเป็นสามเณร สามเณรี ได้นั้น ทางพระวินัยกำหนดอายุอย่างต่ำไว้ประมาณ ๗ ขวบ ซึ่งพอจะช่วยเหลือตัวเองได้ พระวินัยระบุว่าพอจะไล่กาไล่ไก่ได้ ส่วนสูงไม่มีกำหนดไว้ ผู้มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จะบวชเป็นสามเณรตลอดไป ไม่บวชเป็นภิกษุก็ได้^{๒๘}

๒.๔.๒ ประวัติการบรรพชาสามเณร

ประวัติการบวชเณรเริ่มในระหว่างพรรษาที่ ๓ ที่พระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ สักกชนบท เมื่อเสด็จไปถึงมีพุทธบิดา คือพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองนครกบิลพัสดุ์ เป็นประธานพร้อมด้วยพระญาติได้ถวายการต้อนรับ และจัดให้ประทับที่อารามของเจ้าสหายองค์หนึ่ง ชื่อว่านิโครธจึงได้เรียกว่านิโครธาราม

ครั้นล่วงถึงวันที่ ๗ แห่งการเสด็จไปโปรดพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์พระนางพิมพา ราชเทวีประทับตบแต่งองค์ราหุลกุมารราชโอรสด้วยอาภรณ์อันวิจิตรแล้วตรัสว่า “พ่อราหุลลูกรักพ่อจงไปดูพระสมณะผู้มีผิวพรรณผ่องใส รูปดุษฐานท้าวมหาพรหมแวดล้อมด้วยพระสงฆ์สาวกเป็นจำนวนมาก พระสมณะองค์นั้นคือพระบิดาของเจ้าพระองค์มีขุมทรัพย์มหาศาลอันสุดจะคณนา นับแต่พระบิดาของเจ้าออกผนวชเจ้าก็เหมือนหมดหวังในราชสมบัติ เจ้าจงไปกราบถวายบังคมพระบิดาแล้วกราบทูลขอทรัพย์สมบัตินั้น ในฐานะเป็นทายาทสืบสันตติวงศ์ต่อพระองค์เถิด” ราชกุมารเสด็จเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตามพระดำรัสของพระมารดา กราบถวายบังคม แล้วทอดพระเนตรดูพระสัพพัญญูได้บังเกิดความรักในพระบิดา ทรงปราโมทย์โสมนัสตรัสชมว่า “ร่มเงาของพระองค์เย็นสดชื่นยิ่งนัก พระพักตร์ของพระองค์สดใสสุดประมาณ” ดังนี้แล้วก็ตรัสเรื่องอื่น ๆ ต่อไป โดยมีได้กราบทูลขอทรัพย์สมบัติ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงกระทำกิจเสร็จแล้ว ตรัสอนุโมทนา เสด็จกลับสู่นิโครธาราม ส่วนราชกุมารก็เสด็จติดตามไปจนถึงพระอาราม มีมิผู้ใดจะสามารถกราบทูลทัดทานได้ เมื่อสบโอกาสจึงกราบทูลขอทรัพย์สมบัติอันเป็นสิ่งที่รัชทายาทผู้สืบราชสันตติวงศ์จะพึงได้รับ พระบรมศาสดาได้ทรงสดับดังนั้นแล้วทรงดำริว่า “ราชกุมารปรารถนาทรัพย์สมบัติอันเป็นของพระบิดา ถ้าตถาคตจะให้

^{๒๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิตพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘)

ราชสมบัติซึ่งเป็น ‘ทรัพย์ธรรมดา’ หรือทรัพย์ภายนอกแก่เธอแล้ว ก็จะเป็นสิ่งชักนำให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏะสงสาร เป็นไปด้วยความคับแค้นและจมอยู่ในกองทุกข์ด้วย เป็นสิ่งหาสาระแม้สักนิดหนึ่งก็หาไม่มี อย่ากระนั้นเลย ตถาคตจะมอบ ‘อริยทรัพย์’ หรือ ทรัพย์ภายในอันเป็นสิ่งที่มั่นคงถาวร และประเสริฐสุดในพระพุทธศาสนานี้แก่เธอ ซึ่งจะทำให้เธอเป็นโลกุตรทายาทสืบสกุลในพุทธวงศ์นี้สืบไป”

ครั้นแล้วทรงมีพระดำรัสสั่งให้พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร จัดการบรรพชาให้แก่ราหุลกุมารในวันนั้น ด้วยวิธีไตรสรณคมน์ สามเณรราหุลจึงได้ชื่อว่า เป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธองค์ทรงดำริอย่างนี้แล้ว จึงตรัสสั่งพระสารีบุตรว่า เลือกสรรถาอย่างนั้นเธอจงให้ราหุลบวชเถิดขณะนั้นราหุลกุมารยังเยาว์อยู่มิอายุยังไม่ครบอุปสมบท พระสารีบุตรจึงทูลถามว่า จะโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชราหุลกุมารอย่างไร พระบรมศาสดาทรงปรารภเรื่องนี้ให้เป็นเหตุ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุบวชกุลบุตรที่มีอายุยังไม่ครบอุปสมบทให้เป็นสามเณรด้วยการให้สรณคมน์ ๓ นับได้ว่าราหุลเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนาเมื่อราหุลกุมารบวชเป็นสามเณรแล้ว ตามเสด็จพระบรมศาสดา และพระอุปัชฌาย์ของตนไป ครั้นมีอายุครบแล้วก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ

วันหนึ่งในขณะที่พระราหุลพักอยู่ ณ สวนมะม่วงแห่งหนึ่งในกรุงราชคฤห์ พระบรมศาสดาเสด็จไป ณ ที่นั้นทรงแสดงราหุโลวาทสูตร ซึ่งว่าด้วยภวชนะน้ำเปล่า บรรยายเปรียบเทียบด้วยคนพูดมุสาวาทเป็นต้น ตรัสสอนให้พระราหุลสำเหนียกตามเทศนานั้นแล้วเสด็จกลับไป ต่อมาอีกวันหนึ่งพระราหุลเข้าไปเฝ้า พระบรมศาสดาตรัสสอนด้วยมหาราหุโลวาทซึ่งว่าด้วยรูปกรรมฐานธาตุ ๕ อย่าง คือ ปฐวีธาตุ ธาตุดิน, อาโปธาตุ ธาตุน้ำ, เตโชธาตุ ธาตุไฟ, วาโยธาตุ ธาตุลม และอากาศธาตุ ช่องว่าง ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นตามสภาพที่เป็นจริงว่า สิ่งนั้นไม่ใช่ของเราส่วนนั้นไม่เป็นของเรา ส่วนนั้นไม่ใช่ของตัวเราเป็นต้น ในที่สุดก็ตรัสสอนในกรรมฐานอื่น ๆ ให้เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อสุภสังขยา อนิจจสังขยา ครั้นทรงสอนจบแล้วพระราหุลมีจิตยินดีในคำสอนของพระบรมศาสดา ต่อมาพระราหุลได้ฟังพระพุทธโฆสาวาทเกี่ยวกับวิปัสสนาคล้ายกับโอวาทที่ตรัสสอนภิกษุปัญจวัคคีย์ เพียงแต่ในที่นี้ยกายตนะภายในภายนอกเป็นต้น ขึ้นแสดงแทนชั้น ๕ ท่านส่งจิตไปตามพระธรรมเทศนาก็ได้บรรลุพระอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์

พระราหุลนั้น ท่านเป็นผู้ใคร่ในการศึกษาธรรมวินัย ตามประวัติกล่าวไว้ว่าครั้นท่านลูกขึ้นแต่เช้าก็ไปกอบทรายให้เต็มฝ่าพระหัตถ์ แล้วตั้งความปรารถนาว่า ในเวลานี้ข้าพเจ้าพึงได้รับซึ่งโอวาทคำสอนจากสำนักของพระบรมศาสดาหรือจากสำนักของอุปัชฌาย์ อาจารย์ทั้งหลายให้ได้มากประมาณเท่าเม็ดทรายในกำมือแห่งข้าพเจ้านี้ ด้วยเหตุนี้เองพระราหุลจึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ในการศึกษา ครั้นท่านดำรงชนมายุสังขารโดยสมควรแก่กาลแล้วก็ดับขันธปรินิพพาน

๒.๔.๓ ธรรมเนียมการบรรพชา

การบรรพชาหรือการบวชมีแบบธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ในที่นี้จะได้กล่าวถึงการบรรพชาสามเณรและการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ซึ่งเรียกรวมกันว่า “การบรรพชาอุปสมบท” การบรรพชาสามเณรจะต้องมีอายุอย่างน้อย ๗ ปีขึ้นไป ส่วนการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ผู้บวชจะต้องมีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ขั้นตอนการบรรพชาอุปสมบทเริ่มจากบิดามารดาหรือ

ผู้ปกครองนำกุลบุตร ผู้ที่ประสงค์จะบวชไปกราบเจ้าอาวาสวัดที่จะจำพรรษา หรือสำนักที่เจ้าอาวาสเป็นพระอุปัชฌาย์ แจ้งความจำนงค์ต่อท่าน ท่านอาจตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะบวชว่าขัดต่อพุทธบัญญัติ และมีคุณสมบัติขัดกับการบรรพชาอุปสมบทตามข้อ ๑๓ และ ๑๔ แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๗ พุทธศักราช ๒๕๐๖ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ก่อนการบรรพชา พระอุปัชฌาย์จะให้เขียนใบสมัครบรรพชาอุปสมบทพร้อมให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองลงนามอนุญาต หากเป็นข้าราชการจะต้องมีหนังสืออนุญาตให้ลาอุปสมบทนัดหมายวันเวลาที่จะประเคนนาค สิ่งของที่พึงบวชต้องเตรียมการคือ การเตรียมอัฐบริวาร (มีสังฆาฏิ จีวร สบง บาตร รัตตระกต เข็ม กระบอกใช้สำหรับกรองน้ำ มีด) และเตรียมเครื่องใช้ส่วนตัว (ได้แก่ หมอน มุ้ง จาน แก้วน้ำ ช้อนส้อม ชัน สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน) การเตรียมงาน การทำขวัญนาค แบบธรรมเนียมการบรรพชาอุปสมบท มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

การประเคนนาค ประมาณ ๑ เดือนก่อนบวช เพื่อชักซ้อมคำขานนาคกับพระที่วัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความมานะของตัวผู้บรรพชาอุปสมบทด้วย (คำขอบรรพชาเป็นสามเณร จะมีขั้นตอนสั้นกว่าคำขออุปสมบทพระภิกษุ และสถานที่บรรพชาจะกระทำที่ศาลาการเปรียญ กุฏิเจ้าอาวาส ส่วนการบวชพระนั้นต้องกระทำในพระอุโบสถเท่านั้น) ในขั้นตอนนี้ผู้บวชจะอยู่ที่วัดเพื่อฝึกกิริยา มารยาท เรียนรู้กิจวัตรของสมณะเพศ คอยรับใช้พระสงฆ์

การปล่อยนาค จะปล่อยนาค ๒ - ๓ วันก่อนบวช เพื่อให้นาคได้กราบลาญาติพี่น้อง และขอโหสิกรรมญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

การบวช อาจกระทำที่บ้านผู้บวช หรือที่วัดขึ้นอยู่กับความสะดวกของเจ้าภาพ ในการตั้งกองบวชมีบริวาร ๘ และเครื่องใช้ของผู้บวชตลอดทั้งเครื่องไทยธรรมที่จะถวายพระอุปัชฌาย์พระสงฆ์ ขึ้นอยู่กับคตินิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ

การสู่ขวัญหรือทำขวัญนาค เพื่อให้นาครู้ถึงคุณมารดาบิดา มักจะทำในวันสุกดิบก่อนวันบวช ๑ วัน ผู้บวชโกนผมเรียบร้อยนุ่งห่มแต่งตัวด้วยผ้าขาว จัดเครื่องพิธีโดยใช้ไม้ไผ่ขนาบกับบายศรีสามเส้น เครื่องสังเวช ด้ายดิบและหมอทำขวัญ หมอสูดขวัญ ทั้งนี้ขึ้นกับขนบธรรมเนียมประเพณีแต่ละท้องถิ่น

การแห่नาค การนำนาคไปวัด จะจัดให้มีขบวนแห่ มีวงดนตรี มโหรีประโคมหรือไม่ขึ้นกับความต้องการและประเพณีนิยมในแต่ละท้องถิ่น บางแห่งอาจให้นาคนั่งช้าง นั่งแคร่ เป็นต้น การจัดขบวนอาจทำดังนี้ คือ ผู้ถือกรวยนำหน้า เทียนพระอุปัชฌาย์และคู่สวด เครื่องไทยธรรม ติดตามด้วยบิดาถือตาลปัตรสะพายบาตร มารดาอุ้มไตร เครื่องใช้สอยของพระบวชใหม่ นาคและผู้ร่วมขบวน

การบวชเป็นขั้นตอนสำคัญ เดิมมีหลักปฏิบัติชัดเจนแล้ว ในประเทศไทยมีวิวัฒนาการของการบรรพชาอุปสมบทอยู่ ๒ ลักษณะ คือ (๑) การบรรพชาอุปสมบทแบบมหานิกาย (๒) การบรรพชาอุปสมบทแบบธรรมยุตินิกาย

ขั้นตอนการบวช คือ การบรรพชาเป็นสามเณรและการอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ ผู้บวชหรือนาคจะต้องจดจำขั้นตอนพิธีการให้ได้ การบรรพชาส่วนใหญ่กระทำในอุโบสถ ขั้นตอนพิธีการจะไม่เคร่งมากนัก ส่วนการอุปสมบทจะกระทำหลังจากนาควันทาเสมาเสร็จ ญาติพี่น้องจนุ่กนาคเข้าอุโบสถ เมื่อพระอุปัชฌาย์และหมู่พระสงฆ์ที่นิมนต์อยู่ตรงหน้านาคพร้อมแล้ว นาคนั่งคุกเข่ากราบพระ

อุปฌาย์ ๓ ครั้ง แล้วรับไตรแบ่ง (ไม่มีสังฆาฏิ) จากมารดาวางลงบนท่อนแขน แล้วประนมมือเดินเข้า
เข้าหาพระอุปฌาย์ เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยและกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทเป็นภาษาบาลีจึง
เป็นอันเสร็จพิธี

๒.๔.๔ คุณสมบัติของผู้บรรพชาอุปสมบท

๑. ต้องรู้เตยงสา คือมีอายุตั้งแต่ ๗ ปีขึ้นไป ส่วนผู้อุปสมบทต้องอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป
๒. ไม่เป็นโรคติดต่อ หรือโรคร้ายแรง เช่น โรคเรื้อน โรคฝีดาษ โรคกลาก หอบหืด
ลมบ้าหมูและโรคที่สังคัมรังเกียจอื่น ๆ
๓. ไม่เป็นผู้มีอวัยวะบกพร่อง หรือพิการ เช่น มือด้วน แขนด้วน ขาเป่ ตาบอด หูหนวก
เป็นใบ้ เป็นง่อย
๔. ไม่เป็นคนมีอวัยวะไม่สมประกอบ เช่น เตี้ยเกินไป สูงเกินไป คนคอกอก
๕. ไม่เป็นคนทุพพล เช่น แก่เกินไป ช่วยเหลือตนเองไม่ได้
๖. ไม่เป็นคนมีพันธะ คือ คนที่บิดามารดาไม่อนุญาต คนมีหนี้สินล้นพ้นตัว ข้าราชการที่
ไม่ได้รับอนุญาต
๗. ไม่เป็นคนเคยถูกลงอาญาหลวง เช่น คนถูกสักหมายโทษ คนถูกเขียนหลังลาย
๘. ไม่เป็นคนประทุษร้ายความสงบ เช่น เป็นโจรผู้ร้ายต้องอาญาแผ่นดิน

๒.๔.๕ บุคคลต้องห้ามไม่ให้บวชในพระพุทธศาสนาโดยเด็ดขาด

ประเภทที่ ๑ คือ บุคคลที่มีเพศบกพร่อง ได้แก่ ผู้เป็นบัณฑิตเกะกั คือ กะเทย และ อุภโตพ
ยัญชนก คือ คนสองเพศ

ประเภทที่ ๒ คือ บุคคลที่ทำผิดต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ ผู้ที่ฆ่าพระอรหันต์มาก่อน ผู้ที่
ข่มขืนทำร้ายภิกษุมาก่อน ลักเพศ คือ ผู้ที่ปลอมบวชมาก่อน ภิกษุผู้เข้ารีตเดียรฉัตร คือ เคยบวชมาแล้ว
เปลี่ยนศาสนาไปเมื่อกลับมาขอบวชใหม่ จะไม่รับถือว่าใจโลเล ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก คือ ผู้ที่บวช
แล้วทำผิดร้ายแรงขาดความเป็นภิกษุมาครั้งหนึ่งแล้ว จะกลับมาบวชอีกไม่ได้ ภิกษุทำสังฆเภท คือ ทำ
ให้สงฆ์แตกแยกแก่ที่สุดคนที่มีนิสัยเสีย ทำให้หมู่คณะแตกแยก ก็ไม่รับเข้าบวช ผู้ทำโลหิตุปบาท คือ
ทำร้ายพระศาสดาถึงหื้อพระโลหิต

ประเภทที่ ๓ ผู้ทำผิดต่อผู้ให้กำเนิดคือ ฆ่าบิดามารดาของตน

บุคคลทั้ง ๓ ประเภทนี้เรียกว่า "อภัพบุคคล" ห้ามอุปสมบทเด็ดขาด แม้บวชแล้ว รู้ทีหลังก็
ต้องให้เขาออกจากความเป็นภิกษุสงฆ์

ในพระวินัยบัญญัติ ห้ามบุคคล ๘ จำพวก มิให้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา
คือ

๑. บุคคลที่เป็นโรคอันสังคัมรังเกียจ เช่น เป็นโรคติดต่อ รักษาไม่ค่อยจะหายเรื้อรัง ได้แก่
โรค ๕ อย่าง คือ (๑) โรคเรื้อน (๒) โรคฝี (๓) โรคกลาก (๔) โรคหืด (๕) โรคลมบ้าหมู

๒. คนที่มีมือวัยวะไม่สมบูรณ์ คือ บกพร่อง เช่น คนที่มีมือขาด เท้าขาด มีนิ้วมือนิ้วเท้าขาด มีหูขาด มีจมูกขาด เป็นต้น คนอย่างนี้ตามพระวินัยบวชให้ไม่ได้

๓. คนที่มีมือวัยวะไม่สมบูรณ์ประกอบ เช่น คนที่มีมือเป็นแผ่น นิ้วมือนิ้วเท้าติดกันไม่เป็นง่าม คนค่อม คนเตี้ย คนปุก (ตื้นปุก) เป็นต้น บวชไม่ได้

๔. คนที่พิการพิการ คือ คนตาบอดตาใส คนที่เป็นง่อย คนที่มีมือเท้าหงิก คนกระจอกเดินไม่ปกติ และคนหูหนวก เป็นต้น

๕. คนที่ทุพล เช่น คนแก่อ่อนแอ คนที่มีกำลังน้อย ไม่อาจทำกิจการต่าง ๆ ด้วยตนเอง ได้เป็นต้นว่า กิจในการชักจิวร ย้อมจิวร เป็นต้น คนอย่างนี้ห้ามบวช

๖. คนเกี่ยวข้อ คือ หมายถึง คนที่มีพันธะผูกพัน เช่น คนที่บิดามารดา ไม่อนุญาต คนที่มีหนี้สิน คนที่มีภรรยาแล้ว ภรรยาไม่อนุญาตก็บวชไม่ได้

๗. คนเคยถูกอาชญาหลวง มีหมายปรากฏอยู่ในสมัยก่อน ส่วนมากถูกเขียนหลังลาย หรือ คนที่เป็นนักโทษ ถูกส่งหมายโทษเอาไว้ คนอย่างนี้บวชไม่ได้

๘. คนที่ประทุษร้ายต่อสังคม เช่น โจรผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ก็บวชไม่ได้ ดังนี้ เป็นต้น

๒.๕ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๒.๕.๑ ระบบการศึกษาไทย

ระบบการศึกษาไทยปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการจัดระบบการศึกษาขั้นประถมศึกษา ๖ ปี (๖ ระดับชั้น) การศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ๓ ปี (๓ ระดับชั้น) และการศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๓ ปี (๓ ระดับชั้น) หรือระบบ ๖-๓-๓ นอกจากนั้นระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดระบบการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ จะไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียนนอกจากการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียงวิธีการเรียนการสอนหรือรูปแบบของการเรียนการสอน ฉะนั้นแนวทางใหม่ คือ สถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้ง ๓ รูปแบบ และให้มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง ๓ รูปแบบ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาฯ มาตรา ๑๕ กล่าวว่า การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) **การศึกษาในระบบ** เป็นระบบการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(๒) **การศึกษานอกระบบ** เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(๓) **การศึกษาตามอัธยาศัย** เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

ระบบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย ส่วนใหญ่แบ่งการเรียนเป็นสองภาคเรียนใน ๑ ปี โดยภาคเรียนแรกเริ่มเมื่อเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน และภาคเรียนที่สองเริ่มในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคม สำหรับในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม เป็นช่วงพักเรียนระหว่างเลื่อนชั้นการเรียนของนักเรียน นักเรียนจึงมีเวลาว่างราวสองเดือนในการพักผ่อนหรือเตรียมตัวเข้าสู่ระดับปีที่สูงขึ้นต่อไป

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นโครงการที่วัดต่างๆ ทั่วประเทศ จัดขึ้นในช่วงปิดภาคเรียนของการศึกษาในโรงเรียน คือ ช่วงระหว่างปลายเดือนมีนาคม ถึงต้นเดือนพฤษภาคมซึ่งเป็นช่วงที่นักเรียนว่างเว้นจากการเรียน

๒.๕.๒ จุดมุ่งหมายของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันตามแต่ละวัด ซึ่งขึ้นอยู่กับส่วนกลาง คือ กรมการศาสนา และอีกส่วนขึ้นกับบริบทของสังคมนั้นๆ แต่โดยหลักการพบว่ามีวัตถุประสงค์หลักที่สอดคล้องกันในแต่ละวัด ดังนี้

- ๑) เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนไทย เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์
- ๒) เพื่อให้เยาวชนไทยได้ศึกษาวิชาทางพระพุทธศาสนา ทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ
- ๓) เพื่อเป็นการสนองนโยบายของกรมการศาสนา กรมสามัญศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

- ๔) เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์

๒.๕.๓ ประวัติความเป็นมาโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ความเป็นมาของโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หลวงตาโสภิน โสปาโกโพธิ (โสภิน ส.นามโท) เจ้าอาวาสวัดพุทธเมตตาสว่างรังษี (วังปลาโด) อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ริเริ่มโครงการนี้ขึ้นช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๐ จากการที่เล็งเห็นถึงปัญหาของเยาวชนในขณะนั้น ที่มีการเฎร ทะเลาะวิวาท โดยเฉพาะลูกนายเหมืองแร่ เป็นปัญหาใหญ่ของจังหวัดภูเก็ต ขณะเดียวกันในช่วงเวลาดังกล่าว คณะสงฆ์แห่งประเทศไทย ได้มีมติไปเป็นอาจารย์สอนอภิธรรม และวิปัสสนากรรมฐานประจำสำนักวัดบุปผาวาสสนาราม นครหลวงพระบาง ผลของการอบรมสั่งสอนทั้งทางด้านอภิธรรมและวิปัสสนากรรมฐาน ได้แพร่หลายไปในราชอาณาจักรลาว จนเป็นที่เลื่อมใสของประชาชนชาวลาวอย่างยิ่ง ครั้นกลับจากประเทศลาวแล้ว ก็ถูกส่งไปเป็นอาจารย์สอนอภิธรรมและวิปัสสนากรรมฐานที่จังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้ ได้สร้างโรงเรียนอภิธรรมวิทยากรขึ้น ณ สำนักสงฆ์ศรัทธาประชาธรรม อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต เมื่อสร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้กราบทูลเชิญ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จไปทรงประกอบพิธีเปิดป้ายโรงเรียนอภิธรรมวิทยากร ปัจจุบันคือ วัดนาคาราม

แรกเริ่มเดิมที ได้นำเด็กเกรมาฝึกอบรมปฏิบัติธรรม แต่ทำไ้ระยะหนึ่งเด็กก็เริ่มหดหายไปบ้าง จึงเปลี่ยนความคิดว่า ถ้านำเด็กเหล่านั้นมาบรรพชาเป็นสามเณร หรือใส่เครื่องแบบสีเหลือง น่าจะป้องกันการหลบหนีได้ ดังนั้นจึงได้ปรึกษาและขออนุญาตผู้ปกครองเด็ก ซึ่งได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองเป็นอย่างดี ขณะเดียวกันก็ได้รับความร่วมมือจากข้าราชการครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายมงคล ตันอธิคม ศึกษาธิการอำเภอมืองภูเก็ต ในขณะนั้น รวมทั้ง ดร.ไมตรี บุญสูง ก็ให้การสนับสนุนด้วย ครั้นนั้นตั้งใจว่า จะหาให้ครบ ๔๕ รูป ตามอายุพรรษาที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ แต่หาได้กว่า ๔๐ รูปเท่านั้น โดยจัดให้มีการบวชในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ รวมเป็นระยะเวลา ๔๕ วัน

การบวชครั้งแรก ได้นิมนต์ สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น ปุณณสิริมหาเถร) หรือ สมเด็จพระเจ้า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นพระอุปัชฌาย์ ภายหลังจากบรรพชาแล้ว ก็จัดสามเณรออกเป็น ๖ กลุ่ม ตามสีของธงฉัพพรรณรังสี ซึ่งมี ๖ สี โดยจะนำเด็กที่มีนิสัยเกรมาอยู่กลุ่มเดียวกัน และใช้หัวหน้ากลุ่มดูแลกันเอง โดยมีพระพี่เลี้ยง ครู รวมทั้งผู้ปกครอง ร่วมดูแลอีกชั้นหนึ่ง ส่วนที่พัก ให้กางกลดเป็นกลุ่ม ๆ คล้ายกับการเข้าค่ายลูกเสือ

กิจวัตรประจำวันนั้น เริ่มจากออกบิณฑบาตในตอนเช้า สวดมนต์ วิปัสสนากรรมฐาน ทั้งนี้จะให้อยู่สำนักเพียง ๓ วันเท่านั้น หลังจากนั้นก็ออกเดินธุดงค์ไปพักตามวัด ตามป่าช้า ตามโรงเรียนต่าง ๆ รวมทั้งบริเวณใกล้เคียง เมื่อไปถึงที่ใดก็จะพัฒนาสถานที่นั้น ๆ โดยเฉพาะเรื่องความสะอาด ในที่สุดก็ได้ชื่อว่า สามเณรพัฒนา

กิจกรรมการฝึกกลดนอนกลางป่าช้าของสามเณรพัฒนา สามารถสยบความเกรของเด็กได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะป่าช้าที่ขึ้นชื่อว่า ผิดู สามเณรจะตั้งใจสวดมนต์เป็นอย่างยิ่ง ขณะเดียวกัน ก็จะไปสามเณรไปทัศนาวัดต่าง ๆ ที่สำคัญในกรุงเทพมหานคร

กิจกรรมสุดท้ายก่อนสึก คือ การไปกราบทานพุทธทาส ที่สวนโมกข์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สร้างความประทับใจให้สามเณรได้เป็นอย่างดี เมื่อสึกไปแล้ว สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กได้เกือบทั้งหมด จากที่มีนิสัยเกร ก็สุภาพ อ่อนน้อม เป็นเยาวชนที่ดีขึ้น

ในปีถัดมา จำนวนเด็กที่มาบวชในโครงการบวชสามเณรพัฒนาเพิ่มขึ้นประมาณ ๗๐-๘๐ คน จากนั้นโครงการก็ดำเนินต่ออีก ๒ ปี ภายหลังไม่ได้รับการสานต่อ เพราะพระพิมลธรรม (ชอบ อนุจาริมหาเถร) ซึ่งเป็นประธานกรรมการฝ่ายสงฆ์ จัดสร้างวัดไทยในสหรัฐอเมริกา ได้พิจารณาจัดส่งพระภิกษุไปปฏิบัติศาสนกิจ และสร้างวัดไทยขึ้น จึงคัดเลือกหลวงตาโสภินเป็นหัวหน้าคณะ พร้อมด้วยพระสงฆ์อีก ๔ รูป ซึ่งน่าจะได้อานิสงส์จากความสำเร็จของโครงการบวชสามเณรพัฒนา ไปดำเนินการสร้างวัดไทย และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งเป็นวัดไทยแห่งแรกในสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโครงการบวชสามเณรพัฒนาไม่ได้รับการสานต่อที่จังหวัดภูเก็ต แต่กลับมาได้รับการสานต่อที่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี โดยพระเทพกิตติปัญญาคุณ หรือ กิตติวุฒ โฒ ภิกษุ สำนักจิตตภาวันวิทยาลัย นำโครงการดังกล่าวมาดำเนินการ และอีกประมาณ ๓ - ๔ ปี ก็เกิดโครงการบวชชาวเขา โดยวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร เพื่อดึงชาวเขามานับถือพุทธศาสนา ก่อนที่กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ จะนำมาเป็นโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน

จนเป็นแบบอย่างให้วัดหรือสำนักต่าง ๆ มีการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นประเพณีสืบมาจนทุกวันนี้^{๒๙}

หลวงตาโสภิน โสปาโกโพธิ กล่าวถึงการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนไว้อย่างน่าสนใจว่า “การบวชเณรฤดูร้อนส่วนใหญ่วัดทำได้ดี แต่ก็มีวัดจำนวนไม่น้อยจัดโครงการตามแฟชั่นสมัยนิยม บวชเพื่อเอาใบประมาณ บวชเพื่อเอาทุน บวชเพื่อเอาผลงาน มากกว่าที่จะบวชเพื่อจะอบรมและสร้างเด็กให้มีคุณภาพ ซึ่งอาจจะพูดได้ว่า บวชเอาปริมาณ มากกว่าบวชเพื่อเน้นคุณภาพ โดยเฉพาะโครงการบวช ๗ - ๑๐ วัน เด็กเกือบจะไม่ได้อะไรเลย ถ้าจะให้ดีควรจัดโครงการอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า ๓๐ วัน ถึงจะขึ้นชื่อว่า ได้เรียนรู้พุทธศาสนาและศีลธรรมครบรอบด้าน”

เนื่องจากการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้กำเนิดขึ้นมาหลายสิบปี จนถึงปัจจุบันนี้ กิจกรรมดังกล่าวได้ขยายไปทั่วประเทศ วัดแต่ละแห่งได้มีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยมีเป้าประสงค์และแนวทางดำเนินงานที่แตกต่างกันบ้าง ตามบริบทของสังคมนั้น ๆ

๒.๕.๔ ลักษณะกิจกรรมและรายวิชาตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

กิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ประกอบด้วยหลักสูตรศาสนศึกษาสำหรับผู้บวชระยะสั้น (๓๐ วัน) เป็นหลักสูตรที่คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์เรียบเรียงขึ้น ประกอบด้วยวิชาธรรมวินัย พุทธประวัติ เทศนา ศาสนพิธี และภาวนา ซึ่งจะมีจุดประสงค์เฉพาะวิชา ระยะเวลาศึกษากำหนดไว้ ๓๐ วัน โดยเน้นการนำหลักธรรมมาใช้ปฏิบัติในชีวิตจริง ในการจัดการอบรมทางวัดจะจัดให้สามเณรและศีลจาริณีได้รับความรู้เรื่องอื่น ๆ ตามความเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมของวัด เอกสารหนังสือคู่มือที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ได้แก่ คู่มือทำวัตรเช้า-เย็น ฉบับของกรมการศาสนา ใช้ได้ทั้งพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เป็นหนังสือสวดมนต์แปล ส่วนงานแปลจะไม่ตรงกับหนังสือสวดมนต์ฉบับอื่น ดังนั้นการสวดมนต์อาจจะสวดแบบแปลหรือไม่แปลก็ได้ พระอาจารย์ผู้สอนจะอธิบายความหมายของคำแปล เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเพิ่มเติม นอกจากนี้ในหนังสือคู่มือทำวัตรเช้า-เย็น ยังมีวิธีบรรพชาอุปสมบท คำขานนาคที่ผู้บวชต้องท่องจำ พิธีบวชศีลจาริณี และบทสวดมนต์อื่น ๆ ที่ผู้บวชใหม่ต้องศึกษาและต้องใช้ปฏิบัติในกิจวัตรประจำวัน ตลอดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๓๐ วัน เนื้อหาในคู่มือเกี่ยวกับธรรม ๔๘ คาบ วินัย ๑๒ คาบ พุทธประวัติ ๑๖ คาบ เทศนา ๘ คาบ ศาสนพิธี ๘ คาบ ภาวนา ๘ คาบ รวมเป็น ๑๐๐ คาบการเรียนรู้ ซึ่ง ๑ คาบเท่ากับระยะเวลาการเรียนรู้ ๕๐ นาที การเรียนในแต่ละวันจะเป็นลักษณะเรียนหลายวิชาสลับกันไป เช่น เรียน ธรรมเทศนา ประวัติพระพุทธศาสนา ภาวนาอย่างละ ๒ คาบในหนึ่งวันเป็นต้น^{๓๐}

^{๒๙} คณะกรรมการอำนวยการ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.krupra.net/main.php?url=news_view&id=๓๕๗ [๑๕ ก.พ. ๕๗].

^{๓๐} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงาน โครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณรและบวชศีลจาริณีภาคฤดูร้อน, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓ - ๔๗.

๒.๕.๔.๑ วิชาธรรม

วิชาธรรม มีจุดประสงค์เฉพาะวิชา ดังนี้

๑. ให้รู้จักเข้าใจความหมาย คุณค่า ความสำคัญ และเกิดความเลื่อมใส มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างมั่นคงในพระรัตนตรัย

๒. ให้มองเห็นความเป็นเหตุเป็นผล และความเป็นระบบแห่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับธรรมชาติของธรรมชาติ และมองเห็นภาพรวมของพระพุทธศาสนา

๓. ให้รู้ตระหนักถึงความจำเป็น เกิดจิตสำนึกที่จะพัฒนาตนและพัฒนาสังคมตามแนวทางแห่งหลักธรรม

๔. ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา พอที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ เป็นพื้นฐานของการศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๕. ให้มีทักษะในการคิดและปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักธรรม เพื่อให้เป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมแล้วอย่างประณีต เป็นศาสนทายาทที่ดี เป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของพระศาสนาและสังคม

เนื้อหาวิชาธรรม ส่วนที่ ๑ คือ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักการทั่วไปของพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดเกี่ยวกับหลักทั่วไปของพระพุทธศาสนาตามนัยแห่งพุทธพจน์ในพระธรรมบทคาถาว่า พหุเวสรณณินติฯ^{๓๑} เน้นการเชื่อมโยงจากศรัทธาในพระรัตนตรัยและการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ สู่การปฏิบัติด้วยปัญญาตามหลักอริยสัจ ๔

หัวใจของพระพุทธศาสนาตามนัยแห่งพระโอวาทปาติโมกข์ คาถาสัพพปาปัสสอภรณ์ฯ^{๓๒} ในฐานะเป็นบทสรุปแห่งหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา สัทธิธรรม ๓ คือปริยัติปฏิบัติ ปฏิเวธและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ธรรมทั้ง ๓ พระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์ประกอบด้วย ความหมายและความสำคัญของพระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์ พุทธคุณ ๒ อันประกอบด้วย อตฺตหิต สมบัติ และปรหิตสมบัติ พุทธคุณ ๓ อันประกอบด้วย ปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ กรุณาคุณ พุทธจริยา ๓ อันประกอบด้วย โลกัตถจริยา ญาตัตถจริยา พุทธัตถจริยา ความเข้าใจเกี่ยวกับอริยสัจ ๔ ประกอบด้วยเนื้อหา คือ ความหมายของอริยสัจ ๔ แต่ละข้อ อริยสัจในฐานะหลักการแก้ปัญหาตามแนวทางของเหตุและผล ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างอริยสัจ ๔ และเหตุผลในการเรียงลำดับเช่นนั้น กิจในอริยสัจ ๔

ส่วนที่สอง จะเกี่ยวข้องกับหลักธรรมที่ควรทราบเพิ่มเติม โดยเน้นความเข้าใจในความหมาย คุณค่า และการนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง เนื้อหาส่วนนี้ประกอบด้วย ธรรมที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของคนดี ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ธรรมอันทำให้งาม ๒ สัปปุริสธรรม ๗ ธรรมเพื่อสร้างสันติสุขในสังคม ได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก บุคคลหาได้ยาก ๒ และ พรหมวิหาร ๔ สภาวธรรมฝ่ายอกุศล-กุศลบางหมวดที่ควรทราบ ได้แก่ อกุศลมูล ๓ และกุศลมูล ๓ ทุจจิต ๓ และสุจจิต ๓ อกุศลกรรมมถ ๑๐ และกุศลกรรมมถ ๑๐ ธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้เจริญอกงาม ได้แก่ วุฑฒิ ๔ จักร ๔ อิทธิบาท ๔ ธรรมเพื่อปิดกั้นโทษภัยและความเสื่อมเสีย ได้แก่ อคติ ๔

^{๓๑} พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๔/๔๐

^{๓๒} พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๔/๓๙

อนันตริยกรรม ๕ ธรรมเพื่อเป็นหลักประกันชีวิตที่ดีงามและมีความเป็นอิสระได้แก่ อริยทรัพย์ ๗ โลกธรรม ๘ ธรรมเพื่อความรู้เข้าใจและถือเอาประโยชน์ได้อย่างถูกต้องจากพระศาสนา ได้แก่ ลักษณะตัตสันธรรมวินัย ๘ ธัมมัสสวนานิสงส์ ๕

ส่วนที่สามศึกษาโอวาทานุศาสนี (แนวทางความประพฤติและความรับผิดชอบของพระภิกษุสามเณร) ซึ่งมีสาระเกี่ยวกับ คำศัพท์ที่ใช้เรียกพระภิกษุสามเณร สมณะบรรพชิต พระสงฆ์ และความแตกต่างระหว่างคำว่าภิกษุกับสงฆ์ ภิกษุสงฆ์กับอริยสงฆ์คำอื่น ๆ เช่นมุนี ความหมายของการบวช

หน้าที่ของภิกษุสามเณรต่อตนเอง-พระศาสนา-สังคม ประกอบด้วยเนื้อหา ปาริสุทธิศีล ๔ อันตรายของพระภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ๔ หลักทั่วไปในการปฏิบัติต่อประชาชน ได้แก่ การสร้างปสาทะ ความเป็นผู้ไม่มีภัย การให้ธรรมทาน ความเป็นผู้นำทางจิตและทางสติปัญญา

ส่วนที่สี่ศึกษา คิหิปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามและร่วมสร้างสรรค์สังคมที่มีสันติสุข) เนื้อหาส่วนนี้ได้แก่ หลักธรรมพื้นฐานสำหรับสาธุชน ศีล ๕ ขรราวาสธรรม ๔ อุบายมุข ๔, ๖ ทิศ ๖ หลักธรรมเพื่อพื้นฐานในการทำหน้าที่ของคฤหัสถ์ ได้แก่ ประโยชน์เกิดแต่การถือโอภกทรัพย์ (โอภกาทิยะ ๔) หลักธรรมเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตและสังคม ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ สุขของคฤหัสถ์ ๔ สังคหวัตถุ ๔ ตระกูลอันมั่งคั่งจะตั้งอยู่ยาวนานเพราะสถาน ๔ และกุลจิรัฏฐิติธรรม ๔ หลักธรรมเพื่อความเจริญมั่นคงและสงบสุขของบ้านเมือง (ธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์และผู้ปกครองบ้านเมือง) ได้แก่ อธิปไตย ๓ ทศพิธราชธรรม ๑๐ หลักธรรมสำหรับอุบาสก อุบาสิกา ได้แก่ มิจฉาวณิชา หรือ อกรณียวณิชา ๕ และ สมบัติของอุบาสก ๕

๒.๕.๔.๒ วิชา วินัย

วิชา วินัย มีจุดประสงค์เฉพาะวิชา ดังนี้

๑. ให้รู้พระวินัยชั้นพื้นฐานพอที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องและรักษาได้ในฐานะเป็นพระภิกษุสามเณรที่ดี

๒. ให้มีความสำนึกตระหนักในสัญญาที่จะระมัดระวัง สำรวมตนในพระวินัย ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของประชาชน และมีศีลจารวัตรที่จะส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงามแห่งสงฆ์ทำตนให้เป็นสังฆโสภณ

๓. ให้มีจิตสำนึกในความมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อกิจส่วนร่วมและประโยชน์สุขแห่งสงฆ์ เคารพสงฆ์ ตระหนักในบทบาทของตนในการร่วมเสริมสร้างความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา

๔. ให้มีความรู้ในหลักแห่งพระวินัย พอเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

สำหรับวิชา วินัย สามเณรจะได้ศึกษาพุทธบัญญัติว่าด้วยระเบียบแบบแผนของสงฆ์ ทั้งส่วนอาทิพรหมจรรย์และอภิสมาจาร ดังนี้ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระวินัย ได้แก่ ความหมายของวินัยและคำที่เกี่ยวข้อง คือ ศีลวัตร สิกขาบท อาทิพรหมจรรย์ และอภิสมาจาร วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย อาณิสสพระวินัย

สิกขาบทในปาติโมกข์ (ศีล ๒๒๗) เพียงให้รู้ข้อที่จะปฏิบัติอันได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสสัคคียปาจิตติย ๓๐ ปาจิตติย ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสาขียวัตร ๗๕ อธิกรณ์สมณะ ๗

ข้อปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับอธิสมาจาร เพียงให้เข้าใจความมุ่งหมายและรู้จักปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ได้แก่ ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับร่างกาย (กายบริหาร) การจำพรรษาการลงอุโบสถปวารณาและกฐินสุดท้ายของบวชนัยคือ วัตรที่พึงทราบ ได้แก่ อุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร และ อโคจร

๒.๕.๔.๓ วิชา พุทธประวัติ

วิชา พุทธประวัติ มีจุดประสงค์เฉพาะวิชา ดังนี้

๑. ให้เกิดความซาบซึ้งในพุทธกิจและพุทธจริยวัตรเสริมศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยให้หนักแน่นมั่นคง

๒. ให้รู้เข้าใจ สำนึกตระหนักในบทบาทและคุณูปการของพระพุทธศาสนาต่อการแก้ไขปรับปรุงสร้างสรรค์พัฒนาวัฒนธรรมของสังคมและอารยธรรมของมนุษยชาติ บังเกิดความมั่นใจในคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนา มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันทำนุบำรุงให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้นไป

๓. ให้รู้เข้าใจ และรู้จักวิเคราะห์เหตุปัจจัยแห่งความเจริญและเหตุแห่งความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในอดีต เพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นบทเรียนในการที่จะทำหน้าที่รับผิดชอบสร้างสรรค์ความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบไป

๔. ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติพระพุทธเจ้าประวัติ ของพระอริยสาวกและบุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนา ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาพอเป็นพื้นฐานของการศึกษาค้นคว้ากว้างขวางให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

ในการศึกษาวิชาพุทธประวัติ สามเณรจะได้ศึกษาถึงพระประวัติของพระพุทธเจ้าและความเป็นมาของพระพุทธศาสนาเท่าที่ชาวพุทธทั่วไปควรทราบเนื้อหาโดยสังเขปดังนี้

พุทธประวัติ ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมแห่งชีวิตจิตใจและสังคมในชมพูทวีป ภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ชาติภูมิ ลำดับพระวงศ์ การประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ พระประวัติวัยเยาว์ พระนิสสัย การศึกษา และชีวิตตามวิถีแห่งกามสุขัลลิกานุโยค การออกผนวช การบำเพ็ญเพียรทุกกรกิริยาตามวิถีแห่งอัสตติกถมนานุโยค ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก การประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ วัดเวฬุวันและวัดเชตะวัน การตั้งภิกษุณีสงฆ์ สาวก ประวัติจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติของพระสาวก ที่เป็นกำลังสำคัญในการประกาศ พระศาสนา ได้แก่ พระสารบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระอุบาลี พระอานนท์ พระมหาปชาบดี โคตรมี อนาถบิณฑิกเศรษฐี วิสาขามหาอุบาลิกา

จากนั้นสามเณรจะได้ศึกษาความเป็นมาของพระพุทธศาสนาอย่างกระชับ ประกอบด้วย ประวัติการสังคายนา โดยสัมพันธ์กับการถือธรรมวินัยเป็นศาสนา ประวัติพระพุทธศาสนา ตั้งแต่หลังปรินิพพาน การเข้าสู่ประเทศไทย ส่วนถัดมา คือ พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ ประเด็นสาระสำคัญ ได้แก่ พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย พระพุทธศาสนา คือ รากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คนไทย พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย

ในวิชาพุทธประวัติ ยังได้มีการสอนเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ในอดีต การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน สมณศักดิ์ และสมเด็จพระสังฆราช ความหมายของสมณศักดิ์ จุดมุ่งหมายของการแต่งตั้งสมณศักดิ์ การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช การศึกษาของคณะสงฆ์ ประวัติการศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนา การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษา

สถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบันก็จัดอยู่ในส่วนการศึกษาพุทธประวัติด้วยเช่นกัน เนื้อหาส่วนนี้ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน สาเหตุและแนวโน้มในการรักษาพระพุทธศาสนา การวิเคราะห์ความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา การวิเคราะห์สถานการณ์พระพุทธศาสนาในอนาคต และแนวโน้มที่ควรจะเป็น ความรู้เรื่องพระไตรปิฎกความหมายของพระไตรปิฎก การแบ่งหมวดหมู่ของพระไตรปิฎก การสังคายนาพระไตรปิฎก และอานิสงส์การเรียนรู้พระไตรปิฎก

๒.๕.๔.๔ วิชา เทศนา

วิชา เทศนา มีจุดประสงค์เฉพาะวิชา ดังนี้

๑. ให้มีทักษะในการคิดและการสื่อสาร สามารถแสดงออกซึ่งความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนาอย่างได้ผล

๒. ให้มีประสบการณ์ และสร้างเสริมความชำนาญชัดเจนในการถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนาและในการเผยแพร่ธรรม

๓. ให้ได้ความรู้ความเข้าใจด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนากว้างขวางลึกซึ้งและชัดเจนยิ่งขึ้น จากการฝึกคิดไตร่ตรองค้นคว้าและแยกแยะขยายความในการพยายามเขียน ถ่ายทอดแสดงออกแก่ผู้อื่น

๔. ให้สามารถบรรยายอธิบายขยายความหรือชี้แจงประเด็นปัญหาที่ยากหรือลึกซึ้งให้เข้าใจง่าย ชัดเจน อย่างเป็นเหตุเป็นผลและน่าสนใจ และสามารถนำเสนอหลักธรรมโดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัญหาและสภาพแวดล้อมตามยุคสมัย ด้วยความรู้เท่าทันต่อปัจจัยรอบด้านที่เกี่ยวข้อง ในวิชาเทศนา สามเณรจะได้เรียนรู้วิธีอ่านและเขียนภาษามคร เรียนรู้โดยทรงจำพุทธศาสนสุภาษิต ฝึกเขียนพูดอธิบายขยายความตามที่กำหนด ศึกษาพุทธศาสนสุภาษิต เรียนรู้โดยทรงจำพุทธศาสนสุภาษิต ๑๐ บทดังต่อไปนี้

๑. อตตาทิ อตตโน นาโถ. (ขุ.ธ.๒๕/๒๒/๓๖) ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

๒. วิริเยน ทุกขมจเจติ. (ขุ.สุ.๒๕/๓๑๑/๓๖๑) คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร

๓. อธฺรํายํ นยุญชติ. (ขุ.ชา.๒๗/๑๘๑๙/๓๕๕) บัณฑิตไม่ทำสิ่งมิใช่ธรรมา

๔. จิตฺตํ หนตํ สุขาวหิ. (ขุ.ธ.๒๕/๑๓/๑๙) จิตที่ฝึกแล้วนำสุขมาให้

๕. สุขาสงฆสฺส สามคฺคี. (ขุ.อิติ.๒๕/๑๙๗/๒๓๘) ความพร้อมเพรียงของหมู่ ทำให้เกิดสุข

๖. กลฺยาณการิ กลฺยาณํ ปาปการิ จ ปาปกํ. (ส.ส.๑๕/๙๐๓/๓๓๓) ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๗. อปฺปมาโท อมตํ ปทํ. (ขุ.ธ.๒๕/๑๒/๒๘) ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย

๘. สุตสุตฺตํ ลภเต ปณฺณอปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ. (ส.ส.๑๕/๘๔๕/๓๑๖) ผู้ไม่ประมาณพินิจพิจารณาตั้งใจฟัง ย่อมได้ปัญญา

๙. ฌมฺมจารีสุขํ เสติ. (ขุ.เถร.๒๖/๓๕๙/๓๓๕) ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข

๑๐. อโมฆํ ทิวสํ กยิรา. (ขุ.เถร.๒๖/๓๕๙/๓๓๕) เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า

สามเณรจะต้องศึกษาพุทธศาสนาสุภาสิตเพิ่มเติมอีก ๑๐ บท ดังต่อไปนี้

๑. อกตํ ทุกกญฺํ เสยฺยํ. (ส.ส.๑๕/๒๓๙/๖๘ขุ.ธ.๒๕/๙๑/๕๖) ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า

๒. นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ. (ขุ.ธ.๒๕/๒๕/๔๒) ไม่มีความสุขที่ยิ่งกว่าความสงบ

๓. สีลํ โลเก อนุตฺตรํ. (ข.ชา.๒๗/๘๖/๒๘) ศีลเป็นเยี่ยมในโลก

๔. ยํเวรํ อุปนยฺหนติ เตสุปสมฺมติ. (นัย.ขุ.ธ.๒๕/๑๑/๑๕) เหว่อมระงับด้วยการไม่จองเวร

๕. ปณฺณารานํ รตนํ. (ส.ส.๑๕/๑๖๑/๕๐) ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน

๖. สุตสุตฺตํ วชฺชมนฺณเสสํ อตฺตโน ปน ทฺพทสํ. (ขุ.ธ.๒๕/๒๙/๕๘) ความผิดของผู้อื่นเห็นง่ายแต่ของตนเห็นยาก

๗. สุขา สหฺธาปติฏฺฐตา. (ขุ.ธ.๒๕/๓๓/๕๙) ศรัทธาตั้งมั่นแล้วนำสุขมาให้

๘. ทฺวักโข พาลេหิ สงฺคโม. (ขุ.ชา.นวก.๒๗/๑๒๙๑/๒๖๕) สมาคมกับคนพาลนำทุกข์มาให้

๙. นมียฺยมานสฺส ภาวนติ ตาณา. (ม.ม.๑๓/๔๕๑/๔๑๒ขุ.เถร.๒๖/๓๘๘/๓๗๘) เมื่อถึงเวลาตายไม่มีใครช่วยได้

๑๐. สจฺจํ เว อมตา วาจา. (ส.ส.๑๕/๘๔๖ขุ.ส.๒๕/๓๑๑/๓๖๑) คำสัตย์แท้เป็นวาจาไม่ตาย

๒.๕.๔.๕ วิชา ศาสนพิธี

วิชา ศาสนพิธี มีจุดประสงค์เฉพาะรายวิชาดังนี้

๑. ให้รู้เข้าใจและสามารถปฏิบัติศาสนพิธีที่เป็นประเพณีนิยมทั่วไป วัฒนธรรมของชาวพุทธไทยได้อย่างถูกต้องเรียบร้อยงดงาม

๒. ให้รู้เข้าใจความหมายและความมุ่งหมายของศาสนพิธี และปฏิบัติศาสนพิธีด้วยความสำนึกตระหนักที่จะให้ผลตามความมุ่งหมาย

๓. ให้รู้เข้าใจและปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญ เทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีไทยได้อย่างถูกต้อง

๔. ให้รู้จักปฏิบัติตนในฐานะเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมสืบทอดวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

วิชาศาสนาพิธี สามเณรจะได้ศึกษาประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ควรรู้ พร้อมทั้งเรียนรู้และฝึกปฏิบัติศาสนพิธีเฉพาะส่วนที่ใช้กันเป็นสามัญ พอให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องและช่วยจัดเตรียมได้ ส่วนแรกที่สามเณรจะได้เรียนคือ ความหมายและความมุ่งหมายของศาสนาพิธี ประกอบด้วยความหมายของศาสนาพิธี (กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีวิธีการเป็นแบบแผน เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงพร้อมใจ และน้อมนำความรู้สึกรักศรัทธาหรือเห็นความสำคัญที่จะต้องตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจัง) ความมุ่งหมายที่พึงทราบ ได้แก่ เพื่อเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัยเป็นเบื้องต้นแห่งศีล เพื่อ

เป็นเครื่องเตรียมจิตให้ตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมที่จะทำต่อไป เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกันของหมู่คณะหรือที่ประชุม เพื่อความเรียบร้อยงดงามเป็นที่ตั้งแห่งปสาทะ ทำให้เกิดปิติปราโมทย์และความชื่นชมประทับใจ เพื่อเป็นส่วนประกอบช่วยเสริมการเผยแผ่ธรรมเพื่อเป็นเครื่องนำเข้าสู่การปฏิบัติที่สูงขึ้นไปในการบำเพ็ญทานศีลภาวนา

ส่วนที่สอง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาสนพิธี สามเณรจะได้ทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ ๓ ความหมายและความแตกต่างของศาสนพิธีที่นิยม จำแนกเป็น กุศลพิธี บุญพิธี ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล ทานพิธีและภิกษุณยพิธี

ส่วนที่สาม การปฏิบัติตนในฐานะอุบาสก เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการกราบ การไหว้ การบูชาพระ การประเคน การกรวดน้ำ การอาราธนาศีล ๕ การอาราธนาพระปริตร การอาราธนาธรรม การตักบาตร การถวายสังฆทาน การถวายผ้าป่าและกฐิน การจัดสถานที่บำเพ็ญกุศล การนิมนต์ ใบปวารณา

ส่วนที่สี่ ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับวันสำคัญและเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทางวัฒนธรรม ประเพณีของชาวพุทธไทย โดยเน้นการปฏิบัติด้วยความรู้เข้าใจ ความหมาย ความมุ่งหมายและทำให้เกิดคุณค่าที่แท้จริงทางจิตใจและทางวัฒนธรรม

วันและเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐมีบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เทศกาลกฐิน วันสำคัญทางวัฒนธรรมของชาวพุทธไทย ได้แก่ วันสงกรานต์ วันสารท วันลอยกระทง

๒.๕.๔.๖ วิชา ภาวนา

วิชา ภาวนา มีจุดประสงค์เฉพาะรายวิชา ดังนี้

๑. ให้รู้เข้าใจหลักการทั่วไปและหลักปฏิบัติเบื้องต้นแห่งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา พร้อมทั้งความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถแยกให้เห็นความแตกต่างหลากหลาย

๒. ให้รู้จักแยกได้ระหว่างหลักการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิธีการ และรูปแบบการปฏิบัติที่อาจแตกต่างหลากหลาย

๓. ให้ฝึกปฏิบัติให้มาก ทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียนจนเกิดความคุ้นชินเป็นปกตินิสัย และได้รับผลอย่างน้อยเกิดความรู้สึกสงบโปร่งเบา และพอใจเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๔. ให้เห็นความสัมพันธ์อย่างอิงอาศัยและเสริมกัน ระหว่างปริยัติกับปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่ผลที่มุ่งหมายคือปฏิเวธ

๕. ให้รู้จักนำความรู้ในหลักการและวิธีปฏิบัติแห่งการเจริญภาวนาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สามเณรจะได้ศึกษาหลักการและหลักปฏิบัติเบื้องต้นแห่งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ฝึกปฏิบัติพอสมควรที่จะให้เห็นคุณค่าและได้รับประโยชน์สุขพอเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามในการปฏิบัติธรรม สาระสำคัญเกี่ยวข้องกับความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับความหมายและสาระสำคัญของภาวนา ได้แก่ การจำแนกความหมายและความแตกต่างระหว่างภาวนา ๒ คือ สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ความหมายของกรรมฐานพร้อมทั้งนัยที่แตกต่างและที่ใช้แทนกันได้กับคำ

ว่าภาวนา คือ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ความหมายและความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ธรรมสำคัญในการเจริญภาวนา โดยเฉพาะสมาธิสติสัมปชัญญะและปัญญา

บุพภาคแห่งการปฏิบัติและรูปแบบที่เกื้อกูลต่อการเจริญภาวนา ครอบคลุมถึง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกรรมฐาน ๔๐ เพียงแค่พอให้รู้ว่ามีข้อปฏิบัติหลากหลาย ที่จะเลือกได้ให้เหมาะกับจริตในการบำเพ็ญสมถภาวนา บุพภาคแห่งการปฏิบัติเริ่มแต่การแสวงหากัลยาณมิตรจนถึงพิธีสมาทานกรรมฐานการนั่งสมาธิหรือการนั่งคู้บัลลังก์ การจงกรม เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ พอเป็นแนวทางในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ได้แก่ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

นอกจากนั้นยังมีเรื่องการนำความรู้ในหลักการและประสบการณ์จากการเจริญสมาธิและเจริญสติสัมปชัญญะไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

๒.๖ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวัง ความคาดหวังเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้คนเกิดจินตภาพในอนาคตหรือสิ่งตอบแทน เช่น ถ้าทำงานขยันมากขึ้นก็จะได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นหรือสิ่งตอบแทนมากขึ้น มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

เปรมวดี ทองสุโชติ^{๓๓} ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อสถาบันรับเลี้ยงเด็กกลางวันของสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคาดหวังไม่แตกต่างกัน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย บริษัทเอกชน รับจ้าง ซึ่งเป็นอาชีพที่มียังมีฐานะยากจน ซึ่งผู้ปกครองจำเป็นต้องไปทำมาหากิน ไม่มีเวลาที่จะดูแลเอาใจใส่อบรมสั่งสอน อาชีพของบุคคลก็เป็นสิ่งหนึ่งที่กำหนดแนวคิด เจตคติรวมทั้งการปฏิบัติของบุคคล

ฐณิชา นพคุณขจร^{๓๔} ได้ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านสุไหงโกกลก จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองมีความคาดหวังต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับสูง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่าผู้ปกครองนักเรียนมีความคาดหวังในระดับสูง

^{๓๓}เปรมวดี ทองสุโชติ, “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อสถานที่รับเลี้ยงเด็กกลางวันของศูนย์บริการสาธารณสุข”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๓๔}ฐณิชา นพคุณขจร, “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านสุไหงโกกลก”, ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

ชำนาญ แซ่ตั้ง^{๓๕} ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนของโรงเรียนเมืองปราณี ผลการวิจัยพบว่า สภาพจริงในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้ปกครอง จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๓ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .๓๗๔๑ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง และความคาดหวังโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ๔.๖๙ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .๒๘๔๗ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับมากที่สุด

ธนวิษ ภูเกล้าวัน^{๓๖} ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาในด้านบุคลากร ด้านสัมพันธภาพของบุคคล ด้านการบริหารการเรียนการสอนและด้านการประกันคุณภาพ คาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านงบประมาณกับด้านอาคารสถานที่ คาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง

รัตนา สุขะมินทร์^{๓๗} ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังและการรับรู้ที่มีผลต่อความพึงพอใจในบริการลำนช้างรีสอร์ท ของนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน สถานภาพสมรส ถิ่นกำเนิด ถิ่นที่อยู่อาศัย กลุ่มประเทศที่เดินทางไป โดยส่วนใหญ่ งบประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทางแต่ละครั้ง และวัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ความคาดหวังปัจจัยส่วนบุคคลทางด้านอาชีพ รายได้ และงบประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทางแต่ละครั้งที่แตกต่างกัน มีผลต่อความคาดหวังในคุณภาพการบริหารที่จะได้รับแตกต่างกัน ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ส่วนใหญ่ด้านการรับรู้ นั้น ระดับการศึกษา อาชีพ กลุ่มประเทศที่เดินทางไปโดยส่วนใหญ่ งบประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทางแต่ละครั้ง และวัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีผลต่อการรับรู้คุณภาพในการบริการที่ได้รับแตกต่างกันระดับนัยสำคัญทางสถิติที่.๐๕

สมหมาย ปราบสุธา^{๓๘} ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนดำนมะขามเตี้ยวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนดำนมะขามเตี้ยวิทยาคม จำแนก

^{๓๕}ชำนาญ แซ่ตั้ง, “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเมืองปราณบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๓๖}ธนวิษ ภูเกล้าวัน, “ความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๓๗}รัตนา สุขะมินทร์, “ความคาดหวังและการรับรู้ที่มีผลต่อความพึงพอใจในบริการลำนช้างรีสอร์ทของนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป”, **สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๓๘}สมหมาย ปราบสุธา, “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนดำนมะขามเตี้ยวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

ตามเพศ ระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ผู้ปกครองที่มีรายได้ต่างกันมีความคาดหวังต่อคุณภาพผู้เรียนต่างกัน

ฤทัยรัตน์ โสมนัส^{๓๙} ได้ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านทุ่งหลุก อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ระดับความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียน ๕ ด้าน อยู่ในระดับคาดหวังมากที่สุดทุกด้าน มีข้อเสนอแนะคือ ควรสอดแทรกการพัฒนาจริยธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน ครูและผู้ปกครองมีการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอ จัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมด้านต่าง ๆ ครูและผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดี

พระมหาไชยา ชยสิทธิ^{๔๐} (เสนแสนยา) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ครูมีความหวังต่อพระภิกษุสูงมาก โดยต้องการให้พระภิกษุใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย ไม่เน้นบรรยาย ใช้อุปกรณ์หลากหลาย สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกิจกรรมการสอน

พระปลัดสุวรรณ์ โกวิท^{๔๑} ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการกิจด้านการปกครองและการกิจด้านศาสนศึกษา การกิจด้านการศึกษา สงเคราะห์ การกิจด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม การกิจด้านสาธารณูปการ และการกิจการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

พระเอกชัย พัฒนสิงห์^{๔๒} ได้ศึกษาเรื่อง ความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวัง และเจตคติของชาวพุทธที่มีต่อการบรรพชาอุปสมบทตามประเพณีไทยในพระพุทธศาสนา ในอำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ชาวพุทธในอำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น มีความเชื่อ ความคาดหวัง และเจตคติอยู่ในระดับดี แต่มีค่านิยมอยู่ในระดับไม่ตึงนัก โดยคุณลักษณะของประชากรที่ต่างกันทำให้ประชาชนมีความเชื่อ ค่านิยม นำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนาสังคมให้เหมาะสมต่อไป

^{๓๙} ฤทัยรัตน์ โสมนัส, “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านทุ่งหลุก อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๔๐} พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา), “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๔๑} พระปลัดสุวรรณ์ โกวิท, “การศึกษาความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๔๒} พระเอกชัย พัฒนสิงห์, “ความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวัง และเจตคติของชาวพุทธที่มีต่อการบรรพชาอุปสมบทตามประเพณีไทยในพระพุทธศาสนาในอำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

พระอภิชัย พรทิพย์^{๔๓} ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินผลโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดป่าพุทธกุดสมิง ตำบลหนองหัว อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลลัพธ์ อยู่ในระดับเหมาะสมมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินของเยาวชนกับข้อมูลทั่วไปไม่แตกต่างกัน ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอ ตลอดจนอุปสรรคในการอบรม ภาครัฐควรให้การสนับสนุนมากกว่านี้

จิรเดช อรชุน^{๔๔} ได้ศึกษาเกี่ยวกับเจตคติต่อการบรรพชาอุปสมบทตามประเพณีไทยในพระพุทธศาสนา โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับดี โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยคือ ด้านการศึกษาอบรมพัฒนาตนเอง ด้านการทดแทนพระคุณบิดามารดา ด้านหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน และด้านปัญญา นักเรียนนักศึกษาวัยรุ่นเพศชายที่มีภูมิลำเนานอกเขตเทศบาลนครอุดรธานี มีเจตคติต่อการบรรพชาอุปสมบทตามประเพณีไทยในพระพุทธศาสนา โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับดี โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการทดแทนพระคุณบิดามารดา ด้านการศึกษาอบรมพัฒนาตนเอง ด้านหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน และด้านปัญญา

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ความคาดหวังเป็นความคิดเห็นของบุคคลที่มุ่งหวังหรือคาดการณ์ต่อตนเองให้ถึงเป้าหมายที่ตนปรารถนาหรือต้องการ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ น่าจะมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษา การจัดกิจกรรม ส่งเสริมจริยธรรม และการจัดโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของเยาวชนและนักเรียน ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรมและด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้วย การดำเนินโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนมีกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการตามที่วางแผนไว้ และตรงตามความต้องการของบุตรหลานและผู้ปกครอง สมควรให้มีการจัดโครงการทุกปีเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามของบุตรหลานและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยในพระพุทธศาสนาต่อไป

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น (Variable)

สภาพความเป็นจริงของโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน



ตัวแปรตาม (In-Variable)

ความคิดเห็นของสามเณรที่มีต่อโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
๑) สภาพทั่วไปของโครงการบรรพชาฯ
๒) รูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาฯ
๓) การบริหารโครงการบรรพชาฯ

^{๔๓} พระอภิชัย พรทิพย์, “การประเมินผลโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนวัดป่าพุทธกุดสมิง ตำบลหนองหัว อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ”, การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๔๔} จิรเดช อรชุน, “เจตคติต่อการบรรพชาอุปสมบทตามประเพณีไทยในพระพุทธศาสนาของนักเรียนนักศึกษาวัยรุ่นในเขตเทศบาลนครอุดรธานี”, การศึกษาค้นคว้าอิสระ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และความพึงพอใจของผู้ปกครอง จะได้ศึกษาถึงรูปแบบการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่ได้กล่าวถึงในบทที่สอง โดยวิจัยที่วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และคงเป็นสถานที่ที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงความคิดเห็นของสามเณรต่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ผู้วิจัยได้วางรายละเอียดและขั้นตอนงานวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณถึงคุณภาพ ส่วนที่เป็นการศึกษาเชิงปริมาณจะเกี่ยวข้องกับผลความพึงพอใจที่มีต่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ส่วนที่เป็นถึงคุณภาพจะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าอาวาส วัดโฆษา ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก ซึ่งเป็นวัดที่ประสบความสำเร็จในการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ สามเณรที่เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งแต่วัดได้ริเริ่มโครงการมา ประชากรรวมราวประมาณ ๔๐๐ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ สามเณรที่เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประจำปี ๒๕๕๕ ถึงปี ๒๕๕๗ รวม ๓ ปี จำนวน ๒๐๐ รูป เลือกแบบเจาะจง

วิธีการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยนี้ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ ๙๕ และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน ร้อยละ ๕ หรือกล่าวคือ มีค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

สูตรการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างจาก Taro Yamane เป็นดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ

n	=	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N	=	ขนาดของประชากร
e	=	ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

เมื่อแทนค่าในสูตรของ Taro Yamane แล้วจะได้จำนวนตัวอย่าง ๒๐๐ หน่วย ที่ความเชื่อมั่น ๐.๐๕

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือแรกที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๒. สร้างแบบสอบถามตามกรอบที่กำหนดไว้ในข้อ ๑ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิดให้เลือกตอบ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ ใน ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่
๒. ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
๓. ด้านการบริหารจัดการโครงการ

ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สร้างตามแบบลิงเคิร์ต (Linkert) ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์

๓. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในข้อ ๒ ไปหาคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

๓.๑ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามตัวแปร แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้ว และได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ จำนวน ๓ ท่าน ได้แก่

๑) ดร. วิรัตน์ ภูทองเงิน อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาต่างประเทศ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิพัทธ์ วิเศษใจงาม อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาต่างประเทศ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) รองศาสตราจารย์ บุญรักษ์ ตันต์เจริญรัตน์ อาจารย์ประจำภาควิชาคณิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

เครื่องมือนี้มีค่าดัชนีวัดความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไป

๓.๓. นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐ คน เพื่อวัดความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

๓.๔ นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้งานจริง

เครื่องมือที่สองที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก พระครูฐาวรพัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดโฆษา ตำบลห้วยไร่ อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อดูแนวทางการดำเนินการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่ประสบความสำเร็จ และนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงโครงการของวัดสว่างราษฎร์สามัคคี มีวิสัยทัศน์ดังนี้

๑) ดำเนินการร่างแบบสัมภาษณ์ และหาคำคำถามตามหลักเหตุผลและการลำดับความซับซ้อนของข้อคำถาม

๒) เสนอร่างแบบคำถามการสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ

๓) นำแบบคำถามการสัมภาษณ์มาแก้ไขตามคำแนะนำ

๔) นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

๓.๒.๒.๑ ความเชื่อถือได้ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑) ความเที่ยงตรง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาและตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนจะนำไปสอบถามในการเก็บข้อมูลจริง

๒) ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาและผ่านการปรับปรุงในขั้นแรกแล้ว ไปทดสอบ (Pre-test) จำนวน ๒๐ ชุด กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบว่า คำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการตลอดจนมีความเหมาะสมหรือไม่ จากนั้นจึงนำมาทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีครอนบาค (Cronbach's Alpha) โดยใช้เกณฑ์ยอมรับที่ค่ามากกว่า ๐.๗๐๐

สูตรการหาความเชื่อมั่นของครอนบาค เป็นดังต่อไปนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	คือ	ความเชื่อมั่น
	k	คือ	จำนวนข้อ
	s_i^2	คือ	ค่าความแปรปรวนของคะแนนของข้อสอบแต่ละข้อ
	s_t^2	คือ	ค่าความแปรปรวนของคะแนนของข้อสอบทั้งหมด

หาผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ ๐.๘๑๒ แบบสอบถามนี้จึงมีความเชื่อมั่นสามารถนำไปใช้ได้

๓.๔ เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสอบถามวิเคราะห์เอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองระหว่าง วันที่ ๒ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๓๐ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ การปฏิบัติงาน มีลำดับดังต่อไปนี้

๑. ผู้วิจัยขอออกหนังสือจากรองอธิการบดีแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตพิษณุโลก ถึงวัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านหัวนาเลา ตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๒. ติดต่อประสานงานส่งแบบสอบถามให้พระภิกษุประจำวัด สว่างราษฎร์สามัคคี และให้พระภิกษุและพระพี่เลี้ยงกระจายต่อไปยังสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยผู้วิจัยจัดส่งและเก็บรวบรวมด้วยตนเอง

๓. ในช่วงที่มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ผู้วิจัยจะอยู่ในวัดสว่างราษฎร์สามัคคี เพื่อสังเกตพฤติกรรม บันทึกรูปแบบและลักษณะการบริหาร รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างโครงการ

๔. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๐ ชุด แล้วนำแบบสอบถามกลับเพื่อทำการศึกษาต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์โดยหาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

๑. สถานภาพทั่วไปของประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่และร้อยละ

๒. ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic mean) ฐานนิยม (Mode) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

๓. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วิเคราะห์โดยการจัดกลุ่มความคิดเห็นเป็นหมวดหมู่ ๓ ด้าน ให้สอดคล้องกับการศึกษาความคิดเห็นในข้อ ๒

๔. เกณฑ์การให้คะแนนของแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า มีดังนี้

มากที่สุด	ให้	๕ คะแนน
มาก	ให้	๔ คะแนน
ปานกลาง	ให้	๓ คะแนน
น้อย	ให้	๒ คะแนน
น้อยที่สุด	ให้	๑ คะแนน

๕. เกณฑ์การพิจารณาระดับของความเหมาะสมเกี่ยวกับโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี พิจารณาโดยใช้จากค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง	น้อยที่สุด

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบโครงการสัมมนาภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถาม จำนวน ๒๐๐ ฉบับ และได้กลับคืนครบทั้ง ๒๐๐ ฉบับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การศึกษารูปแบบกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๔.๓ แนวทางการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดโฆษา ตำบลห้วยไร่ อำเภอลำสัก

๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้ถามในสามประเด็นคือ อายุของสามเณร ระดับการศึกษาของสามเณรในระหว่างบรรพชา และอาชีพของผู้ปกครอง รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของสามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. อายุ		
๗ - ๙ ปี	๓๕	๑๗.๕๐
๑๐ - ๑๒ ปี	๑๑๑	๕๕.๕๐
๑๓ - ๑๕ ปี	๔๔	๒๒.๐๐
๑๖ - ๑๘ ปี	๙	๔.๕๐
๑๙ ปีขึ้นไป	๑	๐.๕๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๒. ระดับการศึกษาระหว่างบรรพชา		
ประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๓	๐	๐.๐๐
ประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖	๑๓๗	๖๘.๕๐
มัธยมศึกษาหรือสูงกว่า	๖๓	๓๑.๕๐
ไม่ได้ศึกษาในระบบ	๐	๐.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐
๓. อาชีพของผู้ปกครอง		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ/แม่บ้าน	๒	๑.๐๐
ค้าขาย/อาชีพส่วนตัว/เจ้าของกิจการ	๙	๔.๕๐
รับจ้างทั่วไป	๔๙	๒๔.๕๐
เกษตรกร	๑๒๖	๖๓.๐๐
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานของรัฐ	๖	๓.๐๐
บริษัทเอกชน/โรงงาน	๔	๒.๐๐
ข้าราชการบำนาญ	๔	๒.๐๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ เป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถอธิบายแต่ละประเด็น ได้ดังต่อไปนี้

สามเณรที่เข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กลุ่มตัวอย่างอายุ ๗ - ๙ ปี มีปานกลาง ร้อยละ ๑๗.๕๐ อายุ ๑๐ - ๑๒ ปี มีมากที่สุดร้อยละ ๔๕.๕๐ หรือเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มประชากร ประชากรอายุ ๑๓ - ๑๕ ปี มีค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๐ กลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ ๑๖ - ๑๘ ปี มีน้อยเพียงร้อยละ ๔.๕๐ และกลุ่มตัวอย่างอายุตั้งแต่ ๑๙ ปีขึ้นไป มีเพียงหนึ่งรูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๐

ระดับการศึกษาระหว่างบรรพชา จากข้อมูลพบว่า ไม่มีกลุ่มตัวอย่างในช่วงประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๘.๕๐ ศึกษาอยู่ระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ กลุ่มตัวอย่างบางส่วนร้อยละ ๓๑.๕๐ ศึกษาอยู่ระหว่างชั้นมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า ไม่พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่มีได้อยู่ในระบบการศึกษาหลัก

๔.๒ การศึกษารูปแบบกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

การศึกษากิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้ศึกษาใน ๓ ประเด็น ประกอบด้วย ๑) ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่ ๒) ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และ ๓) ด้านการบริหารจัดการโครงการ แสดงด้วยค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.๕

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี (n = ๕๑)

ที่	โครงการบรรพชาสามเณรภาค ฤดูร้อน	ระดับความคิดเห็น			
		ค่าเฉลี่ย เลขคณิต	ฐานนิยม	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	การแปลผล
๑	ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่	๓.๖๑	๕	๑.๒๒	มาก
๒	ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน	๓.๙๖	๔	๐.๙๖	มาก
๓	ด้านการบริหารจัดการโครงการ	๓.๙๘	๕	๑.๐๒	มาก
รวม		๓.๘๐	๕	๑.๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ จะเห็นได้ว่า รูปแบบกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี โดยรวมได้คะแนนระดับความคิดเห็นระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ๓.๘๐ ฐานนิยม ๕ เมื่อจำแนกค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านแล้ว พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่ มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต ๓.๖๑ ฐานนิยมเท่ากับ ๕ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๒๒ จัดอยู่ในเกณฑ์ ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต ๓.๙๖ ฐานนิยมเท่ากับ ๔ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๖ จัดอยู่ในเกณฑ์มาก ด้านการบริหารจัดการโครงการ มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต ๓.๙๘ ฐานนิยมเท่ากับ ๕ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๒ จัดอยู่ในเกณฑ์มาก จุดที่น่าสังเกต คือ ด้านการบริหารจัดการโครงการมีค่าเฉลี่ยเลขคณิตสูงที่สุดในขณะที่ ด้านสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตต่ำที่สุด และยังมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุดด้วย

๔.๒.๑ ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่

ผลการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมทั่วไป อาคารและสถานที่ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามความคิดเห็นของสามเณรผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นดังตารางที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป
อาคาร สถานที่

ที่	ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่	ระดับความคิดเห็น				
		ค่าเฉลี่ย เลขคณิต	ฐาน นิยม	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	การ แปลผล	ลำดับ
๑	ความเหมาะสมของสถานที่จัดพิธี ปลงศพ	๓.๑๒	๕	๐.๕๐	ปาน กลาง	๙
๒	ความเหมาะสมของสถานที่บรรพชา	๓.๒๘	๕	๐.๕๘	ปาน กลาง	๗
๓	สถานที่ปฏิบัติธรรมมีพื้นที่เพียงพอ	๓.๓๓	๕	๐.๕๔	ปาน กลาง	๖
๔	สถานที่ฉันภัตตาหารมีเพียงพอ ไม่ แออัด	๓.๒๒	๕	๐.๖๑	ปาน กลาง	๘
๕	ห้องน้ำมีเพียงพอต่อจำนวนสามเณร	๔.๑๙	๔	๐.๖๐	มาก	๓
๖	ห้องน้ำมีความสะอาด	๒.๘๐	๔	๐.๗๒	ปาน กลาง	๑๑
๗	สถานที่ปักกลดเพียงพอ ไม่แออัด	๔.๑๖	๕	๐.๖๑	มาก	๔
๘	สถานที่จำวัดมีความเหมาะสม	๓.๖๕	๕	๐.๕๗	มาก	๕
๙	สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัย	๔.๔๔	๕	๐.๔๔	มาก	๒
๑๐	สถานที่อบรมมีความสว่างเพียงพอ	๔.๔๘	๕	๐.๔๙	มาก	๑
๑๑	สถานที่อบรมมีความพร้อมด้านสื่อ การเรียน	๓.๐๖	๕	๐.๖๑	ปาน กลาง	๑๐
รวม		๓.๖๑	๕	๑.๒๒	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อสถานที่จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๖๑ และมีฐานนิยมเท่ากับ ๕) ลำดับแรก ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อความสว่างในสถานที่อบรมมากที่สุด อาจเนื่องจากเป็นที่เปิดใช้แสงจากดวงอาทิตย์โดยตรงร่วมกับแสงจากหลอดไฟบางส่วน สำหรับอันดับที่สอง คือ ความปลอดภัย แสดงให้เห็นว่าสถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัยมากในทัศนะของผู้ตอบแบบสอบถาม ในขณะที่ความสะอาดของห้องน้ำ

อยู่อันดับสุดท้าย สำหรับลำดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ คือ

๑) สถานที่อบรมมีความสว่างเพียงพอ (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๔๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๙)

๒) สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัย (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๔๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๔)

๓) ห้องน้ำมีเพียงพอต่อจำนวนสามเณร (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๑๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖)

๔) สถานที่พักผ่อนเพียงพอ ไม่แออัด (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๑๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑)

๕) สถานที่จำวัดมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๖๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๗)

๖) สถานที่ปฏิบัติธรรมมีพื้นที่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๓๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๔)

๗) ความเหมาะสมของสถานที่บรรพชา (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๒๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๘)

๘) สถานที่ฉันภัตตาหารมีเพียงพอ ไม่แออัด (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๒๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑)

๙) ความเหมาะสมของสถานที่จัดพิธีปลงผม (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๑๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕)

๑๐) สถานที่อบรมมีความพร้อมด้านสื่อการเรียน (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๐๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑)

๑๑) ห้องน้ำมีความสะอาด (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๒.๘๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒)

๔.๒.๒ ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ผลการวิเคราะห์ รูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามความคิดเห็นของสามเณรผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นดังตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ด้านรูปแบบกิจกรรมการ
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ที่	ด้านรูปแบบกิจกรรมบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน	ระดับความคิดเห็น				ลำดับ
		ค่าเฉลี่ย เลขคณิต	ฐาน นิยม	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	การ แปลผล	
๑	ความเหมาะสมของวิชาเรียน	๔.๑๙	๔	๐.๕๗	มาก	๓
๒	สามเณรได้เรียนรู้หลักธรรมตาม วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	๔.๐๐	๕	๐.๕๗	มาก	๔
๓	สามเณรมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรม ต่างๆ อย่างเต็มที่	๓.๘๙	๔	๐.๕๘	มาก	๕
๔	มีการแบ่งเวลาแต่ละกิจกรรมอย่าง เหมาะสม	๓.๗๙	๕	๐.๖๑	มาก	๖
๕	ระยะเวลาบรรพชาสามเณรไม่ ยาวนานจนเกินไป	๔.๓๒	๕	๐.๖๗	มาก	๒
๖	สามเณรมีการพูดคุยแลกเปลี่ยน ข้อคิดต่อกันและกัน	๓.๒๔	๔	๐.๖๕	ปาน กลาง	๗
๗	เปิดโอกาสให้สามเณรซักถามได้อย่าง เพียงพอ	๔.๓๒	๕	๐.๖๗	มาก	๑
รวม		๓.๙๖	๔	๐.๙๖	มาก	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า โดยภาพรวมแห่งรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในเกณฑ์มาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๙๖ และฐานนิยมเท่ากับ ๔) สามเณรมีความคิดเห็นในเชิงบวกต่อการเปิดโอกาสให้ซักถามได้อย่างเพียงพอมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงเจตน์จำนงค์ที่ได้ตั้งไว้ คือ การให้สามเณรได้ซักถามอย่างเต็มที่ รองลงมาคือระยะเวลาบรรพชาสามเณรไม่ยาวนานจนเกินไป สำหรับระยะเวลานี้ถูกกำหนดจากกรมการศาสนามาก่อนแล้ว ลำดับความคิดเห็นด้านรูปแบบกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้

๑) เปิดโอกาสให้สามเณรซักถามได้อย่างเพียงพอ (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๓๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๗)

๒) ระยะเวลาบรรพชาสามเณรไม่ยาวนานจนเกินไป (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๓๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๗)

๓) ความเหมาะสมของวิชาเรียน (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๑๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๗)

๔) สามเณรได้เรียนรู้หลักธรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๑๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๗)

๕) สามเณรมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่ (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๘๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๘)

๖) มีการแบ่งเวลาแต่ละกิจกรรมอย่างเหมาะสม (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๗๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑)

๗) สามเณรมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดต่อกันและกัน (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๒๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๕)

๔.๒.๓ ด้านการบริหารจัดการโครงการ

ผลการวิเคราะห์ ด้านการบริหารจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์ สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามความคิดเห็นของสามเณรผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นดังตารางที่ ๔.๕

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสามเณรในโครงการ บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ด้านการบริหารจัดการโครงการ

ที่	ด้านการบริหารจัดการโครงการ	ระดับความคิดเห็น				ลำดับ
		ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	ฐานนิยม	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล	
๑	มีการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึง	๓.๘๑	๔	๐.๖๐	มาก	๔
๒	ผู้ปกครองมีส่วนต่อการตัดสินใจบรรพชา	๔.๕๑	๕	๐.๕๒	มากที่สุด	๑
๓	มีการแนะนำผู้ปกครองก่อนนำบุตรหลานมาบรรพชา	๓.๔๕	๕	๐.๖๔	ปานกลาง	๕
๔	มีเวลาให้เยาวชนเตรียมตัวก่อนบรรพชาอย่างเพียงพอ	๔.๑๗	๕	๐.๖๑	มาก	๒
๕	สามเณรมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายหลังบรรพชา	๓.๙๕	๔	๐.๕๐	มาก	๓
รวม		๓.๙๘	๕	๐.๐๒		

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้เห็นว่า ภาพรวมของงานบริหารโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในเกณฑ์มาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๙๘ และฐานนิยมเท่ากับ ๕) ความคิดเห็นอันดับแรก คือ ผู้ปกครองที่เข้าร่วมในการตัดสินใจบรรพชา

แสดงให้เห็นว่า เยาวชนยังไม่บรรลุนิติภาวะ ผู้ปกครองจึงมีส่วนหรือ หรืออาจเป็นเพราะผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน เช่นเดียวกับการเลือกโรงเรียนให้บุตรหลาน เยาวชนมิได้เป็นผู้เลือกโรงเรียนเองเพราะยังเยาว์วัยนัก การบรรพชาก็เช่นกัน เยาวชนอาจยังไม่เห็นความสำคัญจนกว่าจะได้เข้าสู่การบรรพชาเป็นสามเณร

ลำดับความคิดเห็นด้านการบริหารจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคีเป็นดังต่อไปนี้

๑) ผู้ปกครองมีส่วนต่อการตัดสินใจบรรพชา (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๕๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๒)

๒) มีเวลาให้เยาวชนเตรียมตัวก่อนบรรพชาอย่างเพียงพอ (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๔.๑๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑)

๓) สามเณรมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายหลังบรรพชา (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๙๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๐)

๔) มีการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึง (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๘๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖)

๕) มีการแนะนำผู้ปกครองก่อนนำบุตรหลานมาบรรพชา (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๔๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๔)

๔.๓ แนวทางการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดโฆษา

ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก

แนวทางการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดโฆษา ตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก ซึ่งเป็นวัดขนาดกลาง ตั้งอยู่ในอำเภอเดียวกับวัดสว่างราษฎร์สามัคคี จึงควรใช้เป็นแนวทางเพื่อให้วัดวัดสว่างราษฎร์สามัคคี ได้เห็นความแตกต่าง และนำจุดดีไปปรับปรุงได้

วัดโฆษา มีพระจำวัดอยู่ราว ๖๐ รูป การจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดโฆษา ไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เนื่องจากมีการจัดการโครงการมานาน และปรับจนค่อนข้างอยู่ตัว วัดดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมหลากหลาย และโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ วัดได้ดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติของกรมการศาสนา พร้อมกับประยุกต์บางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับวัด

ด้วยความที่วัดมีพื้นที่เพียงพอต่อจำนวนสามเณร ปัญหาด้านพื้นที่จึงไม่เกิดขึ้น ไม่เหมือนวัดอื่นๆ ที่พื้นที่จำกัด การจัดการจึงทำได้ง่าย ขั้นตอนการดำเนินโครงการคงไม่แตกต่างจากวัดอื่นๆ มากนัก เพราะใช้แนวทางกรมการศาสนาด้วยกันทั้งสิ้น โดยวัดโฆษา จัดพี่เลี้ยงต่อสามเณรประมาณ ๑ ต่อ ๕ ซึ่งเพียงพอต่อการช่วยเหลือสามเณร วัดโฆษามีสามเณรภาคฤดูร้อนประมาณคราวละ ๗๐ ถึง ๘๐ รูป ซึ่งจัดว่าค่อนข้างมาก

ปัญหาที่พบได้บ่อยคือ จำนวนสามเณรที่เข้าบวชพร้อมๆ กัน จะทำให้ภาระของพระพี่เลี้ยงเพิ่มขึ้น ปัญหานี้แก้ไขได้ด้วยการ ฝึกพระพี่เลี้ยงให้มีความชำนาญในการสอนสามเณร ตั้งแต่หลักการ

ปฏิบัติตน การห่มผ้า ผูกผ้า การปักกรด ซึ่งพระพี่เลี้ยงที่มีความชำนาญในการสอน จะทำให้สามเณรเข้าใจได้เร็ว และลดภาระของทางวัดลง

ทั้งนี้ทางวัดจะจัดให้สามเณรช่วยงานของทางวัด ไม่ว่าจะเป็นกิจใดๆ ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติตนอีกแนวทางหนึ่ง ทำให้สามเณรที่รวมกลุ่มมากขึ้น มีความสามัคคีกัน การทะเลาะวิวาทมิให้เห็นบ้าง พระพี่เลี้ยงต้องใช้ประสบการณ์ในการควบคุมสามเณรให้อยู่ในจริยบรรทัดที่งาม การทำโทษทางวินัยของสามเณร ไม่ใช่สิ่งที่ควรกระทำ ดังนั้นทางวัดจะให้การตักเตือน ใช้ธรรมะกล่อมเกลาคิดใจสามเณร ให้หลักเหตุผลกับสามเณร และใช้การยกตัวอย่างที่ไม่ดีกับที่ดีเปรียบเทียบให้สามเณรเห็น ว่าอะไรคือสิ่งที่ควร และอะไรเป็นสิ่งที่ไม่ควร เมื่อสามเณรเห็นภาพนั้นแล้ว ก็จะสงบลง หรือไม่ก็ให้สามเณรนั่งสมาธิ สงบจิตใจ ซึ่งจะทำให้สามเณรมีจิตใจที่อ่อนลง เวลาที่ผ่านมาสามเณรจะค่อย ๆ ลดจิตที่กำลังอาละวาดลงได้ สามเณรคู่ไหนที่มีเรื่องทะเลาะกันเป็นประจำ หรือเห็นได้บ่อยครั้ง จะให้ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ให้ผ่านอุปสรรคด้วยกัน ต่อมาสามเณรจะรักกันไปเอง และวางทิฐิลง เหล่านี้เป็น การจัดการกับพฤติกรรมสามเณรในระหว่างบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ส่วนการจัดการอื่นๆ นั้น ไม่ใช่ปัญหาหนักหนาสาหัสอะไรมากนัก สามารถดำเนินการได้ตามปกติเช่น การบรรพชาสามเณรโดยทั่วไป

๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

จากการสำรวจ ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะ โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ ดังนี้

๔.๓.๑ ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่

๑) ภายในวัดสว่างราษฎร์สามัคคี มีสุขลักษณะไม่สู้ดี ตัวอย่างเช่น หากฝนตกเมื่อใด จะพบน้ำนองขังทั่วไป เมื่อน้ำไม่ลดจะมียุงวางไข่

๒) ภายในวัดสว่างราษฎร์สามัคคี มีสุนัขและแมว ที่ถูกนำมาทิ้งไว้เป็นจำนวนมาก เป็นอุปสรรคต่อสามเณร อาจก่อความรำคาญและลดทอนสมาธิขณะปฏิบัติธรรม

๓) ภายในวัดสว่างราษฎร์สามัคคี มีพื้นที่จำกัด ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติกิจของสามเณรที่เข้าร่วมโครงการ

๔) ควรมีห้องเรียนรู้ เพื่อให้สามเณรสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นอกเหนือจากการเรียนพระธรรมตามปกติ

๔.๓.๒ ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๑) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ควรได้บรรจุกิจกรรมตอบปัญหาธรรม เพื่อให้สามเณรได้ทบทวนความรู้หลักธรรมและนำมาปรับใช้

๒) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ควรได้บรรจุกิจกรรมเดินธุดงค์ตามป่าช้า เพื่อทดสอบความนิ่งมั่นแห่งจิต

๓) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ควรได้บรรจุกิจกรรมทัศนศึกษานอกสถานที่ เช่น เมืองเก่าสุโขทัย เมืองเก่าศรีเทพ ซึ่งมีความสำคัญทางศาสนาอย่างยาวนานในประเทศไทย

๔) ภายใต้โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ควรจัดให้สามเณรนั่งสมาธิให้นานกว่าที่เคยปฏิบัติมา หากเมื่อใดสึกแล้ว จะทำให้มีสมาธิสามารถไตร่ตรองตัดสินใจเหตุต่าง ๆ ได้ด้วยเหตุผลแห่งกาลนั้นๆ

๔.๓.๓ ด้านการบริหารจัดการโครงการ

๑) สื่อการเรียนการสอนยังไม่เพียงพอ ไม่มีความทันสมัย ควรมีสื่อการเรียนการสอนมากกว่าที่เป็น หากเป็นไปได้ควรมีสื่อสมัยใหม่ที่ทำให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้

๒) อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อความต้องการของสามเณร อาทิ คอมพิวเตอร์ เพื่อสำหรับค้นคว้าหาความรู้

๓) ในบางวันของโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน อาจมีอาหารและน้ำปानะไม่เพียงพอต่อจำนวนสามเณร

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษา ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ศึกษาโดยมีเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม เพื่อสอบถามถึงความคิดเห็นของสามเณรที่ร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๕ ถึง ๒๕๕๗ รวม ๒๐๐ รูป ทำการศึกษาเชิงปริมาณภายใต้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ฐานนิยม และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ด้านปัจจัยส่วนบุคคล

วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ตั้งอยู่ที่ บ้านหัวนาเลา ตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นวัดขนาดเล็กมีพระภิกษุราว ๑๐ กว่ารูป วัดตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนในชนบท เดินทางเข้าออกสะดวกมีถนนลาดยางตัดผ่าน ไม่ถึงกับกันดาร บริเวณรอบวัดมีหมู่บ้านตั้งอยู่จำนวน ๕ หมู่บ้าน ประมาณ ๑,๐๐๐ หลังคาเรือน แม้จำนวนหลังคาเรือนจะมาก ดูเหมือนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ หากแต่วัดตั้งอยู่ในเขตชนบท บ้านเรือนจึงมีได้กระจุกตัวอยู่ในที่แห่งเดียว ประชากรในบ้านหัวนาเลา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผัก รับจ้างทั่วไป มีรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ถึงกระนั้นก็ตาม ผู้ปกครองส่วนใหญ่สามารถส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในระบบการศึกษาหลักของประเทศไทยอย่างน้อยในระดับชั้นประถมศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ด้านบุคคล พบว่า สามเณรที่เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๑๐ ถึง ๑๒ ปี จากค่าฐานนิยมทำให้สรุปได้ว่าเยาวชนที่ร่วมโครงการส่วนใหญ่อายุ ๑๑ ปี อายุน้อยที่สุด ๘ ปี และพบว่าเยาวชนที่ร่วมโครงการที่มีอายุมากที่สุดคือ ๑๔ ปี

ด้านการศึกษาของสามเณรในระหว่างบรรพชา พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๘.๕๐ ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ นอกนั้นศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา และไม่พบว่ามีสามเณรที่ศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และไม่พบสามเณรที่มีได้อยู่ในระบบการศึกษาหลักของประเทศไทย

ด้านอาชีพผู้ปกครอง พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๓.๐๐ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือรับจ้างทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางสังคมบ้านหัวนาเลา ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกพืชผักเป็นหลัก

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของสามเณร

ด้านสถานที่ พบว่า สามเณรในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี มีความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์มาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๖๑) วัดสว่างราษฎร์สามัคคีไม่มีปัญหาเรื่องความสว่าง โดยมีค่าเฉลี่ยเลขคณิตสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔.๔๘ รองลงมาคือความ

ปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ ๔.๔๔ วัดมีรั้วรอบขอบชิด มีทางเข้าชัด เป็นการยากที่บุคคลภายนอกจะเข้าวัดทางอื่นที่มีใช้ประตูหลัก ห้องน้ำจะมีเพียงพอกับจำนวนสามเณร คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๙ สถานที่พักกลดเพียงพอ ไม่แออัด คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๖ สถานที่จำวัดมีความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๕ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีพื้นที่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๓ ความเหมาะสมของสถานที่บรรพชา คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๘ สถานที่ฉันภัตตาหารมีเพียงพอ ไม่แออัด ๓.๒๒ ความเหมาะสมของสถานที่จัดพิธีปลงผม คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๒ สถานที่อบรมมีความพร้อมด้านสื่อการเรียน คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๖ หากแต่สุขลักษณะของห้องน้ำยังอาจไม่ดีพอ เพราะข้อคำถามเรื่องความสะดวกของห้องน้ำได้คะแนนมาเป็นอันดับสุดท้าย คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๐

ด้านรูปแบบกิจกรรม พบว่า ภาพรวมแห่งรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในเกณฑ์มาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๙๖ และฐานนิยมเท่ากับ ๔) เมื่อสรุปตามรายประเด็นแล้ว พบว่า ทางวัดเปิดโอกาสให้สามเณรซักถามได้อย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายที่วัดตั้งไว้คือ ต้องฝึกให้สามเณรได้ถามตอบ คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๒ รองลงมาคือ ระยะเวลาบรรพชาสามเณรไม่ยาวนานจนเกินไป คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๒ เช่นกัน แต่มีความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่าลำดับแรก ด้านระยะเวลานี้ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางเพื่อให้สอดคล้องกับระยะเวลาการปิดภาคเรียนของเยาวชน รูปแบบกิจกรรมลำดับถัดมา คือ ความเหมาะสมของวิชาเรียน คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๙ สามเณรได้เรียนรู้หลักธรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐ สามเณรมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๙ มีการแบ่งเวลาแต่ละกิจกรรมอย่างเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ ๓.๗๙ สามเณรมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดต่อกัน และกัน คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๔

ด้านการบริหารโครงการ พบว่า ภาพรวมของการบริหารโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในเกณฑ์มาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ ๓.๙๘ และฐานนิยมเท่ากับ ๕) ลำดับของแต่ละข้อจากมากไปน้อยเป็นดังนี้คือ ผู้ปกครองมีส่วนต่อการตัดสินใจบรรพชา คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๑ มีเวลาให้เยาวชนเตรียมตัวก่อนบรรพชาอย่างเพียงพอ คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๗ สามเณรมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายหลังบรรพชา คิดเป็นร้อยละ ๓.๙๕ มีการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึง คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๑ มีการแนะนำผู้ปกครองก่อนนำบุตรหลานมาบรรพชา คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๕ ตามลำดับ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน พบว่า

ด้านสถานที่ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านห้วยนาเลา เป็นวัดขนาดเล็ก จึงมีพื้นที่คับแคบ ไม่เพียงพอต่อการรองรับสามเณรจำนวนมาก ทางวัดมิได้มีการจำกัดจำนวนสามเณรที่เข้าร่วมโครงการฯ จึงทำให้สถานที่เมื่อเทียบกับจำนวนสามเณรอาจดูเล็กเกินไป

ทั้งนี้ด้วยขนาดวัดที่เล็ก จึงสามารถทำรั้วรอบขอบชิด และมีการตรวจสอบซ่อมบำรุงกำแพง วัดหากชำรุดเสียหาย จึงทำให้วัดมีความปลอดภัย บุคคลภายนอกจะเข้าออกได้เฉพาะประตูที่กำหนดไว้เท่านั้น ไม่สามารถเล็ดลอดเข้ามาทางอื่นได้ เว้นเสียแต่จะปีนกำแพงเข้ามา อย่างไรก็ตาม ภายในชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เป็นสังคมที่มีน้ำใจดีงาม รู้จักแบ่งปันซึ่งกันและกัน จึงทำให้ไม่ค่อยมีเหตุร้ายเกิดขึ้นบ่อยนัก

การศึกษาด้านสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ สอดคล้องกับความเป็นจริง ผลการศึกษาได้ระดับมาก แต่คะแนนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในสามด้านที่ได้ศึกษา ซึ่งเป็นความจริงที่วัดมีขนาดเล็ก มีจำนวนลูกวัดไม่มาก ครั้งที่อยู่ในระหว่างบรรพชา วัดมีสถานที่มากเพียงพอ แต่ด้วยแรงศรัทธาอย่างมากมายของพุทธศาสนิกชนที่ได้ส่งเยาวชนเข้ามาบรรพชาตามโครงการเป็นจำนวนมาก ทำให้พื้นที่วัดเมื่อเทียบกับจำนวนสามเณรมีจำกัด เมื่อเทียบกับวัดโฆษา ซึ่งแม้จะมีสามเณรบรรพชาเป็นจำนวนมาก แต่วัดก็มีพื้นที่เพียงพอต่อจำนวนสามเณรในโครงการฯ ดังนั้นการจัดสรรที่เพื่อทำกิจกรรม จึงราบรื่นไม่พบอุปสรรคในด้านพื้นที่เท่าใดนัก ทั้งนี้วัดโฆษายังมีการแบ่งสถานที่ชัดเจน ต่างจากวัดสว่างราษฎร์สามัคคี ที่จำเป็นต้องบริหารพื้นที่วัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ด้านรูปแบบกิจกรรม ก่อนการบรรพชา วัดได้ดำเนินกิจกรรมประชาสัมพันธ์ผ่านทางญาติโยมและโรงเรียน ผู้รับรู้การประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองมากกว่าบุตรหลาน ดังนั้นการตัดสินใจว่าจะร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนหรือไม่ ขึ้นกับผู้ปกครองเป็นหลัก เยาวชนในชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการบรรพชามากนัก ส่วนใหญ่เมื่อปิดภาคเรียนจะช่วยพ่อแม่ทำงานหรือเล่นกับมิตรสหายตามภาษาเด็ก

ในช่วงเปิดภาคเรียน ผู้ปกครองมีหน้าที่ไปรับไปส่งบุตรหลาน เมื่อบุตรหลานถึงโรงเรียนก็จะเป็นหน้าที่ของครูที่จะดูแลอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ จัดการเรื่องทั่วไปจนกระทั่งโรงเรียนเลิก ผู้ปกครองจึงรับบุตรของตนกลับบ้าน นั่นก็เป็นเวลาที่ผู้ปกครองเลิกจากการทำงานในวันนั้น ๆ เช่นกัน เมื่อปิดภาคเรียนผู้ปกครองควรมีเวลาทำงานได้มากกว่าช่วงเปิดภาคเรียน หากแต่ต้องดูแลบุตรหลานตลอดเวลา จึงกลับกลายเป็นว่าผู้ปกครองมีภาระดูแลบุตรหลานตลอดเวลา ผู้ปกครองจึงฝากบุตรหลานให้วัดดูแลผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การให้วัดดูแลช่วยให้ผู้ปกครองอุ่นใจได้ว่าบุตรหลานจะไม่ประพฤติปฏิบัติตัวไปในทางเสื่อมเสีย หรือถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดี ทั้งยังได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วย แนวคิดของผู้ปกครองนอกจากจะเป็นการฝากบุตรหลานแล้ว ยังคาดหวังว่าบุตรหลานจะได้รับการขัดเกลาจิตใจ เต็มที่เป็นคนดีในสังคมต่อไป ผู้ปกครองหลายรายที่มีเวลาว่างจะนำอาหารคาวหวานมาถวายที่วัดตลอดช่วงระยะเวลาที่บุตรหลานของตนบรรพชาอยู่

วัดสว่างราษฎร์สามัคคีมีการเตรียมแผนงานอย่างรัดกุมรอบด้าน ตั้งแต่งานประชาสัมพันธ์ การกำหนดระยะเวลาของแผนงาน คือมีช่วงระยะเวลาประชาสัมพันธ์รับสมัครจนถึงวันบรรพชาเป็นเวลาหนึ่งเดือนเศษ

รูปแบบการบรรยายธรรม จะเป็นการบรรยายด้วยเสียงผ่านเครื่องขยายเสียงเท่านั้น ไม่มีการฉายภาพขึ้นจอภาพ เพราะวัดแม้จะมีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแต่ไม่มีเครื่องฉายภาพ นี่อาจเป็นอุปสรรคหนึ่งในการถ่ายทอดธรรมะจากพระผู้บรรยายสู่สามเณร การไม่มีเครื่องฉายภาพทำให้ผู้บรรยายต้องใช้ทักษะการสื่อสารขั้นสูง เพื่อจะดึงดูดสมาธิของสามเณรให้ติดตรึงอยู่กับเรื่องที่บรรยาย

ไม่ใช่ไขว่ไปทางอื่น เครื่องขยายเสียงให้เสียงที่ชัดเจน ไม่แตกพร่า เหมาะกับการบรรยาย แม้สามเณรรูปที่อยู่ไกลที่สุดก็สามารถได้ยินเสียงจากเครื่องขยายเสียงอย่างชัดเจน

รูปแบบกิจกรรมของวัดสว่างราษฎร์สามัคคียังคงไม่มีความหลากหลายมากนัก คือ รูปแบบเป็นไปตามหลักการพื้นฐาน สามารถตอบโจทย์พื้นฐานของการบรรพชาได้ แต่อาจไม่ได้สร้างประสบการณ์การครองธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับสามเณรมากนัก จุดนี้เองเป็นจุดที่วัดสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ ด้วยการจัดสรรเวลาในการเรียนพระธรรมใหม่ โดยให้มีภาคปฏิบัติมากขึ้น

ด้านการบริหารโครงการ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการวางแผนอย่างรัดกุม และมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงไปยังผู้ปกครอง เห็นได้จากผู้ปกครองเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจบรรพชาของเยาวชน ทั้งยังมีระยะเวลาให้ผู้ปกครองและเยาวชนเตรียมการล่วงหน้าพอสมควร หากผู้ปกครองไม่เข้าใจและต้องการสอบถามเพิ่มเติม สามารถสอบถามกับทางวัดได้ทันที ทั้งนี้วัดยังมีคู่มือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนให้กับผู้ปกครองและเยาวชนด้วย จึงทำให้โครงการราบรื่น เป็นไปได้ด้วยดี

เมื่อจบโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดสว่างราษฎร์สามัคคีจะมีการทดสอบปากเปล่า ไม่มีการสอบข้อเขียนแต่ประการใด การสอบปากเปล่าก็เพื่อทดสอบว่าสามเณรได้รับความรู้เพิ่มเติมมากน้อยเพียงใด ศึกษาพระธรรมและนำไปสู่การปฏิบัติได้หรือไม่ ทั้งยังได้ติดตามทัศนคติของสามเณรด้วย หากสอบด้วยข้อเขียน สามเณรจะได้ฝึกแต่เพียงการท่องจำเท่านั้น ใครท่องจำได้มากกว่าย่อมจะได้คะแนนข้อเขียนดีกว่า ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่เป็นการบรรพชาระยะสั้น ระยะเวลาเพียง ๑ เดือนกับเนื้อหาธรรมกว่า ๖ หมวด สามเณรเพียงทราบ ตระหนักและเข้าใจเท่านั้น ยังมีอาจจะจำสาระธรรมได้ทั้งหมด ดังนั้นวัดสว่างราษฎร์สามัคคีจึงตรวจสอบพัฒนาการของสามเณรจากพฤติกรรมการแสดงออกเป็นหลัก สามเณรรูปใดที่เริ่มต้นมีนิสัยเกเร ชอบทะเลาะวิวาท หากภายหลังบรรพชามีนิสัยดีขึ้น ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในครรลอง จะจัดว่าสามเณรรูปนั้นได้บรรลุเป้าหมายของการบรรพชาระยะสั้นแล้ว

โดยสรุปแล้ว วัดสว่างราษฎร์สามัคคี สามารถพัฒนาโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้ทั้งสามหมวด คือ ทั้งอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมทั่วไป ด้านรูปแบบกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการ โดยดูจากวัดโฆษาเป็นต้นแบบ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ควรได้มีแนวนโยบายในการประชาสัมพันธ์ไปสู่ตัวเยาวชนอย่างทั่วถึง ด้วยการใช้วิธีเชิงรุกไปถึงโรงเรียน เพราะจากข้อมูล คือ ผู้ปกครองเป็นผู้มีอำนาจต่อการตัดสินใจเหนือเยาวชน การที่โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ไม่จำกัดจำนวนสามเณร เป็นเรื่องที่ดีอยู่แล้ว แม้ว่าอาจมีปัญหาเรื่องพื้นที่

วัดควรวางแผนนโยบายด้านเวลาจัดกิจกรรมกับสถานที่ควบคู่กันไป กล่าวคือ ควรให้แบ่งกลุ่มสามเณรทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน หรือนโยบายการเรียนรู้นอกสถานที่ก็ควรนำมาพิจารณา

เป็นต้นว่า การเดินธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือการทัศนศึกษาสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในบริเวณไม่ห่างไกลจากวัดมากนัก จะลดความหนาแน่นในพื้นที่วัดลงได้

อันดับถัดมา วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ควรเข้าถึงชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบการศึกษาหลัก เพราะจากการศึกษานี้ไม่พบว่ามีเยาวชนที่ไม่อยู่ในการศึกษาหลักร่วมโครงการฯ หากแต่ความเป็นจริงในสังคม เยาวชนผู้ศึกษาพ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และไม่ได้ศึกษาต่อยังคงพบเห็นได้อยู่ เยาวชนกลุ่มนี้อาจขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เยาวชนผู้ซึ่งขาดโอกาสทางการศึกษา มีแนวโน้มที่จะหลงผิดไปกับอบายมุขได้มากกว่าเยาวชนที่อยู่ในการศึกษาระบบหลักภาคปกติ นโยบายที่ควรปรับใช้คือ การเข้าถึงผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาควบคู่ไปด้วย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

วัดควรจัดกิจกรรมสัณฐานยังโรงเรียนต่าง ๆ ในช่วงเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ของทุกปี เพื่อเชิญชวนเยาวชนให้เข้าร่วมโครงการ โดยเน้นไปที่กิจกรรมที่เยาวชนจะได้ร่วม เยาวชนย่อมตื่นเต้นหากได้ร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนไม่สามารถจัดให้ได้ เยาวชนที่ถูกบังคับจากผู้ปกครองก็จะมีแนวโน้มลดความแข็งแกร่ง ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการประชาสัมพันธ์ได้อย่างตรงจุดมากที่สุด

กิจกรรมที่สามารถทำร่วมกับโรงเรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือมีค่าใช้จ่ายต่ำมาก คือ การเทศนาธรรมให้กับนักเรียนในโรงเรียน และการใช้ปริศนาธรรมเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนด้วยทั้งนี้การเทศนาธรรมในโรงเรียนควรเชิญชวนผู้ปกครองมาร่วมสวดบิณฑบาตด้วย

สุขลักษณะของวัดค่อนข้างไม่ดีเฉพาะในห้องน้ำ บริเวณอื่น ๆ หากฝนตกจะมีน้ำขัง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ภายในวัดมีแมลง สุนัขและนกอาศัยเป็นจำนวนมาก ข้อเสนอแนะต่อสุขลักษณะของวัดสว่างราษฎร์สามัคคี คือ ควรมีการกำกับดูแลภายในวัดอย่างเข้มงวดเป็นประจำ ขอแรงจากสามเณรและพระภิกษุประจำวัดคอยช่วยกันสอดส่องดูแลสุขลักษณะทั่วไปภายในวัด โดยจัดให้มีรายการตรวจสอบว่าจะต้องตรวจสอบจุดใดบ้าง จุดใดที่เป็นจุดวิกฤติที่ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ จัดทำเป็นคู่มือปฏิบัติการเพื่อจะได้ไม่ลืมและให้พระทุกรูปเข้าใจตรงกัน รวมทั้งจัดทำเนื้อหาสถานการณ์ที่ไม่ปกติ

การจัดการความสะอาดและสุขลักษณะภายในวัด ให้ทำเหมือนเวรทำความสะอาดห้องน้ำ แต่คราวนี้เป็นเวรดูแลความสะอาดและสุขอนามัยรอบวัดแทน พระเวรอาจเพียงแต่รายงานว่าจุดไหนมีน้ำขัง จุดไหนควรต้องได้รับการแก้ไข สามเณรและพระภิกษุจะได้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาได้

ในด้านการบริหารกิจกรรม บางกิจกรรมควรได้เพิ่มเติมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น กิจกรรมถามตอบปัญหาธรรม เพื่อให้สามเณรได้ฝึกคิดวิเคราะห์มากขึ้น สามเณรจะต้องพยายามนำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาเพื่อตอบปัญหาแข่งกัน การพยายามนำความรู้ออกมาใช้ตอบปัญหาธรรม เป็นการช่วยทบทวนสิ่งที่เล่าเรียนมาได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมอื่น ๆ ที่อาจมีเพิ่มได้ และคาดว่าจะประโยชน์ต่อสามเณรคือ การทัศนศึกษายังธรรมสถานที่มีความสำคัญทางศาสนา เช่น เมืองเก่าสุโขทัย เมืองเก่าศรีเทพ เป็นต้น การพาสามเณรออกทัศนศึกษาออกสถานที่เป็นการเปิดโลกกว้างให้กับสามเณร สามเณรจะได้พบเห็นว่า

ธรรมเนียมที่สำคัญเป็นอย่างไร การทัศนศึกษาอาจใช้เวลาเดินทางเพียงหนึ่งวัน คือเดินทางไปในช่วงเช้าและเดินทางกลับในช่วงเย็น ไม่จำเป็นต้องพักค้างแรม

การบริหารจัดการอุปนิสัยของสามเณรเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ก่อนการบรรพชาควรมีวันประชุมใหญ่ เพื่อทำความเข้าใจเรื่องมารยาท กฎวินัยและกิจของสงฆ์ให้เยาวชนได้รับทราบก่อน รวมถึงได้ซักซ้อมความเข้าใจต่อขั้นตอนและรูปแบบกิจกรรมให้ทั้งเยาวชนและผู้ปกครองได้รับทราบโดยทั่วกัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจของผู้ปกครองต่อการตัดสินใจบรรพชาของเยาวชน

๒) ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยการติดตามผลหลังการบรรพชา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมและอรรถกถา แปลชุด ๙๑

เล่ม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงาน โครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ

สามเณรและบวชศีลจาริณีภาคฤดูร้อน, กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๗.

ทวีพงษ์ หินคำ, ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานสุขาภิบาลริมใต้ จังหวัดเชียงใหม่,

เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑, หน้า ๓๗.

นฤดี น้อยศิริ , คู่มือการบวช, กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา.

ประดินันท์ อุดมัย, ชุมชนศึกษาพื้นฐานการศึกษา (มนุษย์กับการเรียนรู้), พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, นนทบุรี:

๒๕๔๐.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, องค์การและการจัดการ, กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิสิทธิ์พัฒนา จำกัด, ๒๕๓๙.

สร้อยตระกูล (ตียานนท์) อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์กร; ทฤษฎีและการประยุกต์, พิมพ์ครั้งที่ ๓,

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

๒๕๔๕ -๒๕๔๙ ฉบับสรุป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทพริกหวานกราฟ
ฟิค, ๒๕๔๕.

อารี พันธมณี, จิตวิทยาสร้างสรรค์ การเรียนการสอน, กรุงเทพมหานคร: ไยใหม่, ๒๕๔๖.

อำนวย แสงสว่าง, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, กรุงเทพมหานคร: อักษราพัฒนา, ๒๕๓๖.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิตยสถานเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด,
วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘

พระธรรมปิฎก. **ชีวิตในสังคมและเทคโนโลยี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๐.
 พระธรรมปิฎก. **ศาสนาและเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๔.
 มณีวรรณ ฉัตรอุทัย. **The people champion แนวคิดและหลักการบริหารคนเพื่อผลงาน**.
 กรุงเทพมหานคร: วี เจ พรินตติ้ง, ๒๕๕๒.
 พระครูปลัดศิลาวัฒน์. **คุณธรรมจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๐.
 สุภางค์ จันทรานิช และคณะ. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักงานบริการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(๒) วิทยานิพนธ์:

คณิต ดวงหส์ดี. “สุขภาพจิตกับความพึงพอใจในงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน ในเขตเมืองและเขตชนบท ของจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.
 ทวีชัย วิริยะโกศล. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เขตการศึกษา ๑”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.
 ธนียา ปัญญาแก้ว. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของข้าราชการครูในจังหวัดเชียงใหม่”. **สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.
 พระสุทธิชัย เจนการ. การประเมินความเหมาะสมของโครงการพัฒนาเยาวชน. **ภาคินิพนธ์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๕.
 วิรุฬ พรรณเทวี. “ความพึงพอใจของประชาชนของการให้บริการของหน่วยงานกระทรวงมหาดไทย ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
 สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์. “ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศ แบบมีสัญญาผูกพันในจังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
 อุทัยพรรณ สุดใจ. “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการให้บริการขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์สังคมประยุกต์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
 เปรมวดี ทองสุโชติ. “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อสถานที่รับเลี้ยงเด็กกลางวันของศูนย์บริการสาธารณสุข”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘.

ไพบูลย์ เทวรักษ์ และสิริวรรณ อัสกุล. “การปฏิบัติตามบทบาทที่เป็นจริงและที่คาดหวังของอาจารย์ที่
 ปรึกษาในทัศนคติของนักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคลำปาง”. **การค้นคว้าอิสระ**. ศึกษา
 ศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

จิรเดช อรชุน. “เจตคติต่อการบรรพชาอุปสมบทตามประเพณีไทยในพระพุทธศาสนาของนักเรียน
 นักศึกษาวัยรุ่นในเขตเทศบาลนครอุดรธานี”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระ**. บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

ชำนาญ แซ่ตั้ง. “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเมืองปรางบุรี”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.

ชีษณุกร พรภาณวิชัย. “ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติใน
 ท้องถิ่นของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษาจังหวัดแพร่”. **วิทยานิพนธ์ศิลป
 ศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.

ณัฐนิชา นพคุณขจร. “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน
 บ้านสุโขทัย”. **ภาคินพนธ์ปริญญาโท**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริ
 หารศาสตร์, ๒๕๔๕.

ธนวัช ภูเก้าล้วน. “ความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมือง
 กระบี่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
 ๒๕๔๗.

พระเอกชัย พัฒนสังข์. “ความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวัง และเจตคติของชาวพุทธที่มีต่อการบรรพชา
 อุปสมบทตามประเพณีไทยในพระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโท**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.

พระปลัดสุวรรณ์ โกวิท. “การศึกษาความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจ
 ของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒.

พระมหาไชยา ชยสิทธิ (แสนแสนยา). “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อ
 พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระอภิชัย พรทิพย์. “การประเมินผลโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนวัดป่าพุทธกุดสมิง ตำบล
 หนองหว่า อำเภอเบญจลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐ
 ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖.

รัตนา สุขะมินทร์. “ความคาดหวังและการรับรู้ที่มีผลต่อความพึงพอใจในบริการล้างรีไซเคิลของ
 นักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป”. **สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.

รัตนา สุขะมินทร์. “ความคาดหวังและการรับรู้ที่มีผลต่อความพึงพอใจในบริการล้างชำระสีของนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป”. **สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ฤทัยรัตน์ โสมนัส. “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านทุ่งหลุก อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่”. **การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐..

สมหมาย ปราบสุธา. “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนด้านมะขามเตี้ยวิทยาคมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

สุพัตรา คงคำ. “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

สุพัตรา คงคำ. “ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

วิไลวรรณ วิทยธรรมธัช. “การศึกษาความคาดหวังของบิดามารดาต่อพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษาตามการรับรู้ของนักเรียน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๓.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

คณะกรรมการอำนวยการ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
http://www.krupra.net/main.php?url=news_view&id=๓๕๗ [๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗].

๒. ภาษาอังกฤษ

(i) Books

Bandura, Albert, **Social Learning Theory**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall 1977.

Clayton P. Alderfer, **Existence, Relatedness and Growth**, New York: Free Press, 1972.

David A. DeCenzo, Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, United State of America: John Wiley & Sons, Inc., 2007.

Sill, D.L., **Introductory Encyclopedia of the Social Sciences**, New York: The MacMillan Co., 1968.

Vroom, W.H., **Working and Motivation**, New York: John Wiley and Sons, Inc, 1964.

(II) Electronics

Forehand, M. (2005). Bloom's taxonomy: Original and revised. In M. Orey (Ed.), **Emerging perspectives on learning, teaching, and technology**. [online]. source: <http://projects.coe.uga.edu/epltt/> [15 July 2014].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

- | | |
|---|--|
| ๑. รองศาสตราจารย์บุญรักษ์ ตันต์เจริญรัตน์ | อาจารย์ประจำภาควิชาคณิตศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม |
| ๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิพัทธ์ วิศิษฐ์ใจงาม | อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| ๓. ดร. วิรัตน์ ภูทองเงิน | อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |

ภาคผนวก ข

หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช โทร. ๐-๕๕๒๘ ๗๒๔๕-๖ ต่อ ๑๓๕

ที่ ศร ๖๑๑๖ / ๓ ๐๐๕๗

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร รองศาสตราจารย์ บุญรักษ์ ตันต์เจริญรัตน์

ด้วย พระครูประโชติพัชรพงศ์ (วิสุทโธ/พิทักษ์อัมพรกุล) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๒๔๔๐๕๔๗๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ระหว่างดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว โดยมี พระครูสิริรัตนานวัตร,รศ.ดร. และ พระครูพิพิธจารธรรม,ดร. เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้เพื่อนิสิตจะนำไปปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระศรีรัตนมณี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
- ธรรมสาร "สามเษตฺตังคิย" ๒๕๖๓

CP. 80 7/10/62

TRUEB ^{10/10/10} VAN J. WOLFF ^{10/10/10} In ② - ③ - 10/10/10

- 82. சாண்டர்ஸ் ஹாஸ்டல்

- 5411078107810781078

2011-2012

[illegible]

950/105



21057

1880-1881, 1882-1883, 1884-1885, 1886-1887, 1888-1889, 1890-1891, 1892-1893, 1894-1895, 1896-1897, 1898-1899, 1900-1901, 1902-1903, 1904-1905, 1906-1907, 1908-1909, 1910-1911, 1912-1913, 1914-1915, 1916-1917, 1918-1919, 1920-1921, 1922-1923, 1924-1925, 1926-1927, 1928-1929, 1930-1931, 1932-1933, 1934-1935, 1936-1937, 1938-1939, 1940-1941, 1942-1943, 1944-1945, 1946-1947, 1948-1949, 1950-1951, 1952-1953, 1954-1955, 1956-1957, 1958-1959, 1960-1961, 1962-1963, 1964-1965, 1966-1967, 1968-1969, 1970-1971, 1972-1973, 1974-1975, 1976-1977, 1978-1979, 1980-1981, 1982-1983, 1984-1985, 1986-1987, 1988-1989, 1990-1991, 1992-1993, 1994-1995, 1996-1997, 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003, 2004-2005, 2006-2007, 2008-2009, 2010-2011, 2012-2013, 2014-2015, 2016-2017, 2018-2019, 2020-2021, 2022-2023, 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029, 2030-2031, 2032-2033, 2034-2035, 2036-2037, 2038-2039, 2040-2041, 2042-2043, 2044-2045, 2046-2047, 2048-2049, 2050-2051, 2052-2053, 2054-2055, 2056-2057, 2058-2059, 2060-2061, 2062-2063, 2064-2065, 2066-2067, 2068-2069, 2070-2071, 2072-2073, 2074-2075, 2076-2077, 2078-2079, 2080-2081, 2082-2083, 2084-2085, 2086-2087, 2088-2089, 2090-2091, 2092-2093, 2094-2095, 2096-2097, 2098-2099, 2100-2101, 2102-2103, 2104-2105, 2106-2107, 2108-2109, 2110-2111, 2112-2113, 2114-2115, 2116-2117, 2118-2119, 2120-2121, 2122-2123, 2124-2125, 2126-2127, 2128-2129, 2130-2131, 2132-2133, 2134-2135, 2136-2137, 2138-2139, 2140-2141, 2142-2143, 2144-2145, 2146-2147, 2148-2149, 2150-2151, 2152-2153, 2154-2155, 2156-2157, 2158-2159, 2160-2161, 2162-2163, 2164-2165, 2166-2167, 2168-2169, 2170-2171, 2172-2173, 2174-2175, 2176-2177, 2178-2179, 2180-2181, 2182-2183, 2184-2185, 2186-2187, 2188-2189, 2190-2191, 2192-2193, 2194-2195, 2196-2197, 2198-2199, 2200-2201, 2202-2203, 2204-2205, 2206-2207, 2208-2209, 2210-2211, 2212-2213, 2214-2215, 2216-2217, 2218-2219, 2220-2221, 2222-2223, 2224-2225, 2226-2227, 2228-2229, 2230-2231, 2232-2233, 2234-2235, 2236-2237, 2238-2239, 2240-2241, 2242-2243, 2244-2245, 2246-2247, 2248-2249, 2250-2251, 2252-2253, 2254-2255, 2256-2257, 2258-2259, 2260-2261, 2262-2263, 2264-2265, 2266-2267, 2268-2269, 2270-2271, 2272-2273, 2274-2275, 2276-2277, 2278-2279, 2280-2281, 2282-2283, 2284-2285, 2286-2287, 2288-2289, 2290-2291, 2292-2293, 2294-2295, 2296-2297, 2298-2299, 2300-2301, 2302-2303, 2304-2305, 2306-2307, 2308-2309, 2310-2311, 2312-2313, 2314-2315, 2316-2317, 2318-2319, 2320-2321, 2322-2323, 2324-2325, 2326-2327, 2328-2329, 2330-2331, 2332-2333, 2334-2335, 2336-2337, 2338-2339, 2340-2341, 2342-2343, 2344-2345, 2346-2347, 2348-2349, 2350-2351, 2352-2353, 2354-2355, 2356-2357, 2358-2359, 2360-2361, 2362-2363, 2364-2365, 2366-2367, 2368-2369, 2370-2371, 2372-2373, 2374-2375, 2376-2377, 2378-2379, 2380-2381, 2382-2383, 2384-2385, 2386-2387, 2388-2389, 2390-2391, 2392-2393, 2394-2395, 2396-2397, 2398-2399, 2400-2401, 2402-2403, 2404-2405, 2406-2407, 2408-2409, 2410-2411, 2412-2413, 2414-2415, 2416-2417, 2418-2419, 2420-2421, 2422-2423, 2424-2425, 2426-2427, 2428-2429, 2430-2431, 2432-2433, 2434-2435, 2436-2437, 2438-2439, 2440-2441, 2442-2443, 2444-2445, 2446-2447, 2448-2449, 2450-2451, 2452-2453, 2454-2455, 2456-2457, 2458-2459, 2460-2461, 2462-2463, 2464-2465, 2466-2467, 2468-2469, 2470-2471, 2472-2473, 2474-2475, 2476-2477, 2478-2479, 2480-2481, 2482-2483, 2484-2485, 2486-2487, 2488-2489, 2490-2491, 2492-2493, 2494-2495, 2496-2497, 2498-2499, 2500-2501, 2502-2503, 2504-2505, 2506-2507, 2508-2509, 2510-2511, 2512-2513, 2514-2515, 2516-2517, 2518-2519, 2520-2521, 2522-2523, 2524-2525, 2526-2527, 2528-2529, 2530-2531, 2532-2533, 2534-2535, 2536-2537, 2538-2539, 2540-2541, 2542-2543, 2544-2545, 2546-2547, 2548-2549, 2550-2551, 2552-2553, 2554-2555, 2556-2557, 2558-2559, 2560-2561, 2562-2563, 2564-2565, 2566-2567, 2568-2569, 2570-2571, 2572-2573, 2574-2575, 2576-2577, 2578-2579, 2580-2581, 2582-2583, 2584-2585, 2586-2587, 2588-2589, 2590-2591, 2592-2593, 2594-2595, 2596-2597, 2598-2599, 2600-2601, 2602-2603, 2604-2605, 2606-2607, 2608-2609, 2610-2611, 2612-2613, 2614-2615, 2616-2617, 2618-2619, 2620-2621, 2622-2623, 26

मार्ग

1502-8

2020

1. Name

100



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช โทร. ๐-๕๕๒๘ ๗๒๔๕-๖ ต่อ ๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๑๖/ว ๑๐๗

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิพันธ์ วิศิษฎ์ใจงาม

ด้วย พระครูประโชติพัชรพงศ์ (วิสุทฺธ/พิทักษ์อัมพรกุล) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๒๔๔๐๕๔๓๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ระหว่างดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว โดยมี พระครูสิริรัตนานวัตร,รศ.ดร. และ พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร. เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้เพื่ออนิสิตจะนำไปปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระศรีรัตนมณี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. พระครูประโชติพัชรพงศ์
11/๒๒๐๓/๒๕๕๗
7 1๑.๕๗



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช โทร. ๐-๕๕๒๘ ๗๒๔๕-๖ ต่อ ๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๑๖/๒๐๐๗

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุมัติโครงการตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

ด้วย พระครูประโชติพัชรพงศ์ (วิสุทโธ/พิทักษ์อัมพรกุล) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๒๔๔๐๕๘๓๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ระหว่างดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว โดยมี พระครูสิริรัตนานวัตร,รศ.ดร. และ พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร. เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ ศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้เพื่อนิสิตจะนำไปปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระศรีรัตนมุนี)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษารูปแบบการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์
2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ๒) แบบสอบถามความคิดเห็น ๓) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบกิจกรรม
3. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. การตอบแบบสอบถามนี้จะไม่ผลกระทบต่อนานแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุง พัฒนารูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนต่อไป ข้อมูลในแบบสอบถามจะเป็นความลับทั้งสิ้น

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือกรอกข้อมูลตามความเป็นจริง

๑. อายุ.....ปี

๒. ระดับการศึกษาระหว่างบรรพชา

- | | |
|--|--|
| ☐ ประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ | ☐ ประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ |
| ☐ มัธยมศึกษาหรือสูงกว่า | ☐ ไม่ได้ศึกษาในระบบ |

๓. อาชีพของผู้ปกครอง

- | | |
|--|--|
| ☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ/แม่บ้าน | ☐ ค้าขาย/อาชีพส่วนตัว/เจ้าของกิจการ |
| ☐ รับจ้างทั่วไป | ☐ เกษตรกร |
| ☐ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานของรัฐ | ☐ บริษัทเอกชน/โรงงาน |
| ☐ ข้าราชการบำนาญ | ☐ อื่นๆ โปรด ระบุ..... |

ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับตามความรู้สึก/ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

รายการคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป อาคาร สถานที่					
๑.๑ ความเหมาะสมของสถานที่จัดพิธีปลงผม					
๑.๒ ความเหมาะสมของสถานที่บรรพชา					
๑.๓ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีพื้นที่เพียงพอ					
๑.๔ สถานที่ฉันภัตตาหารมีเพียงพอ ไม่แออัด					
๑.๕ ห้องน้ำมีเพียงพอต่อจำนวนสามเณร					
๑.๖ ห้องน้ำมีความสะอาด					
๑.๗ สถานที่ปิกกลดเพียงพอ ไม่แออัด					
๑.๘ สถานที่จำวัดมีความเหมาะสม					
๑.๙ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัย					
๑.๑๐ สถานที่อบรมมีความสว่างเพียงพอ					
๑.๑๑ สถานที่อบรมมีความพร้อมด้านสื่อการเรียน					
๒. ด้านรูปแบบกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน					
๒.๑ ความเหมาะสมของวิชาเรียน					
๒.๒ สามเณรได้เรียนรู้หลักธรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้					
๒.๓ สามเณรมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่					
๒.๔ มีการแบ่งเวลาแต่ละกิจกรรมอย่างเหมาะสม					
๒.๕ ระยะเวลาบรรพชาสามเณรไม่ยาวนานจนเกินไป					
๒.๖ สามเณรมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดต่อกันและกัน					
๒.๗ เปิดโอกาสให้สามเณรซักถามได้อย่างเพียงพอ					

รายการคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓. ด้านการบริหารจัดการโครงการ					
๓.๑ มีการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึง					
๓.๒ ผู้ปกครองมีส่วนต่อการตัดสินใจบรรพชา					
๓.๓ มีการแนะนำผู้ปกครองก่อนนำบุตรหลานมาบรรพชา					
๓.๔ มีเวลาให้เยาวชนเตรียมตัวก่อนบรรพชาอย่างเพียงพอ					
๓.๕ สามเณรมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายหลังบรรพชา					

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง
คุณภาพเครื่องมือการวิจัย

๑. ดัชนีวัดความสอดคล้อง (IOC)

ผลการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ ด้านความสอดคล้องของข้อความและจุดมุ่งหมาย

ข้อที่	คนที่ ๑			คนที่ ๒			คนที่ ๓			IOC	ผลวิเคราะห์
	+	๐	-	+	๐	-	+	๐	-		
๑.๑	✓			✓				✓		๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๑.๒	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๑.๓		✓		✓			✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๑.๔	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๑.๕	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๑.๖	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๑.๗		✓		✓			✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๑.๘		✓		✓			✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๑.๙	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๑.๑๐	✓			✓				✓		๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๑.๑๑	✓				✓		✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๒.๑	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒.๒	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒.๓	✓				✓		✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๒.๔	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒.๕	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒.๖		✓		✓			✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๒.๗	✓				✓		✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้
๓.๑	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓.๒	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓.๓	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓.๔	✓			✓			✓			๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓.๕		✓		✓			✓			๐.๖๖	นำไปใช้ได้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูประโชติพัชรพงศ์ (นัฐพงษ์ วิสุทโธ/พิทักษ์อัมพรกุล)
เกิด	: วันที่ ๑๗ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘
สถานที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ ๑ ตำบลบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
การศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๓๐ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนชุมชนบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ : พ.ศ. ๒๕๔๙ จบ ม. ๖ จาก กศ.น. อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ : พ.ศ. ๒๕๕๓ พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
ประสบการณ์	: ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้านห้วยนาเลา : เจ้าอาวาส วัดสว่างราษฎร์สามัคคี
ปีที่เข้าศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๓
ปีสำเร็จการศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๗
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดสว่างราษฎร์สามัคคี บ้านห้วยนาเลา ตำบลบ้านดัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐ เบอร์โทร ๐๘-๗๒๐๒-๕๐๕๒